

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: "Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΠΟ ΤΟ '70 ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ. ΑΙΤΙΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ"**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ

ΔΕΛΗΣΑΒΒΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

- 1.1 Η Ελληνική πραγματικότητα
- 1.2 Ορισμός ανεργίας και πλήρους απασχόλησης
- 1.3 Ορισμός εργασίας και ελαστικές μορφές απασχόλησης
- 1.3.1 Οι ελαστικές μορφές απασχόλησης σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ
- 1.4 Είδη και θεωρητικές ερμηνείες της ανεργίας
- 1.4.1 Είδη ανεργίας
- 1.4.2 Θεωρίες ανεργίας
- 1.4.3 Συμπεράσματα για το πως η οικονομική θεωρία αναλύει το πρόβλημα της ανεργίας
- 1.5 Τα αίτια της ανεργίας
- 1.6 Τεχνολογία και ανεργία
- 1.7 Μετανάστευση, αγορά εργασίας και ελληνική οικονομία
- 1.7.1 Αγορά εργασίας και μετανάστευση
- 1.7.2 Ελληνική οικονομία και απασχόληση μεταναστών
- 1.7.3 Μελλοντικές τάσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

- 2.1 Ανεργία και πληθωρισμός
- 2.2 Επενδύσεις, παραγωγικότητα, πληθωρισμός και ανεργία
- 2.3 Οικονομική κρίση, επενδυτική άπνοια, οικονομική πολιτική και ανεργία στην Ελλάδα
- 2.4 Η Ελλάδα στο πλαίσιο σύγκλισης προς την Ε.Ε. (1995-2002)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- 3.1 Δυσκολίες κατά την μέτρηση – Υποεκτίμηση της πραγματικής ανεργίας
- 3.2 Η ανεργία σύμφωνα με τις έρευνες της Ε.Σ.Υ.Ε.
- 3.3 Η απασχόληση κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας σύμφωνα με τις έρευνες της Ε.Σ.Υ.Ε.
- 3.4 Ανεργία γυναικών, νέων, μακροχρόνια ανεργία
- 3.5 Η ανεργία κατά περιφέρειες
- 3.6 Συνέπειες της ανεργίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

- 4.1 Ανεργία και κοινωνικές παροχές
- 4.2 Προγράμματα – παροχές στην Ελλάδα (ΟΑΕΔ)/Ν. 2956
- 4.3 Μεγέθυνση του προϊόντος ή μείωση του χρόνου εργασίας;
- 4.3.1 Μείωση του χρόνου εργασίας, του Liêm

4.3.2 Μείωση του χρόνου εργασίας, του Γ. Σκουτέλη

4.3.3 Οι ενδοιασμοί

4.4 Ποιες οι προτεινόμενες πολιτικές

4.4.1 Μακροοικονομική πολιτική

4.4.2 Η διεθνοποίηση της οικονομίας

4.4.3 Διαρθρωτικές αλλαγές και παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας

4.4.4 Προτάσεις ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σύγχρονες και ανεπτυγμένες κοινωνίες στο τέλος του 20ου και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα χαρακτηρίζονται από μία οικονομική και κοινωνική πρόοδο, μία υλιστική αφθονία, μία πολιτιστική ανάπτυξη καθώς και από μία αυξημένη ανεργία.

Μία ανεργία που βιώνεται ως ένας βαθύς τραυματισμός που αγγίζει το σύνολο της ιδιωτικής, οικογενειακής και κοινωνικής ζωής των ανθρώπων και που αποτελεί τον πολλαπλασιαστή των ήδη υπαρχόντων κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων.

Η έξαρση του φαινομένου της ανεργίας, με τις απειλητικές διαστάσεις που έχει πάρει, αποτελεί μία πραγματικότητα.

Η δραστική και άμεση πολιτική αντιμετώπισης και καταπολέμησης του φαινομένου, θεωρείται μια αναγκαιότητα.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ανάπτυξη και διερεύνηση του προβλήματος «Ανεργία στην Ελλάδα» κατά την πάροδο των τριών τελευταίων δεκαετιών. Σκοπός, που είναι εφικτός, μόνο εφόσον το πρόβλημα εξετασθεί στο ευρύτερο πλαίσιο των εξελίξεων, τόσο της αγοράς εργασίας, όσο και της οικονομίας γενικότερα.

Η εκπόνηση της εργασίας στηρίχθηκε σε θεωρητικές και στατιστικές πηγές, για μία πιο ορθή και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του θέματος. Τα στατιστικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν από την Ε.Σ.Υ.Ε. Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την ανάπτυξη του θεωρητικού μέρους παρατίθεται στο τέλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Για την καλύτερη εκτίμηση των πραγματικών αιτιών της ανεργίας στην Ελλάδα, κρίνεται σκόπιμη μία συνοπτική ανάπτυξη των γεγονότων του παρελθόντος και των επίκαιρων εξελίξεων. Τα γεγονότα αυτά έχουν ως εξής:

Η ιστορία του γένους μας, όπως αυτή ορθώς διδάσκεται μέχρι και σήμερα, έχει να αναδείξει πολλαπλά μελανά σημεία βαρβαρότητας, αιματοχυσίας και αδυσώπητης βαναυσότητας. Ως τέτοια αναφέρονται ενδεικτικά, ο τουρκικός ζυγός που επί τέσσερις αιώνες δυνάστευε τον ελληνικό λαό, οι κατακτητικές προθέσεις κάποιων λαών όπως για παράδειγμα η γερμανική και ιταλική κατοχή, το απαράδεκτο για τις μέρες μας μοναρχικό πολίτευμα καθώς και οι ακατονόμαστοι εμφύλιοι πόλεμοι που συγκλόνισαν το πανελλήνιο, με το πλέον πρόσφατο στρατιωτικό πραξικόπημα στα τέλη της δεκαετίας του '60 έως και τις αρχές του 1970. Τα παραπάνω γεγονότα αποτέλεσαν τροχοπέδη στην ομαλή και υγιή ανάπτυξη της χώρας μας (οικονομική, πολιτική, πολιτιστική κ.λ.π.) και ως ένα σημείο ευθύνονται για τη δυσμενή θέση της Ελλάδας σε παγκόσμια εμβέλεια.

Στον τομέα της οικονομίας, η περιορισμένη και αναμικτή βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας μας, που χαρακτηρίζεται από πολλές βιοτεχνίες χαμηλής αποδοτικότητας και έλλειψη βαριάς βιομηχανίας (όπως για παράδειγμα βιομηχανία παραγωγής μεταφορικών μέσων – αεροπλάνα, αυτοκινητοβιομηχανία κ.λ.π., βιομηχανία παραγωγής εκσυγχρονισμένου μηχανολογικού εξοπλισμού, και γενικά πάγιου υλικού), είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία του αστικού τομέα να απορροφήσει το πλεονάζον εργατικό

δυναμικό, με αποτέλεσμα (1) την μετανάστευση ενός μεγάλου αριθμού ατόμων στο εξωτερικό- με ταυτόχρονη μείωση του εργατικού δυναμικού, (2) στην ερήμωση της υπαίθρου, (3) στην απορρόφηση υπεράριθμων υπαλλήλων από το δημόσιο, (4) στην ενασχόληση ή ετεροαπασχόληση σε παραοικονομικές και διαμεσολαβητικές δραστηριότητες και (5) στην απασχόληση πολλών ατόμων στην οικοδομή και τον τουρισμό.

Τα πιο πάνω συνέβαλλαν στη διαμόρφωση της υφής και δομής της ελληνικής οικονομίας, ώστε να παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά μιας περιφερειακής χώρας του καπιταλισμού, ανισόμερη και άναρχη ανάπτυξη, κυρίαρχη παρουσία ενός αγροτικού τομέα με χαμηλή παραγωγικότητα, υπερτροφική διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών και περιορισμένη εκβιομηχάνιση, κυρίως σε τομείς καταναλωτικών αγαθών. Επιπλέον να εμφανίζει, διόγκωση των τομέων της οικοδομής, του τουρισμού, των εμπορικών και διαμεσολαβητικών δραστηριοτήτων καθώς και έντονη οικονομική εξάρτηση από τα μητροπολιτικά κέντρα.

Η σύγχρονη περίοδος που συμπίπτει με την τελευταία δεκαετία στην χώρα μας, χαρακτηρίζεται από νέες εξελίξεις και νέα φαινόμενα στην οικονομική και κοινωνική σφαίρα της ελληνικής οικονομίας.

Οι εξελίξεις αυτές συντελούνται παράλληλα με την ένταξη της ελληνικής οικονομίας στη ζώνη του ευρώ, την ένταση της διεθνοποίησης, την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας, τις γνωσιολογικές και τεχνολογικές ανακατατάξεις καθώς και την τεχνική και οργανωτική ανασυγκρότηση της παραγωγικής διαδικασίας. Επίσης συντελούνται με τη διαφοροποίηση του στίγματος της διεθνούς οικονομίας, το οποίο στις μέρες μας συνδέεται, κατά κύριο λόγο, με το περιεχόμενο των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών, την ολοκλήρωση της νομισματικής ένωσης των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ, τις νέες μορφές του διεθνούς καταμερισμού εργασίας και της τεχνολογίας με την ολοκληρωμένη διείσδυσή της στην παραγωγή και την κυκλοφορία.

Στο πλαίσιο αυτών των εξελίξεων, η ελληνική οικονομία αναπαράγεται με ένα μείγμα οικονομικής πολιτικής το οποίο συνίσταται, με στόχο τη βελτίωση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας, από την απελευθέρωση των αγορών (αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου, εργασίας) καθώς και από την σταθεροποίηση των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών μεγεθών, έχοντας ως αποτέλεσμα ένα συνδυασμό θετικών (μεγέθυνση του ΑΕΠ και των επενδύσεων, αύξηση της παραγωγικότητας) και αρνητικών επιδόσεων (έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ανεργία, εισοδηματικές και κοινωνικές ανισότητες)

Πριν, όμως, γίνει λεπτομερής ανάλυση των αιτιών της ανεργίας, κρίνεται απαραίτητο να προσδιοριστούν κάποιες βασικές έννοιες που συσχετίζονται με το θέμα «απασχόληση- ανεργία».

(πηγές: Θ. ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΣ, «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», ΙΝ.Ε., «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ»)

1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Σύμφωνα με τον Γ. ΣΚΟΥΤΕΛΗ ο ορισμός της ανεργίας είναι απλός: «Ανεργία είναι μία κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο δεν απασχολείται, βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας και δεν βρίσκει εργασία». Στην περίπτωση αυτή, ο αριθμός αυτών που αναζητούν εργασία και δεν βρίσκουν, αποτελεί ένα διαφυγόν εισόδημα (Γ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, ΑΝΕΡΓΙΑ : αίτια και λύσεις).

Ο ορισμός της ανεργίας κατά την ΕΣΥΕ, είναι λίγο πιο σύνθετος. Κατ' αυτόν: « Ως άνεργοι θεωρούνται τα άτομα ηλικίας 14 ετών και άνω (από το 1998 – 15 ετών και άνω), που δεν εργάζονται (ως “μη εργαζόμενοι” θεωρούνται και τα συμβοηθούσα μέλη τα οποία εργάστηκαν κατά την “εβδομάδα αναφοράς” λιγότερο από 12 ώρες) και δεν έχουν μία κανονική εργασία κατά την “εβδομάδα αναφοράς” και οι οποίοι ανήκουν σε μία από τις παρακάτω κατηγορίες:

- α) Ζητούσαν εργασία κατά την “εβδομάδα αναφοράς” την οποία και μπορούσαν να αναλάβουν αμέσως.
- β) Ζητούσαν εργασία κατά την “εβδομάδα αναφοράς” και ανέστειλαν προσωρινώς τις ενέργειές τους προς ανεύρεση εργασίας λόγω ολιγοήμερης ασθένειας ή κακοκαιρίας ή αναμονής αποτελεσμάτων προηγούμενων ενεργειών προς ανεύρεση εργασία ή αναμονής ανάληψης εργασίας που έχουν ήδη βρει ή τέλος λόγω μη υπάρξεως σχετικής εργασίας γι' αυτούς στην περιοχή τους και πάντα με την προϋπόθεση ότι κατά την “εβδομάδα αναφοράς” επιθυμούσαν εργασία και μπορούσαν να την αναλάβουν αμέσως.
- γ) Διέκοψαν προσωρινά (όχι πάνω από μήνα) την απασχόλησή τους και σ' όλο αυτό το διάστημα δεν αμείβονταν και για λόγους που βαρύνουν τον εργοδότη τους (π.χ. γενική κάμψη εργασιών κλπ).

Οι άνεργοι διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- Σ' αυτούς που δεν εργάστηκαν ποτέ κατά το παρελθόν (νέοι) και
- Σ' αυτούς που εργάστηκαν κατά το παρελθόν σε μία κανονική ή μη κανονική εργασία».

Πλήρης απασχόληση πραγματοποιείται, όταν όλοι όσοι επιθυμούν και είναι σε θέση να εργασθούν εξασφαλίζουν εργασία. Στην περίπτωση αυτή, η προσφορά

εργασίας ισούται με τη ζήτησή της, και με την υπόθεση δεδομένων των εγκαταστάσεων παραγωγής, το εισόδημα που έτσι επιτυγχάνεται είναι το ανώτερο δυνατό (Μ. Νεγρεπόντη – Δελιβάνη, ΑΝΕΡΓΙΑ: ένα ψευδοπρόβλημα;).

1.3 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΑΣΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η έννοια της αμειβόμενης (μισθωτής) εργασίας, είναι πρακτικά συνδεδεμένη με την κάλυψη συγκεκριμένης θέσης εργασίας. Κάλυψη συνεχή με πλήρες ωράριο σύμφωνα με τους κανονισμούς της συγκεκριμένης χώρας.

Η υφή όμως της οικονομίας, η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας, οι διάφορες διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου, και πιο συγκεκριμένα οι έντονες δραστηριοποιήσεις σε περιόδους οικονομικών ανακάμψεων καθώς και οι μειωμένες σε περιόδους οικονομικών υφέσεων και γενικότερα οι διαρθρωτικές ανάγκες της αγοράς εργασίας, δημιούργησαν και κάποια άλλα πρότυπα εργασίας. Αυτά είναι:

- α) η εργασία που εκτελείται σε πλήρες ωράριο, αλλά όχι συνεχώς (εποχιακή εργασία, προσωρινή εργασία) και
- β) η εργασία που εκτελείται με μειωμένο ωράριο, δηλαδή η ελάττωση της κανονικής διάρκειας εργασίας για κάποια θέση πλήρους ωραρίου (π.χ. πολιτική που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις σε περιόδους οικονομικών υφέσεων για να αποφύγουν συλλογικές απολύσεις).

Και τα δύο αυτά πρότυπα εργασίας επηρεάζουν και διαμορφώνουν το ποσοστό απασχόλησης /υποαπασχόλησης του εργατικού δυναμικού και δυσκολεύουν την μέτρηση της πραγματικής ανεργίας.

1.3.1 ΟΙ ΕΛΑΣΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

Τον ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟ της δεκαετούς εφαρμογής των πολιτικών για την απασχόληση σε χώρες – μέλη του παρουσίασε πρόσφατα σε έκθεσή του ο ΟΟΣΑ. Σ' αυτήν οι ειδικοί του οργανισμού βρίσκει πως «το ποσοστό ανεργίας στην περιοχή του ΟΟΣΑ μειώθηκε περίπου κατά 1,25 ποσοστιαία μονάδα». «Βελτίωση» που χαρακτηρίζεται στα συμπεράσματα της έκθεσης ως “σχετικά πενιχρή”.

«Η προσωρινή εργασία αυξήθηκε, σε σημαντικό αριθμό χωρών του ΟΟΣΑ, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες και το φαινόμενο αυτό δημιουργεί φόβους πως η προσωρινή εργασία θα μπορούσε να καταστεί πρόσθετη πηγή ανασφάλειας για τους εργαζομένους, καθώς επίσης και το ενδεχόμενο ότι η προσωρινή απασχόληση θα μπορούσε να οδηγήσει σε έντονη κατάπτωση και δυϊσμό της αγοράς εργασίας, καθ' όσον αυξανόμενος αριθμός εργαζομένων θα βρισκόταν παγιδευμένος σε θέσεις εργασίας που δεν προσφέρουν καθόλου ασφάλεια, παρέχουν μέτριες αμοιβές, περιορισμένα δικαιώματα και χωρίς προοπτικές θετικής εξέλιξης.

Ωστόσο, η προσωρινή εργασία μπορεί επίσης να διαθέτει πλεονεκτήματα. Στην πράξη, η ανάπτυξη της προσωρινής εργασίας, μπορεί να αντικατοπτρίζει, εν μέρει, την αυξημένη ζήτηση ευελιξίας στη διάρθρωση της εργασίας από την πλευρά του εργαζομένου, αλλά και του εργοδότη. Για παράδειγμα, ορισμένα άτομα μπορεί να προτιμούν να κατέχουν προσωρινή θέση απασχόλησης παρά μόνιμη, για διάφορους λόγους: μία προσωρινή θέση μπορεί να συνεπάγεται μικρότερη δέσμευση απέναντι στον εργοδότη και, κατά συνέπεια, να επιτρέπει ευκολότερη συμφιλίωση της εργασίας με άλλες δραστηριότητες (π.χ. σπουδές και φροντίδα σε μέλη της οικογένειας). Άλλοι εργαζόμενοι μπορεί μέσω της προσωρινής εργασίας να αποβλέπουν σε πρόσβαση στην αγορά εργασίας, με σκοπό να εξασφαλίσουν άμεση πηγή εισοδήματος, με ταυτόχρονη απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας. Επίσης, απορροφώντας ένα μέρος της κοινωνικής πίεσης για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, οι προσωρινές θέσεις απασχόλησης μπορεί να επιτρέψουν στους εργοδότες να προσαρμόσουν καλύτερα τη δραστηριότητά τους στην εξέλιξη του ανταγωνισμού, ιδιαίτερα στις συγκυριακές διακυμάνσεις της ζήτησης. Οι εργοδότες μπορούν έτσι να χρησιμοποιήσουν τις προσωρινές θέσεις απασχόλησης ως ένα μέσον ελάχιστα δαπανηρό προκειμένου να επιλέγουν τους δυνητικούς υποψήφιους για τις μόνιμες θέσεις. Τέλος, ορισμένα στοιχεία οδηγούν στην σκέψη πως η προσωρινή εργασία είναι σε θέση να βελτιώσει την αντιστοίχιση της ζήτησης και της προσφοράς θέσεων εργασίας, συμβάλλοντας έτσι σε μείωση της ανεργίας τριβής.

Η προσωρινή εργασία είναι ένας τομέας στον οποίο πολλές κυβερνήσεις των χωρών του ΟΟΣΑ αισθάνθηκαν την ανάγκη να παρέμβουν. Συχνά η παρέμβαση των κυβερνήσεων συνίσταται:

- α) Στο να περιορίσουν την πρόσβαση σε προσωρινές συμβάσεις (ή να μειώσουν τους περιορισμούς στην εφαρμογή τους), καθώς και να παρέμβουν στον βαθμό προστασίας που παρέχεται στους «μόνιμους» εργαζόμενους.
- β) Στο να απαιτήσουν από τους εργοδότες να έχουν την ίδια μεταχείριση, σε όρους αμοιβών και παρεπόμενων πλεονεκτημάτων, απέναντι στους προσωρινούς και στους μόνιμους εργαζόμενους.
- γ) Στο να προσφέρουν κίνητρα προς τους εργοδότες με σκοπό να τους ενθαρρύνουν στην πρόσληψη υποψηφίων εργαζομένων, που ανήκουν σε ορισμένες μειονεκτικές κατηγορίες, σε προσωρινές θέσεις, ή σε μετατροπή των προσωρινών συμβάσεών τους σε συμβάσεις αορίστου χρόνου.

Ορισμένα ερωτήματα που τίθενται είναι τα εξής:

- Ποιες ομάδες εργαζομένων απασχολούνται περισσότερο με ευέλικτους όρους εργασίας;
- Σε τι οι εργαζόμενοι που κατέχουν προσωρινές θέσεις εργασίας διαφέρουν από τους εργαζομένους που κατέχουν μόνιμες θέσεις εργασίας;
- Μήπως οι προσωρινοί εργαζόμενοι έχουν πιο δύσκολη πρόσβαση σε παρεπόμενα πλεονεκτήματα;
- Και, τέλος, είναι ικανοποιημένοι από την προσωρινή απασχόλησή τους;

Η προσπάθεια να απαντηθούν όλα αυτά τα ερωτήματα είναι πολύ φιλόδοξο σχέδιο, εντούτοις οι ερευνητές καταλήγουν στα παρακάτω βασικά συμπεράσματα:

- Η συχνότητα των θέσεων προσωρινής απασχόλησης είναι ιδιαίτερα έντονη στους νέους και στους εργαζόμενους με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης, καθώς και στους εργαζόμενους που διατηρούν θέσεις με μικρή ειδίκευση, ή που απασχολούνται στη γεωργία και σε μικρές επιχειρήσεις. Το ίδιο και σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, οι γυναίκες τείνουν να υπεραντιπροσωπεύονται στην κατηγορία των προσωρινά εργαζομένων. Ιδιαίτερα στη χώρα μας, το ποσοστό των ανδρών και γυναικών που απασχολούνται σε προσωρινές θέσεις εργασίας υπερβαίνει τον αντίστοιχο κοινοτικό μέσο όρο στις ομάδες ηλικιών 30 έως 49 ετών και 50 έως 64 ετών. Συνολικά, το ποσοστό των ατόμων που απασχολούνται σε θέσεις

προσωρινής εργασίας σε όλες τις χώρες της ΕΕ είναι υψηλότερο μεταξύ των γυναικών όλων των ηλικιακών ομάδων έναντι των ανδρών, εκτός από τις ηλικίες 15 έως 19 ετών. Έτσι, σε όλες τις ηλικίες, το ποσοστό των απασχολουμένων σε θέσεις προσωρινής απασχόλησης ανέρχεται σε 14,5% των απασχολουμένων για τις γυναίκες και σε 12,5% για τους άνδρες σε επίπεδο μέσου κοινοτικού όρου και σε 15,6% και 11,5% αντίστοιχα στη χώρα μας.

- Μία άλλη πλευρά που πρέπει να ληφθεί υπόψη για την προσωρινή απασχόληση είναι κατά πόσο επιτρέπει την πρόσβαση σε ορισμένα παρεπόμενα πλεονεκτήματα που μπορεί να είναι πολύ σημαντικά, όπως η αμειβόμενη άδεια, η άδεια ασθενείας, τα επιδόματα ανεργίας και η σύνταξη. Μολονότι οι προσωρινοί εργαζόμενοι, θεωρητικά, καλύπτονται από όλες τις δημόσιες διευθετήσεις και από πολλές εθελοντικές διευθετήσεις, που έχουν προβλέψει οι εργοδότες, στην πράξη είναι πολύ πιο δύσκολο να επωφεληθούν από αυτές.
- Οι προσωρινοί εργαζόμενοι είναι γενικά λιγότερο ικανοποιημένοι από την εργασία τους από του μόνιμους εργαζόμενους. Η σχετική ανικανοποίηση των προσωρινών εργαζομένων επικεντρώνεται στην αμοιβή τους και κυρίως στην ασφάλεια της απασχόλησης. Επίσης εκφράζουν την ανικανοποίησή τους αναφορικά με το είδος της εργασίας και το ωράριο (π.χ. νύχτα, Σαββατοκύριακα).
- Ειδικά για την Ελλάδα, σύμφωνα με την Eurostat, το 70% των εργαζομένων στη χώρα μας, που καταλαμβάνει θέσεις προσωρινής απασχόλησης, είτε υπό μορφή συμβάσεων ορισμένου χρόνου, είτε εποχικής απασχόλησης, δηλώνουν πως το πράττουν όχι γιατί έχουν επιλέξει να εργάζονται μικρότερο χρονικό διάστημα ετησίως, αλλά γιατί δεν μπορούν να βρουν μόνιμη και σταθερή θέση εργασίας αορίστου χρόνου, ενώ ανάλογα ποσοστά παρατηρούνται στην Ισπανία και στο Βέλγιο» (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, 2001, «Προσωρινή απασχόληση και Μακροχρόνια Ανεργία»).

1.4 ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η αναφορά στα διάφορα είδη ανεργίας και στις οικονομικές θεωρίες που προσπαθούν να την ερμηνεύσουν παραπέμπει στα αίτια που εκάστοτε αναγνωρίζονται ότι την προκαλούν.

1.4.1 ΕΙΔΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

A) Ανεργία τριβής

Ως ανεργία τριβής χαρακτηρίζουμε την κινητικότητα των εργαζομένων μέσα στην αγορά εργασίας. Κινητικότητα που οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην απόφαση αλλαγής εργασίας και στην αναζήτηση και εξεύρεση μιας νέας που να καλύπτει περισσότερο τις ανάγκες τους.

Τα κίνητρα της κινητικότητας αυτής είναι πολυάριθμα. Μερικά από αυτά είναι: ο μισθός, η φύση της εργασίας, οι προοπτικές εξέλιξης, οι συνθήκες εργασίας, η γεωγραφική περιοχή κλπ.

Πρόκειται για ηθελημένη ανεργία, η οποία τελικά καλυτερεύει τη θέση του ατόμου, αλλά γενικότερα και τη θέση της εθνικής οικονομίας: καλά κίνητρα → μεγαλύτερη αποδοτικότητα από την πλευρά του εργαζομένου → αύξηση παραγωγικότητας.

B) Κυκλική ανεργία

Η κυκλική ανεργία ακολουθεί τις μεταπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας: είναι μικρή σε περιόδους αυξημένης δραστηριότητας, ενώ αυξάνει όσο η οικονομική δραστηριότητα επιβραδύνεται. Κάθε επιβάρυνση της παραγωγής ελαττώνει τις ανάγκες της οικονομίας για εργασία. Η ελάττωση της ζήτησης εργασίας ακολουθείται από ελάττωση της διάρκειας εργασίας, από απολύσεις, από μη ανανέωση συμβολαίου εργασίας και συνεπώς από αύξηση της ανεργίας.

Γ) Εποχιακή ανεργία

Η εποχιακή ανεργία οφείλεται σε εποχιακούς γενικά λόγους. Πρόκειται για απασχολήσεις ιδιόμορφες, που έχουν άμεση σχέση με την εναλλαγή των εποχών (π.χ.

δάσκαλοι για σκι, θερινές ή χειμερινές τουριστικές μονάδες). Η ιδιαιτερότητα αυτών των απασχολήσεων είναι η αυξημένη δραστηριότητα για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Η παύση των εργασιών τους, δημιουργεί ένα αδρανές εργατικό δυναμικό και τότε λέμε ότι έχουμε εποχιακή ανεργία.

Δ) Η διαρθρωτική ή τεχνολογική ανεργία

Η οικονομία έχει χαρακτήρα δυναμικό. Δε μένει στάσιμη αλλά συνεχώς μεταβάλλεται. Οι διαρθρώσεις που συμβαίνουν μέσα σε μία οικονομία είναι απαραίτητες για την εξέλιξη και ανάπτυξή της. Η καλπάζουσα τεχνολογική πρόοδος είναι γεγονός.

Συμβαίνει όμως συχνά, οι διαρθρωτικές μεταβολές και η τεχνολογία, να προκαλούν την παρακμή κάποιων τομέων ή και ολόκληρων επιχειρήσεων της οικονομίας. Για παράδειγμα, υπάρχουν επιχειρήσεις μέσα στην οικονομία που είναι δύσκολο να παρακολουθήσουν τις νέες εξελίξεις και να υιοθετήσουν τη νέα τεχνολογία (λόγω στενότητας κεφαλαίου κλπ) κι αυτό έχει ως συνέπεια την οικονομική απαξίωσή τους και τον παραγκωνισμό τους. Το κλείσιμο αυτών των επιχειρήσεων ή η μείωση του όγκου παραγωγής τους και των θέσεων εργασίας, δημιουργεί ένα πλήθος ανέργων.

Επίσης, η υποκατάσταση εργασίας από κεφάλαιο, μπορεί να αποτελέσει πηγή διαρθρωτικής ανεργίας. Συγκεκριμένα, ο Δ. Κατσορίδας σε άρθρο του (Ανεργία: Μύθοι και πραγματικότητα, σελ. 41) επισημαίνει τα εξής: «Η τεχνολογική και οργανωτική αναδιάρθρωση συνοδεύεται, τις περισσότερες φορές, από αύξηση της τεχνικής σύνθεσης του κεφαλαίου (της έντασης κεφαλαίου). Δηλαδή, για τη χρησιμοποίηση της ίδιας μάζας μέσων παραγωγής, χρειάζεται τώρα, με την εκμηχάνιση και την αυτοματοποίηση, μικρότερος αριθμός απασχολούμενων απ' ότι προηγουμένως. Αυτό σημαίνει ότι η απασχόληση εξαρτάται απ' το ρυθμό υποκατάστασης-της-εργασίας από-λειτουργίες-των-μηχανών,-αφού-ανάλογα-με-την-πορεία του ρυθμού αυτού, αυξάνεται και ο αριθμός των εργαζομένων που "πλεονάζουν". Και η υποκατάσταση δημιουργεί ανεργία όταν το κεφάλαιο διατηρεί τον όγκο παραγωγής σταθερό. Συνεπώς ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός του παραγωγικού συστήματος, βασικός όρος αναβάθμισής του στο διεθνές οικονομικό

σύστημα, θα προκαλεί μία διαρκή πίεση στην απασχόληση» (ΠΗΓΕΣ: Γ.Δ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ», κεφ. «ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ»).

1.4.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

A) Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η νεοκλασική θεωρία πιστεύει ότι το πρόβλημα της ανεργίας θα επιλυθεί μόνο εφόσον υπάρχει τέλειος ανταγωνισμός στην αγορά εργασίας. Στην περίπτωση δε που δεν υπάρχει, τότε θα πρέπει να επιτευχθεί ολοένα και μεγαλύτερος ρυθμός ευελιξίας που θα μπορέσει να επιτρέψει στην αγορά να λειτουργήσει και να απορροφήσει το πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Ως εκ τούτου η έλλειψη ευελιξίας στην αγορά εργασίας είναι το αίτιο της ανεργίας. Τα κύρια σημεία πάνω στα οποία “κτίζεται” η νεοκλασική θεωρία για την ανεργία είναι το ύψος του μισθού και η δυνατότητα περιορισμού του, η ποσότητα της απασχόλησης και η δυνατότητά της να αναπροσαρμόζεται καθώς και η κινητικότητα της εργασίας.

Ας δούμε αναλυτικά πως η νεοκλασική θεωρία αναλύει το πρόβλημα της ανεργίας. Η νεοκλασική προσέγγιση για την αγορά εργασίας στηρίζεται στην ανάλυση σε μικρο-επίπεδο. Χρησιμοποιεί τα μεθοδολογικά εργαλεία της μικροοικονομικής θεωρίας για να αναλύσει την αγορά εργασίας, δηλαδή να εξηγήσει πως καθορίζεται ο μισθός ισορροπίας και η ζητούμενη και προσφερόμενη ποσότητα εργασίας. Θεωρεί ότι η αγορά εργασίας λειτουργεί όπως οποιαδήποτε άλλη αγορά, στην οποία το ανταλλάξιμο αγαθό είναι η εργασία η οποία θεωρείται ως ένας από τους τέσσερις παραγωγικούς συντελεστές που αναφέρονται στην οικονομική θεωρία (νεοκλασική ή και κεϋνσιανή).

Σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία η ανεργία είναι εκούσια. Ο όρος εκούσια ανεργία σημαίνει, κατά τη νεοφιλελεύθερη αντίληψη, ότι το άτομο δεν δέχεται να εργαστεί στο μισθό που του προσφέρουν, είτε γιατί ο μισθός δεν μπορεί να μειωθεί λόγω εθνικών συλλογικών συμβάσεων, είτε γιατί ελπίζει να βρεί μία καλύτερη εργασία και προτιμάει να παραμείνει άνεργος. Τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη περίπτωση εκφράζουν την αδυναμία της αγοράς να λειτουργήσει σε καθεστώς τέλειου ανταγωνισμού είτε επειδή υπάρχουν μονοπωλιακές τάσεις στην αγορά

εργασίας, είτε γιατί οι εργαζόμενοι έχουν ελλιπή πληροφόρηση σε σχέση με τις προαναφερόμενες – κενές θέσεις εργασίας. Κατά συνέπεια, η έλλειψη ευελιξίας των μισθών προς τα κάτω και η έλλειψη πληροφόρησης οδηγούν την αγορά εργασίας σε ασταθή ισορροπία, δηλαδή σε μόνιμη ανεργία. Η λύση η οποία προωθείται από την νεοκλασική θεωρία, είναι η δημιουργία των Προϋποθέσεων για την ύπαρξη του τέλειου ανταγωνισμού, που θα επιτρέψει στο μηχανισμό των τιμών-μισθών να επαναφέρει την αγορά σε κατάσταση ισορροπίας και να εξαλείψει την ανεργία.

Η σύγχρονη νεοκλασική προσέγγιση για την αγορά εργασίας προσέφερε αρτιότερες αναλύσεις σχετικά με την ακαμψία των χρηματικών μισθών και την έλλειψη τέλειου ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας. Έτσι, σύμφωνα με την «θεωρία των άτυπων συμβάσεων» (Azariadis, 1975 – Baily, 1974 και Gordon, 1974), η ακαμψία των χρηματικών μισθών οφείλεται στο γεγονός ότι οι μισθοί και η απασχόληση καθορίζονται σε μικρο-επίπεδο μετά από συμφωνία της επιχείρησης με τους εργαζόμενους, που επιτυγχάνεται σε περιβάλλον το οποίο χαρακτηρίζεται από την αβεβαιότητα και η οποία οδηγεί σε συμφωνία εργαζομένων και εργοδοτών για χαμηλές αμοιβές εργασίας με αντάλλαγμα την ακαμψία των χρηματικών μισθών σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Η «θεωρία των διαπραγματεύσεων» (Gahuc, 1990 και 1991 - Calmfors και Driffill, 1988) αποτελεί μία προσπάθεια της σύγχρονης νεοκλασικής προσέγγισης να αιτιολογήσει γιατί η αγορά εργασίας δεν είναι ανταγωνιστική και να κατανοήσει την ανάπτυξη των συνδικάτων και των συλλογικών διαπραγματεύσεων στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων είναι η αύξηση του ποσοστού ανεργίας εξαιτίας της ακαμψίας η οποία υπάρχει στην αγορά εργασίας αναφορικά με τους μισθούς και την απασχόληση, καθώς οι συνδικαλιστικές ενώσεις προστατεύουν τα μέλη τους (insiders) από τα άτομα που βρίσκονται απ' έξω (outsiders).

Ανακεφαλαιώνοντας, κατά την νεοκλασική θεωρία, η αδυναμία της αγοράς εργασίας να λειτουργήσει σε συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού έχει ως συνέπεια την ανεργία. Ως εκ τούτου η έννοια της ευελιξίας (σε επίπεδο μισθού και προσφερόμενης ποσότητας εργασίας), αναδεικνύεται ο καθοριστικός παράγοντας επίλυσης όλων των προβλημάτων στην αγορά εργασίας. Η πολιτική της εκπαίδευσης-κατάρτισης

θεωρείται, από την νεοκλασική θεωρία, ως πολιτική αύξησης της ευελιξίας της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική της εκπαίδευσης-κατάρτισης βοηθάει την κινητικότητα του ατόμου είτε γεωγραφικά είτε κλαδικά και με αυτό τον τρόπο τα άτομα μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες που δημιουργούνται από τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων.

B) Η ΚΕΥΝΣΙΑΝΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η κεϋνσιανή προσέγγιση θεωρεί ότι η ανεργία είναι ακούσα και όχι εκούσια και απορρίπτει τη θέση σύμφωνα με την οποία ο μισθός προσδιορίζει την απασχόληση και το επίπεδο ανεργίας. Σύμφωνα με τον Κέϋνς, το επίπεδο απασχόλησης προσδιορίζεται από την αναμενόμενη ζήτηση για το προϊόν, από τις τεχνικές συνθήκες παραγωγής και από την παραγωγικότητα της εργασίας και όχι από τον μισθό. Η μεταβολή της παραγωγής επιδρά θετικά στην απασχόληση, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας επιδρά αρνητικά. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να αναλυθούν περισσότερο οι παράγοντες εκείνοι που έλκουν εργατικό δυναμικό (π.χ. αύξηση της παραγόμενης ποσότητας) και εκείνοι που οδηγούν στην απόθεση του εργατικού δυναμικού (π.χ. αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας). Η ανεργία μπορεί να μειωθεί της παραγωγικότητας της εργασίας). Η ανεργία μπορεί να μειωθεί σύμφωνα με την κεϋνσιανή θεωρία μέσα από μία πολιτική τόνωσης της ενεργούς ζήτησης η οποία με τη σειρά της θα επηρεάσει θετικά την παραγωγή προϊόντος και την απασχόληση του εργατικού δυναμικού.

(πηγή: Μιχάλης Χλέτσος, «Ανεργία: μύθοι και πραγματικότητα», Κεφ. 2. Οικονομική θεωρία και ανεργία, σελ. 10-14).

1.4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΩΣ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΑΝΑΛΥΕΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ, του Μιχάλη Χλέτσου.

Οι τάσεις για την άσκηση πολιτικής απασχόλησης στις χώρες της Ε.Ε. έχουν επηρεαστεί άμεσα από τις νεοκλασικές παραδοχές. Στόχος αυτής της ενότητας είναι να συζητήσει ορισμένες πτυχές του προβλήματος της ανεργίας που όλοι, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, τις συζητάμε ως "αλήθειες".

1. Η πρώτη “αλήθεια” αφορά το ύψος του μισθού. Θεωρείται ότι το εργασιακό κόστος είναι καθοριστικός παράγοντας για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Ως εκ τούτου θεωρείται ότι εάν το εργασιακό κόστος μειωθεί, τότε ο επιχειρηματίας θα προσλάβει ένα επιπλέον άτομο. Η μείωση του εργασιακού κόστους, μπορεί να γίνει μέσα από δύο τρόπους: ο πρώτος τρόπος είναι να μειωθεί ο ονομαστικός μισθός. Ο δεύτερος τρόπος αφορά τη μείωση του μη μισθολογικού τμήματος, δηλαδή το ύψος των ασφαλιστικών εισφορών. Η μείωση του ονομαστικού μισθού προτείνεται κατά κύριο λόγο σε δύο περιπτώσεις: στην περίπτωση των ατόμων που προσλαμβάνονται για πρώτη φορά και κατά δεύτερο λόγο στην περίπτωση των ατόμων που έχουν πολλά χρόνια εμπειρίας και ένα σημαντικό μέρος του μισθού οφείλεται στην ύπαρξη των αυξήσεων λόγω της προϋπηρεσίας.

Η πρόταση περί μείωσης του μισθού αγνοεί κυρίως το ρόλο του μισθού που διαδραματίζει στην παραγωγική διαδικασία. Σήμερα ο μισθός θεωρείται ως βασικό στοιχείο του κόστους παραγωγής και όχι ως στοιχείο της ζήτησης, όπως εθεωρείτο τη δεκαετία του '60. Τη δεκαετία του '50 και τη δεκαετία του '60 οι μισθοί ήταν υψηλότεροι, αλλά οι επιχειρήσεις δεν είχαν κανένα πρόβλημα σ' ότι αφορά το περιθώριο κέρδους το οποίο προερχόταν κατά κύριο λόγο από την πώληση των προϊόντων τους. Σήμερα, που οι πωλήσεις είναι περιορισμένες, λόγω ανεπαρκούς ζήτησης, η αύξηση του κέρδους αναζητείται μέσα από τη μείωση του μισθού που είναι και το μόνο ελαστικό τμήμα του κόστους παραγωγής. Επιπλέον αγνοείται ο ρόλος της σύγχρονης τεχνολογίας στην αύξηση της παραγωγικότητας, άρα και στη μείωση του κατά μονάδα κόστους παραγωγής.

Η άρση των κατώτατων ορίων και γενικότερα η μείωση του μισθού, μέσω της μείωσης του μη μισθολογικού μέρους θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την τόνωση των προσλήψεων. Η άρση των κατώτατων μισθών οδηγεί σε μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας, η οποία όμως δεν επιφέρει κατ' ανάγκη θετικά αποτελέσματα. Σύμφωνα με τον Dreze (1996) η αυξημένη ευελιξία στην αγορά εργασίας οδηγεί σε μεγαλύτερη αστάθεια από την πλευρά των εργαζομένων, μ' αποτέλεσμα και η συνολική ζήτηση να μην μπορεί να κρατηθεί σε σταθερά επίπεδα και οι επενδύσεις σ' ανθρώπινο κεφάλαιο από πλευράς των εργαζομένων να μην είναι

ικανοποιητική. Το αποτέλεσμα αυτών είναι η αύξηση της ανεργίας. Επιπλέον η μείωση των κατώτατων ορίων σ' αρκετές περιπτώσεις, όπως η Ελλάδα, οδηγεί στη φτώχεια και στην εξαθλίωση με αρνητικές συνέπειες τόσο σ' επίπεδο συνολικής ζήτησης, όσο και σ' επίπεδο οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων.

Η μείωση του μη μισθολογικού κόστους, χωρίς την αναπλήρωσή του από την άμεση φορολογία, εντάσσεται όχι μόνο στην προσπάθεια περί μείωσης του μισθού αλλά εκφράζει και το πως η κοινωνία αντιμετωπίζει το πρόβλημα της κοινωνικής ασφάλισης.

2. Η δεύτερη "αλήθεια" αφορά το ρόλο της ενεργούς ζήτησης στην προώθηση της απασχόλησης και την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης. Είναι σαφές ότι ολόκληρη την μεταπολεμική περίοδο η αυξημένη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες ήταν ένας από τους προσδιοριστικότερους παράγοντες για την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης. Ο ρόλος της ενεργούς ζήτησης έγκειται στο γεγονός ότι οι επιχειρηματίες βλέποντας ότι υπάρχει αυξημένη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες αντιδρούν με το να παράγουν περισσότερα προϊόντα, άρα να αυξάνουν και την απασχόληση. Οι επιπτώσεις δε της αυξημένης ζήτησης επί του ρυθμού ανόδου των τιμών ήταν αμελητέες στο βαθμό που η παραγωγή μπορούσε να ικανοποιεί την αυξημένη ζήτηση, άρα δεν υπήρχε κανένας λόγος να αυξηθούν οι τιμές. Η αυξημένη δε ζήτηση προερχόταν είτε από τα υψηλά εισοδήματα των εργαζομένων είτε από τις αυξημένες δημόσιες δαπάνες.

Ανεπαρκές επίπεδο ζήτησης προκαλεί ανεργία, η οποία όμως θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως κυκλική ανεργία, το οποίο σημαίνει ότι όταν η οικονομία θα εισέλθει στη φάση της ανάκαμψης η κυκλική ανεργία θα περιοριστεί. Η ανεπαρκής ζήτηση μπορεί λοιπόν να ερμηνεύσει την κυκλική ανεργία και όχι την διαρθρωτική ανεργία. Βέβαια θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν είναι η ζήτηση αυτή καθεαυτή που δημιουργεί θέσεις απασχόλησης, αλλά το περιθώριο κέρδους της επιχείρησης. Όπως έχει ήδη αναφερθεί τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, η σημαντική αύξηση της ζήτησης που σήμαινε και αύξηση των πωλήσεων οδηγούσε σε υψηλά ποσοστά κέρδους. Σήμερα, επειδή οι επιχειρήσεις δεν προσβλέπουν ότι η αύξηση της ζήτησης μπορεί να τους αποφέρει σημαντικά κέρδη, γι αυτό αναζητούν άλλες λύσεις.

1.5. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

- Η εγκατάλειψη και ερήμωση της υπαίθρου και η συγκέντρωση του πληθυσμού στις μεγάλες πόλεις και ιδιαίτερα στην Αθήνα, όπου κατοικεί το 1/3 περίπου του πληθυσμού της χώρας, είχε ως αποτέλεσμα την όξυνση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης στις μεγάλες πόλεις και την έλλειψη στελεχιακού και εργατικού δυναμικού στην περιφέρεια.
- Η ανυπαρξία πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης του παρελθόντος έστρεψε πολλούς απασχολούμενους της περιφέρειας από τον πρωτογενή στον τριτογενή τομέα και πιο συγκεκριμένα σε επαγγέλματα που μαστίζονται από υποαπασχόληση, εποχιακή ανεργία και στην έτεροαπασχόληση-παρααπασχόληση.
- Επιπλέον η ανυπαρξία πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης στον τομέα της εκπαίδευσης. Η ανεπάρκεια/ανυπαρξία επαγγελματικής εκπαίδευσης και επαγγελματικού προσανατολισμού στην επαρχία. Η ύπαρξη συνεχούς ενεργητικής πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης σ' όλους τους τομείς της κοινωνίας είναι αναγκαία.
- Δημογραφικές και πολιτιστικές εξελίξεις.
Μετά τη δεκαετία του '70 παρατηρείται μία αντιστροφή του ρεύματος της εξωτερικής μετανάστευσης με συνέπεια ο αριθμός των παλλινοστούντων να αυξήσει σημαντικά τον πληθυσμό της χώρας (ενεργό και μη ενεργό) και να διαφοροποιήσει τα ποσοστά της πραγματικής ανεργίας. Επιπλέον, κατά την περίοδο που εξετάζουμε, συντελέστηκαν κι άλλες σημαντικές ποσοτικές μεταβολές στην προσφορά εργασίας, αφ'ενός από την φυσιολογική αύξηση του γενικού πληθυσμού, αφ'ετέρου από την συμπεριφορά ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού (γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι εργαζόμενοι)
- Ο κορεσμός των δημόσιων υπηρεσιών και φορέων από υπαλλήλους, δημιουργεί ολόένα και λιγότερες θέσεις εργασίας. Έτσι, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο, για περιορισμένο αριθμό θέσεων εργασίας στο δημόσιο, μία αυξημένη προσφορά εργασίας. Γενικότερα, ο κορεσμός είναι μία ιδιότητα που χαρακτηρίζει ένα πλήθος επαγγελματιών και καθιστά αναγκαία τη σωστή πληροφόρηση και τον

ορθό επαγγελματικό προσανατολισμό. Η έλλειψη σωστού προσανατολισμού συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας.

- Η οικονομική κρίση, η επενδυτική άπνοια, ο πληθωρισμός, είναι ίσως τα βασικότερα αίτια της ανεργίας. Λόγω της σημαντικότητας αυτών των γεγονότων, η ανάλυσή τους θα γίνει σε ξεχωριστό κεφάλαιο.
- Ανεργία απο έλλειψη προσαρμογής.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η οικονομία έχει χαρακτήρα δυναμικό. Τεχνολογικές εξελίξεις, διαρθρωτικές μεταβολές είναι απαραίτητες για την πρόοδο και την ανάπτυξη. Στα πλαίσια αυτής της οικονομικής μεγέθυνσης, οι εργασίες αλλάζουν χαρακτήρα, εξειδικεύονται. Η ανισότητα μεταξύ εξειδικεύσεων και χαρακτηριστικών των εργαζομένων σε σχέση με τις απαιτήσεις των προσφερομένων θέσεων εργασίας, εξηγεί την μη χρησιμοποίηση μερικών κατηγοριών εργαζομένων.

- Η ανεργία τριβής – ηθελημένη ανεργία (job search)

Ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ δύο απασχολήσεων. Η μη καλή πληροφόρηση της αγοράς εργασίας παρατείνει την περίοδο απραξίας/ανεργίας των ατόμων που αναζητούν μία καλύτερη εργασία.

- Διεθνοποίηση, ανταγωνισμός, ελεύθερες ανταλλαγές.

Ένα από τα πλέον σημαντικά – καθοριστικά γνωρίσματα των εξελίξεων των τελευταίων δεκαετιών σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η διεθνοποίηση των οικονομιών, η κατάργηση των εθνικών φραγμών διοικητικού χαρακτήρα και η ύπαρξη ρυθμίσεων που ευνοούν τη μετακίνηση από περιοχή σε περιοχή και από χώρα σε χώρα αγαθών, κεφαλαίων και ανθρώπων. Οι εξελίξεις αυτές προσφέρουν την ευκαιρία σε αγαθά και υπηρεσίες να κατακτήσουν νέες, προηγούμενα απροσπέλαστες διοικητικά και τεχνικά αγορές, σε κεφάλαια να επενδυθούν σε περιοχές και τομείς περισσότερο κερδοφόρους και σε εργατικό δυναμικό να αναζητήσει νέες ευκαιρίες απασχόλησης και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Δύο είναι τα βασικά σημεία ανησυχίας της ολοένα αυξανόμενης διεθνοποίησης της οικονομίας και της ελεύθερης διακίνησης εμπορευμάτων, κεφαλαίων ή της εγκατάστασης μονάδων παραγωγής σε χώρες χαμηλού κόστους του συντελεστή εργασίας: Οι φόβοι κατάργησης θέσεων εργασίας στις ανεπτυγμένες χώρες, λόγω

των εισαγωγών από αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλό κόστος εργασίας, ή ακόμη της μεταφοράς ολόκληρων επιχειρήσεων στις παραπάνω χώρες, αποτελούν το ένα σημείο. Το δεύτερο σημείο αποτελεί ο κίνδυνος περιθωριοποίησης των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών (π.χ. Αφρική) και οι αυξανόμενες ανισότητες που εμφανίζονται στην διεθνή σκηνή, ακριβώς λόγω της διεθνοποίησης, η οποία είναι εντελώς ελεύθερη για προϊόντα και κεφάλαια· αντίθετα τα δικαιώματα και οι κατακτήσεις των εργαζομένων δεν είναι “διεθνοποιημένα”.

«Ο ανταγωνισμός ευνοεί τη μεγέθυνση και ανάπτυξη της οικονομίας, η οποία διέρχεται από μία ακατάπαυστη δημιουργία και εξαφάνιση επιχειρήσεων, προκαλώντας την ακμή και παρακμή ολόκληρων τομέων και επηρεάζοντας την παραγωγή στο εσωτερικό των διαφόρων χωρών ή ακόμα και μεταξύ περιοχών της ίδιας χώρας.» (Γ. Σκουτέλης, Ανεργία: αίτια και λύσεις).

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

- Πολλοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν τα τελευταία χρόνια ότι η ανεργία έχει ως κύριο αίτιό της την έλλειψη ελαστικότητας της αγοράς εργασίας και το υψηλό εργατικό κόστος. Ειδικότερα αναφέρουν ως αιτίες:

α) Το θεσμό του κατώτατου μισθού που θεωρούν ότι πλήττει τους νέους και ανειδίκευτους των οποίων η εργασία εμφανίζεται υπερτιμημένη, με συνέπεια τον αποκλεισμό τους από την αγορά εργασίας.

β) Τις δυσκολίες στην απόλυση των εργαζομένων, γεγονός που αποθαρρύνει τους εργοδότες για προσλήψεις νέων εργαζομένων.

γ) Την έλλειψη επαρκούς ειδίκευσης και κατάρτισης των εργαζομένων.

Αξίζει όμως να σημειωθεί, ότι την τελευταία δεκαετία έχουν ληφθεί μία σειρά μέτρα που έχουν μειώσει την έλλειψη ελαστικότητας της αγοράς εργασίας, την λεγόμενη ακαμψία της αγοράς εργασίας, χωρίς αυτό να οδηγήσει σε μείωση της ανεργίας, το αντίθετο μάλιστα. Και ακόμα αν υποθέσουμε ότι δεν «ελαστικοποιήθηκε» όσο έπρεπε η αγορά εργασίας και πρέπει προς την κατεύθυνση αυτή να ληφθούν και άλλα μέτρα, στη καλύτερη περίπτωση αυτό θα οδηγούσε σε κάποια μείωση της ανεργίας και σε γενίκευση της φτώχειας λόγω μείωσης της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων.

Η αγορά εργασίας έχει ήδη γίνει ελαστική και αυτό φαίνεται από την επέκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης στη μεταποίηση, στις υπηρεσίες και στον αγροτικό τομέα αδιακρίτως.

Εν κατακλείδι, ο ισχυρισμός του Η. Ιωακείμογλου (που δημοσιεύθηκε σε πρόσφατο άρθρο στον Οικονομικό Ταχυδρόμο) κατά τον οποίο: «η ελληνική οικονομία έχει ανάγκη διαρθρωτικών αλλαγών, όχι στις εργασιακές σχέσεις αλλά στο παραγωγικό σύστημα, ώστε να αυξηθούν οι επενδύσεις και η απασχόληση – δεν απαιτείται υποβάθμιση των συνθηκών εργασίας και διαβίωσης των εργαζομένων, αλλά, αντιθέτως απαιτείται αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού και ισχυρό παραγωγικό σύστημα» είναι ιδιαίτερα αφοπλιστικός και δίνει μία σκληρή απάντηση προς όλους αυτούς τους ένθερμους υποστηρικτές της “περισσότερης” ευελιξίας της αγοράς εργασίας (και συγκεκριμένα της μισθολογικής πολιτικής) που φαίνεται να ξεχνούν τον πραγματικό ρόλο της εργασίας και να μη δείχνουν τον απαιτούμενο σεβασμό έναντι των πραγματικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Η παρουσία σημαντικού αριθμού μεταναστών στη χώρα μας, κυρίως κατά την τελευταία δεκαετία, φαίνεται να συμβάλλει στην περαιτέρω ένταση της ανεργίας και να δυσχεραίνει τις προοπτικές αποτελεσματικής αντιμετώπισης του προβλήματος. Η κοινή γνώμη δυσανασχετεί και φαίνεται να κερδίζει έδαφος η άποψη σύμφωνα με την οποία η απασχόληση αλλοδαπών αφαιρεί από τους ημεδαπούς σημαντικές ευκαιρίες-δυνατότητες εξεύρεσης κενών θέσεων εργασίας.

Σε αντιπαράθεση με τη νηαραπάνω άποψη, υποστηρίζεται η θέση ότι τελικά οι αλλοδαποί καλύπτουν επιπρόσθετες συμπληρωματικές ανάγκες της οικονομίας της χώρας και δεν υφίσταται λόγος ανησυχίας για ανταγωνιστική σχέση (υποκατάσταση) μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού εργατικού δυναμικού.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο έχει προσλάβει τέτοιες διαστάσεις, που δεν μπορεί να αποτυπωθεί μόνο στα πιο πάνω συμφραζόμενα. Για το λόγο αυτό ακολουθεί λεπτομερέστερη ανάλυση σε επόμενη παράγραφο.

1.6 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Από τη δεκαετία του '70 και μετά, διανύουμε την 'ηλεκτρονική εποχή'. Η επανάσταση της πληροφορικής χαρακτηρίζεται από την αναγκαιότητα, την εξάπλωση και τη γενίκευση του φαινομένου της αυτοματοποίησης, που δεν πρέπει να τη συγχέουμε με την εκμηχάνιση. Παλιότερα η ανάπτυξη της τεχνικής είχε ως βασικό αποτέλεσμα την ποσοτική αντικατάσταση της χειρονακτικής εργασίας με μηχανική εργασία. Η νέα τεχνολογία οδηγεί σε μηχανοποίηση και την αυτοματοποίηση όχι μόνο χειρονακτικών αλλά και πνευματικών εργασιών. «Αυτήν η μεταλλαγή στον τομέα της εργασίας, αυτός ο εξορθολογισμός, αποκλείει τον ανθρώπινο παράγοντα από τη διαδικασία της παραγωγής» κατά τα λεγόμενα του Michael Rocard στο βιβλίο του «Τι να κάνουμε για την αντιμετώπιση της ανεργίας».

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της νέας τεχνολογικής βάσης, της βασισμένης στην ηλεκτρονική είναι τα εξής:

- α) Η υποκατάσταση των απλών και επαναληπτικών εργασιακών καθηκόντων από αυτοματοποιημένες μηχανικές λειτουργίες. Όσο δηλαδή μία εργασία είναι απλή και ανειδίκευτη, τόσο περισσότερο υπόκειται στη διαδικασία υποκατάστασης από το κεφάλαιο.
- β) Οι τεχνολογίες της πληροφορίας δεν εκτοπίζουν όμως μόνο την απλή και επαναληπτική εργασία, μειώνοντας τη ζήτηση για δουλειές ρουτίνας, τις ανειδίκευτες θέσεις εργασίας, αλλά και εργασίες που εμπεριέχουν σύνθετα επίπεδα γνώσης. Η νέα τεχνολογία οδηγεί σε μία αντικειμενοποίηση και της πνευματικής εργασίας.
- γ) Οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε εξοικονόμηση εργασίας και κεφαλαίου, γιατί λόγω της πολυλειτουργικότητάς του κάνουν εφικτό να παράγονται από τον ίδιο εξοπλισμό διαφορετικά είδη προϊόντων ή παραλλαγές ενός βασικού μοντέλου και οδηγούν κάθε εργαζόμενο να συμμετέχει στην πραγματοποίηση πολλαπλών πράξεων, που παλιότερα ήταν χωρισμένες και απαιτούσαν ένα διαφορετικό εργαζόμενο για κάθε μία απ' αυτές.
- δ) Με δεδομένους λοιπόν τους αυξητικούς ρυθμούς εισαγωγής των νέων τεχνολογιών στην παραγωγή, λόγω των αναμφισβήτητων πλεονεκτημάτων κόστους (και όχι μόνο) που προσφέρουν, δημιουργείται ένα ανταγωνιστικό

περιβάλλον που εξαναγκάζει πολλές επιχειρήσεις να επισπεύσουν τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό τους, για να μην απολέσουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που θα αποκτήσουν (παραγωγή νέων προϊόντων, προσαρμοστικότητα στις μεταβολές της ζήτησης, μείωση κόστους εργασίας, κλπ.). Το γεγονός αυτό οδηγεί σε γενίκευση της τάσης για εξοικονόμηση εργασίας.

- ε) Επιπλέον τα τελευταία χρόνια λόγω των τεχνολογικών καινοτομιών παρατηρείται μία συνεχής πτώση του κόστους κατασκευής των νέων τεχνολογικών συστημάτων, επιταχύνοντας έτσι την αντικατάσταση των μέσων παραγωγής από νέα, στο βαθμό που η κατασκευή τους κοστίζει λιγότερο από το κόστος των μισθών που εξοικονομούν.
- στ) Ο εξορθολογισμός όμως των μεθόδων εργασίας δεν περιορίζεται μόνο στη βιομηχανία και τη γεωργία. Εισχωρεί δραστικά και στις υπηρεσίες. Έτσι, ο τριτογενής τομέας, οι υπηρεσίες, λόγω της χαμηλής παραγωγικότητάς τους, πολλαπλασιάζουν το ρυθμό εισαγωγής των νέων τεχνολογιών, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στις Τράπεζες, στις Ασφάλειες, στις δουλειές Γραφείου, στα Λογιστήρια κλπ, αδυνατώντας έτσι να αποτελέσουν διέξοδο για μαζική δημιουργία θέσεων εργασίας. Αντίθετα μάλιστα οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες που απλώς συγκέντρωναν, επεξεργάζονταν και μεταβίβαζαν πληροφορίες είναι άμεσα εκτεθειμένοι στο φάσμα της ανεργίας.

Επιπλέον, οι σύγχρονες τηλεπικοινωνίες επιτρέπουν τη μετεγκατάσταση των δραστηριοτήτων που άπτονται της πληροφορικής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο στο όνομα της διεθνοποίησης-παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.

- ζ) Εκτός όμως από την ανεργία και η ευελιξία της αγοράς εργασίας, η επέκταση των νέων μορφών απασχόλησης (μερική απασχόληση, σύμβαση ορισμένου χρόνου, τηλε-εργασία κλπ.) πέραν των άλλων αιτιών (μείωση άμεσου και έμμεσου κόστους εργασίας κλπ), οφείλεται στις απαιτήσεις της νέας τεχνολογίας.

Οι νέες αυτές μορφές απασχόλησης που είναι κακοπληρωμένες, χαμηλής ειδίκευσης, χωρίς νομική προστασία και κοινωνική ασφάλιση, είναι απαραίτητες

λόγω της ευελιξίας τους για την αποδοτική χρήση των νέων αυτοματοποιημένων πολυλειτουργικών παραγωγικών μέσων.

Συμπερασματικά, σε αντίθεση με τις προηγούμενες τεχνολογικές επαναστάσεις, όπως του ατμού τον 18^ο αιώνα, του χάλυβα τον 19^ο αιώνα, η σημερινή πληροφορική επανάσταση επιτρέπει την εκμηχάνιση αλλά και την αυτοματοποίηση, οδηγώντας σε σημαντική εξοικονόμηση εργασίας. Στην πλειοψηφία των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ η αύξηση της παραγωγικότητας που επιφέρει η πληροφορική επανάσταση αντί να δημιουργεί θέσεις εργασίας τις καταργεί. Κι αυτό γιατί η αύξηση της παραγωγικότητας, σήμερα, δεν οδηγεί σε θετικές αντισταθμιστικές επιδράσεις στην απασχόληση, μέσω της αύξησης των κερδών και κατ' επέκταση των μισθών και της ζήτησης, αντιθέτως η αύξηση της παραγωγικότητας οδηγεί σε επιβράδυνση της ζήτησης εργασίας, η οποία γίνεται μεγαλύτερη όταν ταυτόχρονα αυξάνεται και η προσφορά εργασίας.

«Η μείωση της απασχόλησης στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε εκληφθεί παλιότερα ως μόνιμο φαινόμενο και η οικονομική μεγέθυνση θεωρήθηκε ότι δε δημιουργεί θέσεις εργασίας (jobless growth, θεωρίες για το 'τέλος της εργασίας'). Οι νεότερες εξελίξεις και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας χάρη στην οικονομική μεγέθυνση διαψεύδουν αυτή την αντίληψη. Επομένως, και για την περίπτωση της Ελλάδας, ακόμη κι αν τελικά επιβεβαιωθεί η διαφαινόμενη τάση μείωσης της έντασης της απασχόλησης – κυρίως, λόγω της αυξητικής πορείας των επενδύσεων του μηχανικού εξοπλισμού και της παράγωγικότητας – θα πρέπει να θεωρηθεί φαινόμενο μεσοπρόθεσμης διάρκειας» (ΗΛΙΑΣ ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ, 2001). (πηγή: «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ», ΧΑΡΗΣ ΝΑΞΑΚΗΣ, “ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ”).

1.7 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η πιο σημαντική εξέλιξη στην ελληνική αγορά εργασίας, κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, υπήρξε η μεγάλη είσοδος μεταναστών, παρανόμων και μη, και κυρίως μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και των κομμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων μετά το 1989.

Από την αρχή του 20^{ου} αιώνα και μέχρι το 1980 περίπου, η Ελλάδα ήταν μία χώρα εξαγωγής εργατών προς τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αυστραλία, τη Δυτική Γερμανία, καθώς και προς άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Από το 1980, η κατάσταση μεταβάλλεται πλήρως και η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής εργατών γίνεται χώρα εισαγωγής. Την ίδια εικόνα παρουσιάζουν και οι άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου όπως είναι η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία. Κατά συνέπεια μπορεί να διαπιστώσει κανείς μία ολοκληρωτική μεταστροφή των μεταναστευτικών ρευμάτων από τον ευρωπαϊκό βορρά προς τον ευρωπαϊκό νότο.

Αφορμή για τις μαζικές αυτές μετακινήσεις αποτέλεσαν οι κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές αλλαγές στον ευρύτερο χώρο της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η δε Ελλάδα έγινε βασικός αποδέκτης μεταναστών επειδή

- επανέκαμψε στην Ελλάδα ένα σημαντικό τμήμα ελληνογενούς στοιχείου από τις χώρες αυτές
- η γεωγραφική θέση της ευνοεί την προσέγγιση της χώρας από πληθυσμούς που βρίσκονται κοντά της (βόρειες χώρες, Τουρκία, μεσογειακές χώρες)
- η συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η σχετικά χαλαρή πολιτική της απέναντι στους αλλοδαπούς προσέφερε στους μετανάστες βραχυπρόθεσμα τη σιγουριά για την αντιμετώπιση βασικών οικονομικών προβλημάτων αλλά και πολιτικών εκκρεμοτήτων.
- Το νομικό καθεστώς των λαθρομεταναστών είναι υποτυπώδες με αποτέλεσμα να αφήνει αρκετά περιθώρια ευελιξίας και 'αξιοποίησής' του απ' αυτούς.
- Πρόσθετοι παράγοντες που επηρέασαν και θα επηρεάσουν και στο μέλλον την ένταση και έκταση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα είναι:

- ο Η παγκοσμιοποίηση των οικονομιών και κοινωνιών.
- ο Η προς ανατολάς διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- ο Η δημογραφική έκρηξη των χωρών της Αφρικής και Μέσης Ανατολής σε συνδυασμό με τη χαμηλή τους ανάπτυξη και τα υψηλά μεγέθη ανεργίας σ' αυτές καθώς και η πολιτική αστάθεια που χαρακτηρίζει αυτές τις χώρες.
- ο Η ύπαρξη παραδοσιακών δεσμών ανάμεσα στις κοινωνίες και οικονομίες της Ελλάδας με τις αντίστοιχες των χωρών προέλευσης του μεταναστευτικού δυναμικού. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι σε δύσκολες,

πολιτικά, εποχές-περιόδους, η Ελλάδα φρόντιζε να διατηρεί με τις χώρες αυτές διακρατικές σχέσεις συνεργασίας ικανοποιητικού επιπέδου, πολλές φορές μάλιστα βρισκόμενη σε κατάφωρη αντίθεση προς τις γενικότερες τάσεις που επικρατούσαν σε παγκόσμιο επίπεδο. Επιπλέον, η ύπαρξη του ελληνικού στοιχείου σε ορισμένες χώρες (Ρουμανία, πρώην Σοβιετική Ένωση, Αλβανία) συνέβαλε κατά μείζονα λόγο στην διατήρηση ή και επέκταση των παραδοσιακά καλών σχέσεων με τις χώρες αυτές σε μία προσπάθεια της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής να αποσπάσει την εύνοια των κυβερνήσεων για λογαριασμό των ελλήνων που ζούσαν στις χώρες αυτές.

Αν τεθεί ως κριτήριο το νομικό καθεστώς παρουσίας των μεταναστών στη χώρα, τότε ένας αλλοδαπός μπορεί να βρίσκεται στην Ελλάδα νόμιμα, παράνομα, ή τέλος να απολαμβάνει πολιτικού ασύλου. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι Έλληνες ομογενείς που επέστρεψαν στην Ελλάδα, προερχόμενοι κυρίως από Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, άτομα από χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και άτομα χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι παράνομα εγκατεστημένοι στη χώρα αλλοδαποί είναι συνήθως Αλβανοί, Βούλγαροι, Ρουμάνοι, Σέρβοι, αλλά και υπήκοοι χωρών της Άπω Ανατολής. Οι αναζητούντες πολιτικό άσυλο προέρχονται κατά πλειοψηφία από τη γειτονική Τουρκία, το Ιράν και το Ιράκ. Αρκετοί από την τελευταία κατηγορία χρησιμοποιούν την Ελλάδα ως ενδιάμεσο σταθμό στην προσπάθειά τους να καταλήξουν σε άλλες περισσότερο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές ή υπερπόντιες χώρες. Οι παράνομοι μετανάστες και ιδιαίτερα αυτοί που προέρχονται από τις γειτονικές χώρες (Βουλγαρία, Αλβανία) διακρίνονται έντονα από το στοιχείο της εποχικής-προσωρινής παραμονής στην Ελλάδα. Αυτό γίνεται είτε από ανάγκη (ο κίνδυνος εντοπισμού, σύλληψης και απέλασης από τη χώρα περιορίζεται όσο μικρότερη είναι η χρονική διάρκεια παραμονής τους και όσο συχνότερα μπεινοβγαίνουν σ' αυτήν) είτε γιατί αυτό είναι κάτι που απορρέει από το είδος της απασχόλησής τους στην Ελλάδα (αγροτικός τομέας, τουριστικές υπηρεσίες) και τη χρονική διάρκειά της (εποχιακή δραστηριότητα).

Σε απόλυτους αριθμούς, το σύνολο των μεταναστών που παρευρίσκονται στη χώρα μας, κατά την τελευταία δεκαετία, (σύμφωνα πάντα με εκτιμήσεις καθώς η

ακριβής αποτύπωση και καταγραφή του πραγματικού αριθμού τους συναντά δυσκολίες), υπολογίζεται σε:

- α) ένα επίπεδο της τάξης των περίπου 10.000 ατόμων ετησίως για τους νόμιμους ομογενείς μετανάστες (Petriioti, 1994).
- β) 120.000 νομίμων αλλοδαπών περίπου, που προέρχονται κατά βάση από χώρες μη μέλη της Ε.Ε. όπως είναι οι αφρικανικές χώρες, χώρες της Μέσης και Απω Ανατολής, χώρες του πρώην Ανατολικού Συνασπισμού, καθώς και χώρες της Βόρειας Αμερικής (Petriioti, 1994).
- γ) 400-500.000 άτομα που βρίσκονται παράνομα στην Ελλάδα (Λινάρδος-Ρυλμόν, 1993) και
- δ) σε 4.000 άτομα, περίπου, που εισέρχονται στη χώρα αναζητώντας πολιτικό άσυλο και προέρχονται κυρίως από την Τουρκία, το Ιράν, το Ιράκ, το Πακιστάν και την Αφρική.

1.7.1 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Είναι γεγονός ότι η είσοδος μεταναστευτικού δυναμικού σε μία χώρα επηρεάζει διάφορες παραμέτρους της αγοράς εργασίας της χώρας υποδοχής. Η ελληνική βιβλιογραφία εξετάζει το ζήτημα αυτό κυρίως σε σχέση με την παραγωγικότητα, τους μισθούς και την απασχόληση. Στο πλαίσιο αυτών των παραμέτρων τα βασικά ερωτήματα – θέματα που διερευνώνται είναι: Κατ' αρχήν αν η απασχόληση των αλλοδαπών στην Ελλάδα έχει συμπληρωματικό προς την απασχόληση των ημεδαπών χαρακτήρα ή αν οι πρώτοι αντικαθιστούν τους δεύτερους στις ούτως ή άλλως περιορισμένες θέσεις εργασίας, με συνέπεια να οξύνεται το πρόβλημα της ανεργίας. Δεύτερον, αν οι αμοιβές των αλλοδαπών πιέζουν το επίπεδο μισθών προς τα κάτω, με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση των όρων απασχόλησης και διαβίωσης των μισθωτών στη χώρα.

Σχετικά με το πρώτο ερώτημα, πρόσφατες εμπειρικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή της Βόρειας Ελλάδας δείχνουν ότι οι παράνομοι μετανάστες αντικαθιστούν ημεδαπούς σε ανειδίκευτες κυρίως εργασίες, ενώ στον τομέα των κατασκευών και γεωργίας καλύπτουν επιπρόσθετες πραγματικές ανάγκες (Lianos, Sorris and Katseli 1995, Καρασάββογλου και Κατρακιλίδης 1997, Χλέτσος

και Καρασάββολου 1997). Σε ανάλογο συμπέρασμα καταλήγει σχετική έρευνα του (I.N.E.) της ΓΣΕΕ, όπου τονίζεται μεταξύ άλλων το γεγονός της απασχόλησης ξένων σε δραστηριότητες για τις οποίες δεν υφίσταται ανάλογη προσφορά εργασίας από την πλευρά των ημεδαπών εργαζομένων (Λινάρδος-Ρυλμόν 1993 και Κατσορίδας 1994). Πρέπει δε να επισημάνει κανείς ότι ο συμπληρωματικός χαρακτήρας της απασχόλησης των μεταναστών κυριαρχεί κατά βάση στην αρχική φάση της εισόδου αυτών στη χώρα, ενώ σε μεταγενέστερες φάσεις οι αλλοδαποί υποκαθιστούν αντίστοιχης ειδικεύσης εγχώριο εργατικό δυναμικό (Κόντης 1996).

Το επίπεδο αμοιβών των μεταναστών είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο των Ελλήνων εργαζομένων (Λινάρδος-Ρυλμόν 1993). Υπολογίζεται ότι ο μέσος μισθός των μεταναστών είναι κατά 45% χαμηλότερος από το μέσο μισθό του Έλληνα (Λιάνος-Σαρρής-Κατσέλη 1995). Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη μη καταβολή από την πλευρά των εργοδοτών των υποχρεωτικών ασφαλιστικών εισφορών, καθιστά τους παράνομους αλλοδαπούς εργαζόμενους μία ιδιαίτερα φθηνή και γι αυτό ελκυστική, εργατική δύναμη. Η ένταξη δε αυτής της δύναμης στην παραγωγική διαδικασία αποτελεί για πολλές εγχώριες επιχειρήσεις όρο επιβίωσης και συνέχισης της λειτουργίας τους, αφού διαφορετικά, υπό τις επικρατούσες συνθήκες του έντονου ανταγωνισμού, θα ήταν καταδικασμένες σε οικονομικό μαρασμό και ενδεχομένως σε παύση των δραστηριοτήτων τους (Χλέτσος 1994).

Από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας προέκυψε ότι το κυρίαρχο ερώτημα που αναδεικνύεται είναι αν το μεταναστέυτικό δυναμικό εκτοπίζει ημεδαπούς από την παραγωγική διαδικασία και, κατά συνέπεια, αν μπορεί αρκούντως να τεκμηριωθεί η άποψη σύμφωνα με την οποία η μείωση της απασχόλησης των αλλοδαπών μπορεί να συμβάλλει στην μείωση του αριθμού των ημεδαπών ανέργων με τη κατάληψη των θέσεων εργασίας που έτσι απελευθερώνονται για τους έλληνες εργαζόμενους. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται:

- από τους τομείς απασχόλησης των αλλοδαπών,
- τους εργασιακούς όρους απασχόλησής τους,
- το επαγγελματικό προφίλ των αλλοδαπών,
- την ηλικιακή συγκρότηση των μεταναστών καθώς και
- τη διάθεση κινητικότητας των ημεδαπών ανέργων.

Από έρευνες-μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί κυρίως σε τοπικό επίπεδο τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα (Κατσορίδας 1994, Καρασάββογλου-Κατρακιλίδης 1997) προκύπτει ότι το μεγαλύτερο τμήμα του μεταναστευτικού δυναμικού στην Ελλάδα αποτελείται από νέους σε ηλικία ανθρώπων, κυρίως άνδρες, χωρίς ιδιαίτερη επαγγελματική εξειδίκευση που απασχολούνται στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας προσφέροντας υπηρεσίες με ιδιαίτερα ευνοϊκούς για τους εργοδότες όρους (χαμηλά ημερομίσθια, ευέλικτη εργασιακή συμπεριφορά).

Θα μπορούσε κανείς ευθέως να ισχυρισθεί ότι οι μετανάστες καλύπτουν επιπρόσθετες, συμπληρωματικού χαρακτήρα, ανάγκες της ελληνικής αγοράς εργασίας σε οικονομικές δραστηριότητες που εξελίσσονται σε ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο ή και ανθυγιεινό περιβάλλον (εξόρυξη, οικοδομές), σε δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο ενός ιδιαίτερο ευέλικτου ωραρίου εργασίας (υπηρεσίες, εποχιακές εργασίες στον γεωργικό τομέα), σε τομείς που κατά τεκμήριο αποφεύγουν οι ημεδαποί εργαζόμενοι και τέλος σε εργασίες που απαιτούν υψηλό βαθμό κινητικότητας. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να αποκλεισθεί η περίπτωση ύπαρξης ανταγωνιστικής σχέσης μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού εργατικού δυναμικού. Αντιθέτως μάλιστα, είναι δυνατόν οι μετανάστες να υποκαθιστούν έλληνες εργαζόμενους σε εργασίες με χαμηλό βαθμό εξειδίκευσης ή και παντελώς ανειδίκευτους στο μεταποιητικό τομέα της οικονομίας.

Κατά συνέπεια το ερώτημα περί υποκατάστασης ημεδαπών από αλλοδαπούς εργαζόμενους ή ύπαρξη συμπληρωματικής σχέσης μεταξύ τους δεν μπορεί να απαντηθεί γενικά-συνολικά αλλά χρειάζεται περαιτέρω ανάλυση και αποκωδικοποίηση σε ότι αφορά το είδος της απασχόλησης, το χωροταξικό περιβάλλον εντός του οποίου αυτή προσφέρεται, τη χρονική διάσταση της εργασίας, τις συνθήκες εργασίας και τους όρους αμοιβής αυτής.

1.7.2 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η οικονομία της Ελλάδος παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, η ύπαρξη των οποίων αποτελεί ενισχυτικό παράγοντα της απασχόλησης των μεταναστών. Πρόκειται για συγκεκριμένα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας που ευνοούν την απασχόληση μεταναστών και δημιουργούν τις

προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση ενός άτυπου καθεστώτος μόνιμης/συνεχούς απασχόλησής τους είτε σε συνθήκες νομιμότητας είτε παρανομίας. Τα χαρακτηριστικά αυτά της ελληνικής οικονομίας που ευνοούν και ενισχύουν την απασχόληση αλλοδαπών είναι το μέγεθος και η έκταση της παραοικονομίας, η εποχικότητα βασικών κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, η ακαμψία της αγοράς εργασίας και τέλος το μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων και η ιδιαίτερη θέση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία.

Η πορεία της ελληνικής οικονομίας, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι συνυφασμένη με μία παράλληλη πορεία ανάπτυξης των παραοικονομικών δραστηριοτήτων. Ως προσδιοριστικοί παράγοντες της παραοικονομίας αναφέρονται συνήθως η φορολογική επιβάρυνση, οι κρατικοί περιορισμοί και παρεμβάσεις-έλεγχοι, οι θεσμικοί περιορισμοί στην αγορά εργασίας και ο ρόλος του κράτους εν γένει (Βαβούρας-Κούτρης 1991). Υπολογίζεται ότι το μέγεθος της παραοικονομίας αντιπροσωπεύει περίπου το 50% του επίσημου ΑΕΠ της χώρας (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη 1991) και καλύπτει δραστηριότητες που αναπτύσσονται κυρίως στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας. Όπως είναι αυταπόδεικτο τέτοιες παράτυπες δραστηριότητες εξ ορισμού συνυπάρχουν και προϋποθέτουν την παράνομη απασχόληση εργατικού δυναμικού με αποτέλεσμα να υπάρχει μεταξύ παραοικονομίας και παράνομων μεταναστών μία διαρκής και έντονη σχέση αυτοτροφοδότησης. Η μαζική είσοδος μεταναστών στη χώρα ανέδειξε αυτούς σε πρώτη επιλογή των ελληνικών παραοικονομούντων επιχειρήσεων δεδομένου ότι πρώτον, οι μετανάστες αμείβονται με χαμηλούς μισθούς και δεύτερον, προσφέρουν την εργασία τους με όρους ιδιαίτερα ευέλικτους και γι αυτό αποδοτικούς για τις επιχειρήσεις (υπερωρίες, χωρίς ασφάλιση).

Συγκεκριμένοι κλάδοι της οικονομίας όπως γεωργία, κατασκευές, τουρισμός, διακρίνονται από το στοιχείο της εποχικότητας στη δραστηριότητά τους. Είναι γεγονός ότι οι εποχιακές μονάδες αποφεύγουν την απασχόληση δυναμικού σε μόνιμη βάση, εξαιτίας του υψηλού κόστους εργασίας και των δεσμεύσεων που απορρέουν από τις συμβατικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας (απολύσεις, δώρα). Έτσι προτιμούν τη εποχιακή απασχόληση των εργαζομένων και οι μετανάστες ως ανειδίκευτο και φτηνό δυναμικό προσφέρουν μια πολύ καλή λύση.

Σε ότι αφορά την αγορά εργασίας αναπτύσσεται, κυρίως από την πλευρά των εργοδοτικών οργανώσεων, το επιχείρημα ότι οι διάφορες θεσμικές ρυθμίσεις καθώς και το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας της αγοράς εργασίας δημιουργούν σ' αυτήν λειτουργικές ακαμψίες και διαβρώνουν την ανταγωνιστική ικανότητα των επιχειρήσεων. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού και με δεδομένη την βούληση και προτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Λευκό Βιβλίο) έχει ξεκινήσει στην Ελλάδα οι κοινωνικός διάλογος μεταξύ εργοδοτών, εργαζομένων και πολιτείας που έχει στο επίκεντρό του ακριβώς το ζήτημα της ανάπτυξης νέων εργασιακών μορφών-σχέσεων με στόχο μία περισσότερο ευέλικτη αγορά εργασίας προκειμένου να ενισχυθεί η εγχώρια και διεθνής ανταγωνιστικότητα των ελληνικών μονάδων. Η παραπάνω λογική προτείνει ως μέτρα για μια ευέλικτη αγορά εργασίας την ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων (κατάργηση ορίου απολύσεων, ελεύθερο καθεστώς προσλήψεων, ευέλικτο ωράριο απασχόλησης, διευθέτηση χρόνου εργασίας, κατάργηση κατώτατου ημερομισθίου και κατάργηση του θεσμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων), τη μείωση των ωρών εργασίας με ταυτόχρονη μείωση των αποδοχών των εργαζομένων και τη μεταβολή του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης προς μία κατεύθυνση συμπίεσης του κόστους που αυτό επιφέρει στις επιχειρήσεις. Σε ένα τέτοιο εργασιακό πλαίσιο η απασχόληση αλλοδαπών εργαζομένων, και μάλιστα των παρανόμων, αποτελεί ένα στοιχείο-εργαλείο που προσφέρεται για την εισαγωγή νέων δεδομένων στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον, είναι γνωστό ότι η συντριπτική πλειόψηφία των επιχειρήσεων στη Ελλάδα είναι μικρού μεγέθους. Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις είναι περισσότερο ευέλικτες στις οικονομικές κρίσεις και σε σχέση προς τις μεγαλύτερες επιχειρηματικές μονάδες είναι κυρίως στις μικρότερες που ενθαρρύνεται η παραοικονομική δραστηριότητα (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 1991).

Στο πλαίσιο αυτό η απασχόληση παρανόμων μεταναστών αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επιδρά θετικά στην παραγωγή και ανταγωνιστική θέση των μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων και συμβάλλει έτσι στη σταθεροποίηση του οικονομικού συστήματος της χώρας.

Ολοκληρώνοντας, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι το οικονομικό σύστημα της χώρας, με την παρουσία μεταναστών, μελλοντικά κερδίζει σε

σταθερότητα. Η ύπαρξη φθηνού και αποδοτικού εργατικού δυναμικού παράλληλα προς το υψηλό ποσοστό ανεργίας ημεδαπών προσφέρει στην εργοδοτική πλευρά μία επιπλέον εφεδρική μάζα εν δυνάμει εργαζομένων ανοιχτή και επιρρεπή σε συμπεριφορές εκμετάλλευσης και υποταγής. Επιπλέον η παρουσία μεταναστών διασφαλίζει στοιχειώδεις λειτουργίες της ελληνικής οικονομίας σε μακροοικονομικό επίπεδο και συμβάλλει στην αντιμετώπιση δυσλειτουργιών ή/και ανισορροπιών που υφίστανται. Πράγματι, η απασχόληση μεταναστών στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της χώρας οδηγεί στην ανακοπή της περαιτέρω υποβάθμισης της Περιφέρειας και στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων. Επίσης η κατανάλωση από μέρος τους βασικών καταναλωτικών αγαθών πρώτης ανάγκης ισχυροποιεί, βραχυπρόθεσμα, τη θέση μικρών ελληνικών μονάδων δεδομένου ότι οι εγχώριες μονάδες κυρίως επιδίδονται στην παραγωγή τέτοιων προϊόντων. Τέλος, πρέπει να τονισθεί η ευνοϊκή επίδραση της απασχόλησης των αλλοδαπών στην ελληνική γεωργία αφού έτσι ενισχύεται το μέτωπο της αντιπληθωριστικής πολιτικής σε ένα τομέα που αποτελεί και τμήμα του σκληρού πυρήνα του πληθωρισμού.

1.7.3 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Σε ότι αφορά την μελλοντική ένταση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα πρέπει να τονισθεί ότι μετά την αρχική παρατηρούμενη έξαρση αναμένεται μία σχετική κάμψη ειδικά εκείνου του τμήματος που σχετίζεται με την παλιννόστηση του ελληνικού ομογενειακού στοιχείου από Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Αντίθετα αναμένεται περαιτέρω άνοδος του αριθμού των μεταναστών που προέρχονται από γειτονικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, πρώην ενιαία Γιουγκοσλαβία) καθώς και των μεταναστών εκείνων που χρησιμοποιούν την Ελλάδα ως εφελτήριο προκειμένου να μετακινηθούν προς τις υπερπόντιες χώρες ή τις χώρες του περισσότερο ανεπτυγμένου Ευρωπαϊκού Βορρά. Η συμμετοχή της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ύπαρξη ευνοϊκών σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων για προσωρινή διαμονή σε μια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνηγορούν προς αυτήν την κατεύθυνση.

Συνεπώς η Ελλάδα θα καταστεί και στο εγγύς μέλλον χώρα υποδοχής μεταναστών. Οι παράγοντες που συνηγορούν στην περαιτέρω ένταση της εξωτερικής

μετανάστευσης είναι πολυάριθμοι και ως τέτοιοι ενδεικτικά αναφέρονται: Οι αυστηροί περιορισμοί που έχουν θέσει οι περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες από τις αρχές της δεκαετίας του '80, το γεγονός ότι είναι σχετικά ευκολότερη η είσοδος των μεταναστών στην Ελλάδα (εκτεταμένες οροσειρές και απέραντες ακτές που δύσκολα μπορούν να ελεγχθούν) όπως και σε άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), το σχετικά υψηλότερο βιοτικό επίπεδο των χωρών του ευρωπαϊκού νότου σε σχέση προς αυτό των χωρών της βόρειας Αφρικής, Μέσης Ανατολής και του πρώην Ανατολικού Συνασπισμού καθώς και η ανάγκη των επιχειρήσεων για χρησιμοποίηση φθηνών εργατικών χεριών σε απωθητικές θέσεις εργασίας και με ιδιαίτερα ευέλικτες εργασιακές σχέσεις/συμπεριφορές. Ως πρόσθετοι παράγοντες αναγνωρίζονται τα εξής:

- Η αυτοτροφοδοτική σχέση μεταξύ της παραοικονομίας και της απασχόλησης παρανόμων μεταναστών.
- Η παγκοσμιοποίηση των αγορών. Οι μετακινήσεις πληθυσμών από χώρα σε χώρα θα αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο και κάθε αποτρεπτική απέναντί τους συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει σε αντίμετρα από τη πλευρά των θιγομένων πλευρών.
- Τα γεωπολιτικά συμφέροντα της χώρας και η πρόθεσή της να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι είναι απαραίτητη η συνεργασία με τις γειτονικές χώρες και η ανάπτυξη ποικιλότροπων δεσμών μ' αυτές. Είναι δε πρόφανές ότι μια ανεξέλεγκτη αποπομπή μεταναστών προερχομένων από αυτές τις χώρες δημιουργεί ένα αρνητικό προηγούμενο και αποτελεί τροχοπέδη στις προσπάθειες ανάδειξης αυτού του ρόλου.
- Η "χαλαρότητα" που διέπει το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς συμβάσεις στο θέμα της μετανάστευσης.
- Τέλος το ιστορικό παρελθόν της χώρας (έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό) και η υποχρέωση της ελληνικής κοινωνίας για σεβασμό των μεταναστών και την αποδοχή ή τουλάχιστον ανοχή της παρουσίας τους.

Κατά συνέπεια η ελληνική οικονομία και κοινωνία πρέπει να συνηθίσει να ζει και να συνυπάρχει με το μεταναστευτικό δυναμικό. Η Ελλάδα δεν πρέπει να

αντιμετωπίσει το ζήτημα της παρουσίας των μεταναστών σ' αυτήν στατικά και βραχυπρόθεσμα αλλά να διαμορφώσει μία στρατηγική μακροπρόθεσμων βλέψεων και άντλησης συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει η παρουσία τους. Χρειάζεται, μ' άλλα λόγια, να δει κανείς θετικά τους μετανάστες και να αξιοποιήσει τις ικανότητές τους.

(πηγές: Α. Γ. ΚΑΡΑΣΑΒΒΟΓΛΟΥ, «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ», «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ», σελ. 137-156).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

(ΒΑΣΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ)

Μερικά από τα μεγέθη, που συνδέονται και προσδιορίζουν ή επηρεάζονται από το επίπεδο της απασχόλησης είναι: το ΑΕΠ, το ύψος του μισθού, ο τρόπος κατανομής του εισοδήματος, ο ρυθμός πληθωρισμού και οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης, η ροπή για επένδυση, αποταμίευση και κατανάλωση, τα εργατικά συνδικάτα, η επιλογή της νομισματικής, δημοσιονομικής, εισοδηματικής πολιτικής, η παραγωγικότητα εργασίας και κεφαλαίου, η κατανομή του εργατικού δυναμικού ανάμεσα στους τρεις βασικούς τομείς παραγωγής κ.α.

2.1 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Τα φαινόμενα της ανεργίας και του πληθωρισμού αποτελούν τις σπουδαιότερες εκδηλώσεις διαταραχής ή μη ισορροπίας στην οικονομία της αγοράς, και σαν τέτοια έχουν προβληματίσει την οικονομική πολιτική.

Η καταπολέμηση των φαινομένων αυτών είναι αναγκαία για την ομαλή λειτουργία του οικονομικού συστήματος. Στα πλαίσια ενεργητικής πολιτικής αντιμετώπισης αυτών των δυσμενών καταστάσεων, οι εκάστοτε κυβερνήσεις υιοθετούν διάφορα μέσα (νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής), επλέγουν δηλαδή εκείνους τους χειρισμούς που μπορούν να αποκαταστήσουν την ισορροπία στην οικονομία. Ισορροπία που μεταφράζεται σε υψηλό βαθμό απασχόλησεως του εργατικού δυναμικού, χαμηλού δηλαδή ποσοστού ανεργίας και σταθερότητα του γενικού επιπέδου των τιμών ή, έστω, η επίτευξη ενός όσο γίνεται χαμηλού ρυθμού πληθωρισμού.

Το δίλλημα που υφίσταται για τις εκάστοτε κυβερνήσεις είναι η επιλογή ανάμεσα στα δύο αυτά διαταρακτικά φαινόμενα, δηλαδή στην καταπολέμηση ποιού θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα. Για το λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η ανάπτυξη των οικονομικών και κοινωνικών διαστάσεων των προβλημάτων ανεργίας-πληθωρισμού.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ- ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Το οικονομικό κόστος της ανεργίας, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι το γεγονός ότι παραμένουν αδρανείς ανθρωπίνι παραγωγικοί πόροι, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην αύξηση της παραγωγής. Έτσι έχουμε ένα διαφύγον προϊόν, που μεταφράζεται σε διαφύγον εισόδημα.

Το κοινωνικό κόστος της ανεργίας έχει μια βαθύτερη ανθρώπινη διάσταση. Κατ' αυτήν ο άνεργος στερείται ένα από τα δικαιώματά του, την εργασία, και κατ' επέκταση από βασικά αγαθά που είναι απαραίτητα για τη συντήρησή του και την κοινωνική του υπόσταση. Η ανεργία ωθεί τους ανθρώπους σε αντικοινωνική συμπεριφορά και το κοινωνικό σύνολο σε παθολογικές καταστάσεις.

Το οικονομικό κόστος του πληθωρισμού αναφέρεται στη διαστρέβλωση της λειτουργίας του μηχανισμού τιμών και αγοράς, με αποτέλεσμα τη μείωση της αποδοτικότητας του συστήματος παραγωγής και τη διάβρωση των πραγματικών εισοδημάτων. Το οικονομικό αυτό κόστος προέρχεται από το γεγονός ότι ο πληθωρισμός παραμορφώνει την πραγματική σχέση ανάμεσα στις σχετικές τιμές των αγαθών και υπηρεσιών, και κάνει έτσι δυσκολότερο τον προσδιορισμό του κόστους ευκαιρίας.

Το κοινωνικό και ψυχολογικό κόστος του πληθωρισμού συνίσταται στο άγχος και την αβεβαιότητα που προκαλεί η διάβρωση της αγοραστικής δυνάμεως των εισοδημάτων,

ιδιαίτερα όταν η άμυνα κατά του πληθωρισμού δεν είναι το ίδιο εφικτή και αποτελεσματική για όλα τα άτομα ή για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Η προσπάθεια αυτή της άμυνας, της προστασίας απέναντι στον πληθωρισμό, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για κερδοσκοπική-αμυντική συμπεριφορά των ατόμων.

Είναι λοιπόν φανερό ότι και τα δύο αυτά φαινόμενα (ανεργίας-πληθωρισμού) προκαλούν σημαντικότερες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις στους κόλπους μιας οικονομίας, γεγονός που καθιστά την αντιμετώπιση και καταπολέμησή τους αναγκαία. Η προτεραιότητα τελικά δίνεται με βάση το βαθμό όξυνσης των φαινομένων, δηλαδή σ' εκείνο που παρουσιάζει μεγαλύτερη έξαρση.

2.2 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ, ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ, ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Τα βασικότερα αίτια του πληθωρισμού συνοψίζονται στην αδυναμία του παραγωγικού μηχανισμού να καλύψει τη συνολική ενεργό ζήτηση σε αγαθά και υπηρεσίες. Αδυναμία που οφείλεται στον μειωμένο όγκο παραγωγής, στην επιβράδυνση της παραγωγικότητας, στην επενδυτική άπνοια, στη διεθνή κρίση, στην κερδοσκοπία κ.λ.π.

Επομένως, η καταπολέμηση του φαινομένου (πληθωρισμού) μπορεί να επιτευχθεί με την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και παραγωγικότητας, την οικονομική μεγέθυνση, με την υιοθέτηση επεκτατικής αναπτυξιακής πολιτικής, με τον ανταγωνισμό. Πολιτικές που συμβάλλουν και στην αύξηση της απασχόλησης και στον περιορισμό της ανεργίας.

Η πιο πάνω διαπίστωση αποδεικνύεται ως εξής:

Με τον όρο "παραγωγικότητα" εννοούμε τον αριθμοδείκτη που εκφράζει τη σχέση ή το λόγο προϊόντος προς απασχόληση. Αριθμοδείκτης που αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για την αξιολόγηση των μακροχρονίων οικονομικών εξελίξεων.

Μία αύξηση της παραγωγικότητας σημαίνει ότι ένα σύνολο εργατικών εισροών στην παραγωγή κατάληγει στην επίτευξη ενός υψηλότερου επίπεδου προϊόντος και εισοδήματος (μεγέθυνση του ΑΕΠ), πράγμα που, όπως ξέρουμε, μπορεί να δικαιολογήσει αύξηση των μισθών.

Είναι γνωστό και γενικά παραδεκτό από όλους τους οικονομολόφους, ότι εάν οι χρηματικοί μισθοί αυξάνουν κατά το ίδιο ποσοστό που αυξάνει η παραγωγικότητα, τότε δεν υφίσταται μια σημαντική πηγή πληθωριστικών πιέσεων από την πλευρά του κόστους παραγωγής. Οπωσδήποτε δε, εάν και οι μισθοί και το επίπεδο τιμών αυξάνουν, ο ρυθμός αύξησής των πραγματικών μισθών καθορίζεται από το ρυθμό αύξησής της παραγωγικότητας. Οι μεταβολές στην παραγωγικότητα οφείλονται σε πολλούς παράγοντες: στην ποιότητα του εργατικού δυναμικού, στην τεχνολογική εξέλιξη, στις οργανωτικές και θεσμολογικές βελτιώσεις του παραγωγικού μηχανισμού και στην ποσοτική και ποιοτική αύξηση των άλλων παραγωγικών εισροών με τις οποίες συνεργάζεται η εργασιακή εισροή, και κυρίως του πάγιου παραγωγικού κεφαλαίου. Οι επενδύσεις για σχηματισμό τέτοιου παραγωγικού κεφαλαίου έχουν εδώ πρωτεύοντα ρόλο, για το λόγο ότι η συσσώρευση κεφαλαίου σημαίνει συνήθως, καινούρια κεφαλαιουχικά αγαθά, τα οποία είναι 'καλύτερα', βελτιωμένα, πιο εξελιγμένα (σύμφωνα πάντα με τις προδιαγραφές της τεχνολογικής εξέλιξης) και τα οποία αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας και κατ' επέκταση την αποδοτικότητα του παραγωγικού μηχανισμού.

Κύριος στόχος λοιπόν της μακροπρόθεσμης επεκτατικής ή αναπτυξιακής πολιτικής είναι η επίτευξη και η διατήρηση ενός ικανοποιητικού ρυθμού επενδύσεων ή συσσωρεύσεως κεφαλαίου. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας πολιτικής έχουν διττό χαρακτήρα:

- 1) Συμβάλλει στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης λύνοντας έτσι το πρόβλημα της ανεργίας.
- 2) Συμβάλλει στη διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας (επιτρέποντας στην προσφορά αγαθών να αυξάνει σύμμετρα με τη ζήτηση) και στην αύξηση της παραγωγικότητας, προσφέροντας έτσι ανακούφιση στο πρόβλημα του πληθωρισμού.

ΣΤΕΝΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Η επεκτατική-αναπτυξιακή πολιτική ενδέχεται να συναντήσει δυσκολίες κατά την υλοποίησή της, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν μέσα σε μια οικονομία. Αυτοί οι περιορισμοί είναι:

- Ο όγκος των αποταμιεύσεων και των δανειακών κεφαλαίων που θα χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις για σχηματισμό πάγιου παραγωγικού κεφαλαίου
- Οι χρηματοδοτικές συνθήκες και η αποτελεσματικότητα του τραπεζικού συστήματος
- Η ποσότητα προσφοράς χρήματος μέχρι του ορίου που η εκτεταμένη νομισματική πολιτική δεν δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις. (Η προσφορά χρήματος θα αυξηθεί όταν υπάρξει έλλειμμα ανάμεσα στη ζήτηση και προσφορά δανειακών κεφαλαίων, δηλαδή επενδύσεις-αποταμιεύσεις)
- Η διαθεσιμότητα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και ικανών επιχειρηματικών στελεχών καθώς και η διαθεσιμότητα των απαραίτητων πρώτων υλών
- Η ένταση χρησιμοποίησης του υπάρχοντος κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και η βραχυχρόνια ελαστικότητα της προσφοράς αγαθών, ιδιαίτερα στον τομέα της παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών.

Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσε να ειπωθεί το εξής: Με την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχουν ή δε θα δημιουργηθούν σημαντικές στενότητες στις αγορές αποταμιευτικών ή δανειακών κεφαλαίων, εργασίας και πρώτων υλών, μια επεκτατική πολιτική, που συνίσταται στη διατήρηση ενός ικανοποιητικού ρυθμού επενδύσεων, συμβάλλει μακροχρόνια στη λύση και του προβλήματος της ανεργίας αλλά και του προβλήματος του πληθωρισμού, αφού οι επενδύσεις αυτές θα αποτελέσουν την πηγή απ' όπου θα προκύψει η συνεχής αύξηση της παραγωγικότητας.

(πηγές: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΡΛΙΡΑΣ, "ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ")

2.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΑΠΝΟΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εμπειρικές μελέτες προηγούμενων ετών, και πιο συγκεκριμένα, μελέτες που εξετάζουν το πρόβλημα της ανεργίας σε περιόδους κρίσης, αποδεικνύουν τη θετική συσχέτιση που συνδέει την ανεργία με την επενδυτική άπνοια, την οικονομική κρίση και την επιβραδυνόμενη παραγωγική δραστηριότητα.

Ειδικότερα ο Δ. Κατσορίδας σε άρθρο του αναφέρει το εξής: «Η διόγκωση της ανεργίας στη χώρα μας είναι αποτέλεσμα δύο παραγόντων:

α) της οικονομικής κρίσης, της επενδυτικής άπνοιας, της εισαγωγής νέας τεχνολογίας και των απολύσεων,

β) της παρατεταμένης περιοριστικής οικονομικής πολιτικής που ακολουθείται μέσα από τα προγράμματα σταθεροποίησης, εντείνοντας έτσι την υφεσιακή κατάσταση της ελληνικής οικονομίας.»

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σ' αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα βρισκόταν κάτω από έντονες πληθωριστικές πιέσεις για μεγάλο χρονικό διάστημα, γεγονός που καθιστούσε αναγκαία την περιοριστική κι αυστηρή οικονομική πολιτική του κράτους.

Χαρακτηριστικό είναι ότι το 1990 ο πληθωρισμός άγγιξε το 20,5%, το 1997 μειώθηκε σε 5,4% και σήμερα κυμαίνεται μεταξύ 2%-3%.

As δούμε όμως πως συσχετίζονται μεταξύ τους οι παραπάνω μεταβλητές.

Η παρατεταμένη περιοριστική οικονομική πολιτική έχει έντονα αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση, εφόσον επηρεάζει σημαντικά (μείωση) τη συνολική ενεργό ζήτηση και κατ' επέκταση την δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση (εθνική δαπάνη), γεγονός που περιορίζει τις πωλήσεις, καθλώνει τις επενδύσεις και μειώνει το βαθμό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού με αποτέλεσμα την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας και την αύξηση της ανεργίας, καθώς οι επιχειρήσεις, μ' αυτές τις συνθήκες, δεν προβαίνουν σε προσλήψεις αλλά αντιθέτως σε απολύσεις.

Έτσι, οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και η άνοδος της ανεργίας αυξάνουν τα δημόσια ελλείμματα (σημαντική μείωση φορολογικών εσόδων από τις επιχειρήσεις και επιδοτήσεις προς αυτές για αύξηση της παραγωγής τους, αύξηση των παροχών προς τους ανέργους, εισαγωγές σε βάρος της εγχώριας παραγωγής, μη εξαγώγιμα εγχώρια προϊόντα), τα οποία με τη σειρά τους απαιτούν μεγαλύτερες φορολογικές επιβαρύνσεις, οι οποίες γίνονται σε βάρος των νοικοκυριών με αποτέλεσμα την εκ νέου μείωση της ζήτησης και αύξηση της ανεργίας, ώστε να δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος που εντείνει την υφεσιακή κατάσταση στην οικονομία.

Επιπλέον η διάβρωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών, τόσο από τον πληθωρισμό όσο από τις δυσβάσταχτες φορολογικές επιβαρύνσεις, ωθεί κι άλλα μέλη της οικογένειας σε αναζήτηση εργασίας, με αποτέλεσμα την αύξηση της προσφοράς εργασίας και του ποσοστού ανεργίας.

Είναι λοιπόν φανερό πως ο πληθωρισμός, η επενδυτική άπνοια και η οικονομική κρίση επηρέασαν και την ελληνική οικονομία.

(πηγές: ΑΝΕΡΓΙΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, άρθρο Δ. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑ, «ΑΙΤΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ» ΣΕΛ.32-34)

2.4 Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Ε.Ε. (1995-2002)

Όπως έχει ήδη αναπτυχθεί, η ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία αναπαράγεται σε συνθήκες νέων εξελίξεων, απαραίτητων για την πραγματική σύγκλιση προς τα άλλα πιο ευημερεύοντα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Εξελίξεις που σηματοδοτούνται από την ένταξη της χώρας μας στη ζώνη του ευρώ και την υιοθέτηση της κοινής οικονομικής πολιτικής (εννιαία νομισματική πολιτική) μεταξύ των εταίρων.

Την 'ευκολία' που παρείχε τα προηγούμενα έτη η πολιτική της υποτίμησης της

δραχμής – αύξηση της προσφοράς χρήματος, ανισορροπία των συναλλαγματικών ισοτιμιών, με στόχο την κάλυψη των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους, την προώθηση των πωλήσεων, επενδύσεων και την προσπάθεια ανάκαμψης από την παρατεταμένη οικονομική κρίση που ταλαιπωρούσε την ελληνική οικονομία – με τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που συνεπαγόταν, είναι παρελθόν.

Η ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ και η σταθερότητα που επιτεύχθηκε με την υιοθέτηση του νέου νομίσματος, ενθάρρυνε την οικονομική μεγέθυνση, αύξησε την παραγωγικότητα και αποδοτικότητα του παραγωγικού μηχανισμού, ώθησε την οικονομική δραστηριότητα σε ευνοϊκότερα επίπεδα και σταθεροποίησε τον πληθωρισμό, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τη διεύρυνση των αγορών, την αύξηση των κερδών και επακολούθως τη βελτίωση των Κρατικών Προϋπολογισμών.

Συγκεκριμένα οι εξελίξεις που συντελέστηκαν την τελευταία επταετία στην οικονομία της χώρας μας είναι οι ακόλουθες:

- Η πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού οδήγησε στη σταθεροποίηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα που κυμαίνονται μεταξύ 2%-3%, γεγονός που καθιστά περισσότερο εξαγωγίμα τα εγχώρια αγαθά και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για αύξηση της εθνικής δαπάνης και συνεπώς αύξηση της απασχόλησης.
- Επιτύχθηκε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ η οποία σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Spring 2002 economic forecasts) θα συνεχισθεί και κατά τη διάρκεια του έτους 2003 με ρυθμό αύξησης 4,2%. Μεγέθυνση που όμως δεν οφειλόταν σε αύξηση της απασχόλησης, αλλά σε αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και της έντασης χρησιμοποίησης παραγωγικού κεφαλαίου. Αυτό, άλλωστε, παρατηρείται από την πτωτική τάση της απασχόλησης και την αυξημένη ανεργία, την εν λόγω περίοδο.
- Οι δημόσιες επενδύσεις και οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (ιδιωτικές και δημόσιες), είτε πρόκειται για κατασκευές, είτε για μηχανικό εξοπλισμό, αυξήθηκαν. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος της ζήτησης αυτών των επενδύσεων, κυρίως σε μηχανικό εξοπλισμό, απευθύνεται σε επιχειρήσεις του εξωτερικού, με αποτέλεσμα, αντί της αύξησης της εγχώριας παραγωγής να αυξάνονται οι εισαγωγές.
- Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και το εμπορικό ισοζύγιο συνεχίζουν να παραμένουν ελλειμματικά. Μάλιστα το 2000 το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών έφθασε στο -7%, το δε έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου στο -18%, σημείωσαν δηλαδή τη μεγαλύτερη πτώση. Παρόμοιες εξελίξεις σε καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών θα είχαν πιθανότατα προκαλέσει υποτίμηση της δραχμής. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι μεγάλο μέρος του εμπορικού ελλείμματος οφείλεται στις εισαγωγές μηχανολογικού εξοπλισμού, ως συνέπεια, της ταχείας ανόδου της επενδυτικής προσπάθειας της ελληνικής οικονομίας.

Σε διεθνή σύγκριση η Ελλάδα κατέχει την πρότελευταία θέση στην κατάταξη των χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης με κριτήριο το έλλειμμα. Μ' αυτά τα δεδομένα, το επίπεδο του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι τέτοιο, που δεν μπορεί να μην προβληματίζει σοβαρά την οικονομική πολιτική στην Ελλάδα.

(πηγές: ΙΝ.Ε.- ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ, «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2002, ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΠΡΟΣ Ε.Ε., σελ.11-16)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.

3.1. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΡΗΣΗ-ΥΠΟΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Ο ακριβής προσδιορισμός του ποσοστού της ανεργίας συναντά δυσκολίες που οφείλονται:

- α) στην ιδιαιτερότητα της ελληνικής οικονομίας και στη δομή της απασχόλησης, όπως αυτά έχουν ήδη αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο (ελληνική πραγματικότητα, παρ. 1 και 2.3). Απόρροια της ιδιαιτερότητας της δομής της ελληνικής οικονομίας είναι η ανοιχτή ανεργία, η υποαπασχόληση, η ετεροαπασχόληση και η εποχιακή ανεργία. Χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στη μη ακριβή μέτρηση του προβλήματος ανεργίας στις πραγματικές του διαστάσεις.
- β) στα νέα πρότυπα εργασίας – ελαστικές μορφές απασχόλησης, όπως αυτά έχουν ήδη αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο (παράγραφος 1.3).
- γ) στο μεγάλο αριθμό των αυτοαπασχολουμένων (αγρότες, ελεύθεροι επαγγελματίες, έμποροι) ή των ατόμων που εργάζονται για λογαριασμό τους για τους οποίους δεν μπορεί να εξακριβωθεί τότε είναι άνεργοι ή όχι.
- ε) στο σύνολο των εργαζομένων που δουλεύουν χωρίς ασφάλιση (ανασφάλιστους), στη “συγκαλυμμένη” απασχόληση στη γεωργία (αν θεωρηθεί αποδεκτό ότι μεγάλος αριθμός αγροτών έχουν παράλληλα και δεύτερη απασχόληση, μη νόμιμη) και γενικά την απασχόληση στην παραοικονομία.
- ε) στους αλλοδαπούς που εργάζονται στην Ελλάδα.

(πηγές: Ανεργία – Μύθοι και πραγματικότητα, Δημ. Α. Κατσαρίδας, σελ. 49, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, Θ. Κατσάνεβας, Κεφάλαιο 2).

Παρά ταύτα καταβάλλονται ιδιαίτερες προσπάθειες από τους αρμόδιους οργανισμούς (ΕΣΥΕ, ΟΑΕΔ) για μία όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική προσέγγιση του φαινομένου.

3.2. Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΣΥΕ.

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο ('70 ως σήμερα), το εργατικό δυναμικό σημείωσε ραγδαία εξέλιξη, ενώ η απασχόληση αυξήθηκε με μικρότερο ρυθμό κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ταχεία αύξηση της ανεργίας. Αυτό φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα Ι.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι - ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

ΕΤΗ	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝ.	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΟ % ΑΝΕΡΓΙΑΣ (σε χιλ.)
1975	3.280	3.230	50	1,5
1976	3.296	3.235	61	1,8
1977	3.318	3.262	56	1,6
1978	3.337	3.276	61	1,8
1979	3.375	3.311	64	1,9
1980	3.451	3.356	95	2,7
1981	3.674,7	3.525,7	148,3	4
1982	3.717,7	3.501,7	215,9	5,8
1983	3.841,7	3.540,0	301,6	7,8
1984	3.867,8	3.552,9	314,9	8,1
1985	3.892,4	3.588,5	303,9	7,8
1986	3.887,7	3.600,8	286,9	7,3
1987	3.882,9	3.597,4	285,5	7,3
1988	3.960,7	3.657,3	303,3	7,6
1989	3.966,8	3.670,8	295,9	7,4
1990	4.000,2	3.719,0	281,1	7,0
1991	3.933,5	3.632,4	301,0	7,6
1992	4.034,3	3.684,5	349,8	8,6
1993	4.118,3	3.720,2	398,2	9,6
1994	4.193,3	3.782,6	403,7	9,6
1995	4.248,5	3.823,8	424,7	10,0
1996	4.318,3	3.871,9	446,3	10,3
1997	4.294,4	3.854,1	440,3	10,2

1998	4.445,7	3.967,2	478,5	10,7
1999	4.463,2	3.939,8	523,4	11,7
2000	4.437,4	3.946,3	491,1	11,1
2001	4.362,2	3.917,5	444,7	10,2

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΕΣΥΕ – ('75/1980 ΙΝΕ).

[Τα στατιστικά δεδομένα από '75 ως '80 συμπληρώθηκαν από τη μελέτη του ΙΝΕ της ΓΣΕΕ για την απασχόληση στην Ελλάδα (2002) σελ. 146, καθώς η μέθοδος έρευνας της ΕΣΥΕ άλλαξε στην αρχή της δεκαετίας του '80, με αποτέλεσμα τα στοιχεία πριν και μετά αυτής της περιόδου να μην είναι συγκρίσιμα].

Επιπλέον κατά την δεκαετία '70 παρατηρείται ένα πολύ μικρό έως μηδαμινό ποσοστό ανεργίας, (μικρότερο του 2%), που δεν δικαιολογείται, καθώς υποστηρίζεται η άποψη ότι “σε χώρες που αντιμετωπίζουν έντονα διαρθρωτικά προβλήματα όπως η Ελλάδα, υπάρχει πάντοτε ένα ποσοστό ανεργίας τριβής (ή φυσιολογικό ποσοστό ανεργίας), ύψους τουλάχιστον 2%-3%, που οφείλεται στην αδυναμία της προσφοράς να συμπέσει ταυτόχρονα με την ζήτηση” (Θ. Κατσανέβας, σελ. 18).

Επίσης κατά την δεκαετία '70, παρατηρείται ένα πολύ μικρός αριθμός τόσο για το Εργατικό Δυναμικό, όσο και για την απασχόληση και κατ' επέκταση για το σύνολο της ανεργίας (πηγές ΕΣΥΕ), σε σύγκριση με τα αποτελέσματα της απογραφής για το 1971 και 1981, (ΕΣΥΕ), ώστε να επαληθεύεται η άποψη ότι κατά την περίοδο αυτή, οι στατιστικές υπηρεσίες υποεκτιμούσαν το πραγματικό μέγεθος αυτών των συνιστωσών.

Συνεπώς για μία πιο ορθή αξιολόγηση της εξελικτικής πορείας της ανεργίας στην Ελλάδα, θα πρέπει να περιοριστεί η ανάλυση των στατιστικών στοιχείων στις δύο τελευταίες δεκαετίες ('80 ως 2002).

Από το 1980 παρατηρείται μία αυξητική πορεία του ποσοστού ανεργίας και από 5,8% το 1982 να προσεγγίζει το 12% το 1999. Μετά το 1999, όπου το ύψος της ανεργίας ανερχόταν στο 11,7%, ακολουθεί μία πτωτική τάση, με αποτέλεσμα το 2000 το ποσοστό ανεργίας να μειωθεί στο 11,1% και το 2001 στο 10,2%. Το δεύτερο τρίμηνο του 2002, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της δειγματοληπτικής έρευνας Εργατικού Δυναμικού, το ποσοστό ανεργίας κατήλθε στο 9,6%.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι το 1998, άλλαξε γι' άλλη μια φορά ο τρόπος διεξαγωγής της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού ενώ πριν το '98 ως άτομα παραγωγικής ηλικίας θεωρούνταν από 14 και άνω, μετά το '98 στο Εργατικό Δυναμικό συμμετέχουν άτομα άνω των 15. Επίσης μετά το 1998 σημειώνεται μία έντονη πτώση του Εργατικού Δυναμικού που πιθανόν να οφείλεται σ' αυτήν την αλλαγή μέτρησης, καθώς και σε πρόσθετους παράγοντες που προσδιορίζουν το ύψος του Εργατικού Δυναμικού, όπως το σύνολο των ατόμων που σπουδάζουν, στην πρόωρη συνταξιοδότηση, στον αριθμός των αξιωματικών και οπλιτών (αυτές οι ομάδες δεν συμμετέχουν στο Εργ. Δυναμικό), στην μετανάστευση, στην ηθελημένη ανεργία τριβής, στη μεθοδολογία της δειγματοληπτικής έρευνας, στην αποχή κάποιων ατόμων κλπ.

Κατά συνέπεια η παρατηρούμενη μείωση της ανεργίας μετά το 1998 να αποδίδεται στην μείωση του Εργατικού Δυναμικού κι όχι σε πραγματική μείωση του προβλήματος (INE). Η διαπίστωση αυτή δικαιολογείται και από την μείωση της απασχόλησης κατά την τετραετία 1998-2001. Εξάιρεση αποτελεί το έτος 2002 όπου συνεχίζεται η πτώση της ανεργίας και η μείωση του Εργατικού Δυναμικού ενώ η απασχόληση αυξάνεται κατά 27 χιλ. άτομα, γεγονός που αποτελεί ευνοϊκή ένδειξη για μία ουσιαστική πρόοδο έναντι του επίμαχου προβλήματος.

Ειδικά για την απασχόληση παρατηρούμε τα εξής:

- α) Η απασχόληση καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο ακολούθησε ανοδική πορεία και από 3.525,7 (χιλ.) απασχολούμενους το 1981, να ανέλθει ο αριθμός τους σε 3.917,5 (χιλ.) το 2001. Το β' τρίμηνο του 2002, οι απασχολούμενοι υπολογίζονται σε 3.949 (χιλ.).
- β) Μικρή πτώση της απασχόλησης σημειώθηκε κατά τα έτη 1982, 1987, 1991, 1997, 1999 και 2001 με ποσοστό μείωσης (0,6%), (0,09%), (2,3%), (0,4%), (0,7%) και (0,7%) αντίστοιχα (βάση υπολογισμού τα αμέσως προηγούμενα έτη).

~~Κάνοντας μία ανάλυση των μεταβολών από '81 ως '01, με σταθερό έτος~~

βάσης το 1981, προκύπτουν τα εξής:

Το συνολικό ποσοστό αύξησης της απασχόλησης υπολογίζεται σε 11,1 ποσοστιαίες μονάδες. Το αντίστοιχο συνολικό ποσοστό αύξησης του Εργατικού Δυναμικού είναι

18,7 ποσοστιαίες μονάδες. Η δε ανεργία αυξήθηκε με ρυθμό 199,8%, δηλαδή τριπλασιάστηκε.

* Η μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας συντελέστηκε το έτος 1999, όπου το ύψος της ανερχόταν σε 523,4 (χιλ.) ανέργους και ο ρυθμός αύξησης ως προς το 1981 ήταν 252,9%, δηλαδή η ανεργία το 1999 ήταν περίπου 3,5 φορές μεγαλύτερη από το 1981.

Είναι λοιπόν φανερό από τα πιο πάνω, ότι, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, υπήρξε αύξηση της απασχόλησης, η οποία όμως υστερούσε σημαντικά από την ραγδαία αύξηση του Εργατικού Δυναμικού κι αυτό οδήγησε στην διόγκωση του συνόλου της ανεργίας.

3.3 Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΗΣ ΕΣΥΕ.

Οι έντονες διαρθρωτικές μεταβολές στο σύνολο της απασχόλησης, για τις οποίες έγινε λόγος πιο πάνω, προκύπτουν από μία ανάλυση της απασχόλησης στους τρεις τομείς οικονομικής δραστηριότητας (ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ – ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

ΕΤΗ	ΑΠΑΣΧΟ- ΛΟΥΜΕΝΟΙ	1 ^ο γενής	%	2 ^ο γενής	%	3 ^ο γενής	%	ΔΕΝ ΔΗΛΩΣΑΝ
1981	3525,7	1081,7	30,6	1021,7	28,9	1420,5	40,2	1664
1982	3501,7	1010,9	28,8	1021,6	29,1	1467,0	41,8	2106
1983	3540,0	1060,3	27,5	1012,7	28,6	1465,6	41,4	1413
1984	3552,9	1043,5	29,3	988,8	27,8	1519,4	42,7	1014
1985	3588,5	1036,9	28,8	981,8	27,3	1568,9	43,7	749
1986	3600,8	1025,9	28,4	1012,2	28,1	1561,8	43,3	682
1987	3597,4	970,8	26,9	1006,8	27,8	1618,5	44,9	1225
1988	3657,3	972,0	26,5	995,6	27,2	1688,8	46,1	816
1989	3670,8	929,8	25,3	1011,2	27,5	1729,1	47,1	693
1990	3719,0	889,1	23,9	1031,3	27,7	1796,9	48,3	1550
1991	3632,4	806,4	22,2	100,6	27,6	1825,2	50,2	-
1992	3684,5	806,6	21,8	999,9	27,1	1877,7	50,9	73
1993	3720,1	793,8	21,4	899,8	24,2	2026,4	54,4	-
1994	3789,6	789,7	20,8	895,1	23,6	2104,7	55,5	-
1995	3823,8	781,9	20,4	887,1	23,3	2154,7	56,3	-

1996	3871,9	786,1	20,3	885,8	22,9	2199,9	56,8	-
1997	3854,0	764,9	19,8	865,6	22,5	2223,3	57,7	-
1998	3967,2	704,2	17,8	913,8	23,0	2349,1	59,2	-
1999	3939,8	669,1	16,9	901,6	22,9	2369,0	60,2	-
2000	3946,3	760,7	17	888,1	22,5	2387,5	60,5	-
2001	3917,5	627,0	16	894,2	22,8	2396,3	61,2	-

ΠΗΓΗ ΕΣΥΕ

* Η τελευταία στήλη «Δεν δήλωσαν», δεν υπολογίζεται σε χιλιάδες.

Από τα πιο πάνω προκύπτει ότι η απασχόληση κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχει υποστεί τις ακόλουθες μεταβολές:

- α) Ο πρωτογενής τομέας (γεωργίας-κτηνοτροφία, αλιεία-δάση και μεταλλεία-λατομεία-ορυχεία) εμφανίζει βαθμιαία πτώση και από 30,6%, ως προς το σύνολο της απασχόλησης, που ήταν το 1981, φτάνει το 1991 στο 22,2% και το 2001 στο 16%.
- β) Ο δευτερογενής τομέας (βιομηχανία-βιοτεχνία, ηλεκτρισμός) ενώ παρουσιάζει μία σχετική σταθερότητα μέχρι το έτος 1992 και κυμαίνεται μεταξύ 27%-28% από το 1993 αρχίζει να μειώνεται και φτάνει το 2001 στο 22,8%.
- γ) Η απασχόληση στο τριτογενή τομέα (εμπόριο, τράπεζες, μεταφορές-επικοινωνίες, διοίκηση και λοιπές υπηρεσίες) εμφανίζει σταθερή ανοδική πορεία και από 40,2% το 1981 να ανέρχεται στο 61,2% το 2001.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η άνοδος της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα και η μείωση στο δευτερογενή, μεταξύ των ετών πριν και μετά το 1993, οφείλεται, κατά ένα μέρος, στη μεταφορά του κλάδου των επισκευών (κυρίως αυτοκινήτων και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης) από τη μεταποίηση στις υπηρεσίες (εμπόριο).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η ανάλυση της απασχόλησης κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας από 1981 έως 2001 έγινε έπειτα από προσωπική επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων, η δε παρουσίασή της έγινε με βάση το υπόδειγμα της ΕΣΥΕ, ενημερωτικό δελτίο έτους 1996.

Επιχειρώντας μία περαιτέρω ανάλυση των πιο άνω, μπορούμε να καταλήξουμε στα εξής συμπεράσματα:

- α) Παρατηρείται μία έντονη κινητικότητα των εργαζομένων από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα προς τον τομέα των υπηρεσιών. Είναι δηλαδή έκδηλη η προτίμηση των εργαζομένων καθώς και των ατόμων που αναζητούν για πρώτη φορά εργασία προς τον τριτογενή τομέα. Η διόγκωση του τριτογενή τομέα αποτελεί, για την σύγχρονη περίοδο, αιτία αύξησης της ανεργίας (κορεσμός ιδιωτικών και δημόσιων οικονομικών φορέων από υπαλλήλους, κορεσμός επαγγελματιών στην αγορά εργασίας, εποχιακή ανεργία, μερική απασχόληση κλπ.).
- β) Η μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην ερήμωση της υπαίθρου και την μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα, στις δύσκολες συνθήκες εργασίας, στην κινητικότητα των εργαζομένων όπως αναπτύχθηκε στο (α), στην υποαπασχόληση, στην αλλαγή των πολιτιστικών και πολιτισμικών συνηθειών, στην τάση των νέων για ανεύρεση καλύτερων ευκαιριών απασχόλησης και στην αδιαφορία τους προς αυτόν τον τομέα, στο μεγάλο αριθμό αλλοδαπών που εργάζονται στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα ως φτηνό εργατικό κόστος κλπ. στην εκμηχάνιση των μέσων παραγωγής, στη μικρή πρόσοδο απ' αυτόν τον τομέα σε συνδυασμό με τις άστατες καιρικές συνθήκες που συχνά αποδεικνύονται ζημιογόνες.
- γ) Η μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στο δευτερογενή τομέα ενδεχομένως να οφείλεται (1) σε κάποιους από τους λόγους που ήδη αναπτύχθηκαν για τον πρωτογενή τομέα (δύσκολες συνθήκες εργασίας, αλλοδαποί κλπ.) καθώς επίσης (2) στις νέες τεχνικές και τεχνολογικές ανακατατάξεις που αυξάνουν την παραγωγικότητα και μειώνουν την ανάγκη για εργατικά χέρια (τεχνολογική ανεργία), (3) στο κλείσιμο κάποιων επιχειρήσεων και (4) στην αύξηση των υπερωριών που μειώνουν τη ζήτηση για επιπλέον εργατικό δυναμικό (προσωπικό).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ (ΜΕΤΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ)

3.4 ΑΝΕΡΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, ΝΕΩΝ, ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑ

Η ορθότερη περιγραφή και ανάλυση των μεταβολών της ανεργίας κατά το χρονικό διάστημα από '70 έως σήμερα, μπορεί να επιτευχθεί μέσω της σύγκρισης των χαρακτηριστικών των ανέργων, εντοπίζοντας δηλαδή εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες που παρουσιάζουν οξύτερο πρόβλημα ανεργίας (νέοι, γυναίκες, ηλικιωμένοι). Γεγονός που επιπλέον συμβάλλει στην καλή γνώση των τεκταινομένων στην αγορά εργασίας και στη διαμόρφωση κατάλληλης πολιτικής αντιμετώπισης του προβλήματος.

Στον ΠΙΝΑΚΑ ΙΙΙ γίνεται μία διάκριση των ανέργων κατά φύλο, με βάση τον οποίο προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα.

(σε χιλ.) ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ – Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ

ΕΤΗ	1985	1990	1995	1998	2001
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	7.686,1	8.146,0	8.685,5	8.720,2	8.954,1
Ανδρες	3.651,9	3.889,8	4.134,0	4.208,4	4.280,5
Γυναίκες	4.034,2	4.256,2	4.551,5	4.511,8	4.673,6
ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜΙΚΟ	3.892,5	4.000,2	4.248,5	4.445,7	4.362,3
Ανδρες	2.513,0	2.516,7	2.628,3	2.692,9	2.606,6
Γυναίκες	1.379,5	1.483,5	1.620,2	1.752,8	1.755,7
ΑΠΑΣΧΟΛ.	3.588,5	3.719,1	3.823,8	3.967,2	3.917,5
Ανδρες	2.371,0	2.409,4	2.452,2	2.504,2	2.431,4
Γυναίκες	1.217,5	1.309,7	1.371,6	1.463,0	1.486,1
ΑΝΕΡΓΟΙ	303,9	281,2	424,7	478,5	444,7
Ανδρες	141,9	107,4	176,1	188,8	175,2
Γυναίκες	162,0	173,8	248,6	289,7	269,5

ΡΥΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ (%)					
ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.	50,6	49,1	48,9	51,0	48,7
Άνδρες	68,8	64,6	63,5	64,0	60,9
Γυναίκες	34,2	34,8	35,6	38,8	37,5
ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ					
ΑΝΕΡΓΟΙ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Άνδρες	46,7	38,2	41,5	39,4	39,4
Γυναίκες	53,3	61,8	58,5	60,6	60,6

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του ΠΙΝΑΚΑ ΙΙΙ:

- α) Ο ρυθμός συμμετοχής των ανδρών στο Εργατικό Δυναμικό αναλογικά ως προς τον πληθυσμό παραγωγικής ηλικίας παρουσιάζεται μειωμένος κατά 7,9 ποσοστιαίες μονάδες ενώ ο ρυθμός συμμετοχής των γυναικών αυξήθηκε κατά 3,3 ποσοστιαίες μονάδες (από το 1985 ως το 2001).

Η κάμψη στο ρυθμό συμμετοχής των ανδρών μπορεί να προέρχεται από ποικίλους λόγους, όπως π.χ. αύξηση του αριθμού των νέων ανδρών που μένουν περισσότερα χρόνια στο σχολείο, αποχώρηση από το εργατικό δυναμικό λόγω πρόωρης συνταξιοδότησης κλπ., αλλά παράλληλα δεν επέτρεψε την αύξηση της ανεργίας των ανδρών με υψηλότερους ρυθμούς.

Η σημαντική αύξηση του ρυθμού συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό συνήθως συσχετίζεται με την άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου τους και στην μεταβολή των προτύπων για το ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία. Επιπλέον, η πίεση που ασκεί ο υψηλός πληθωρισμός πάνω στα εισοδήματα των νοικοκυριών αναγνωρίζεται ως ένας ακόμη παράγοντας που ωθεί τις γυναίκες σε αναζήτηση εργασίας. Βέβαια η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού κυρίως μετά το 1995 μειώνει τη συμβολή αυτού του παράγοντα στο σχηματισμό της ανεργίας των γυναικών.

- β) Είναι φανερό ότι η ανεργία κατανέμεται ανισομερώς ανάμεσα στα δύο φύλα και μάλιστα σε βάρος των γυναικών. Συγκεκριμένα, για το έτος 2001 παρατηρούμε ότι, ενώ στο εργατικό δυναμικό συμμετέχει μόνο το 37,5% του γυναικείου πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας, το 60% των ανέργων είναι γυναίκες. Οι άνδρες

συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό με ποσοστό 60,9%, οι δε άνεργοι άνδρες αντιπροσωπεύουν το 39,4% του συνόλου των ανέργων.

Ανάλογα είναι τα συμπεράσματα και για ολόκληρη την εξεταζόμενη περίοδο.

- γ) Κατά συνέπεια, ενδεχόμενη αύξηση του γυναικείου ενεργού πληθυσμού θα προκαλέσει μεγαλύτερη πίεση στην αγορά εργασίας και πιο συγκεκριμένα στην απασχόληση, γεγονός που οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη τους οι πολιτικοί παράγοντες, ώστε να υιοθετηθούν εκείνα τα μέτρα που θα αποτρέψουν την περαιτέρω διόγκωση της ανεργίας και κυρίως, να την εξαλείψουν.

Ιδιαίτερα σοβαρό έχει γίνει το πρόβλημα της ανεργίας των νέων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ (ΠΙΝΑΚΑΣ IV), η ανεργία των νέων κάτω των 30 ετών παρουσιάζει μία εντυπωσιακή αύξηση και από 39.925 άτομα το 1980, ο αριθμός τους να ανέλθει το 1990 σε 179,4 (χιλ.) ενώ το 2001 οι άνεργοι νέοι υπολογίζονται σε 227.262 άτομα. Όσον αφορά την ανεργία των νέων κατά φύλο, οι νέες γυναίκες εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, φθάνοντας το 2001 τα 136.199 άτομα (1990: 115.000, 1980: 22.775). Αντίστοιχα ο αριθμός των νέων ανέργων ανδρών ανήλθε το 2001 στα 91.063 άτομα (1990: 64.400, 1980: 17.150).

ΠΙΝΑΚΑΣ IV – ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

	1980		1985		1990		1995		2001		*1976	
	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜ.
ΟΛΕΣ ΟΙ ΗΛΙΚ.	63.525	2.274.250	303,9	3.892,5	281,2	4.000,2	424,7	4.248,5	444.712	4.362.211	38.067	1.928.350
ΑΝΔΡΕΑΣ	35.075	1.660.275	141,9	2.513,0	107,4	2.516,7	176,1	2.628,3	175.203	2.606.554	24.884	1.446.967
14 ετών	75	3.575	0,5	7,7	0,8	4,9	0,5	3,5	0	0	100	3.450
15-19	3.175	65.975	17,4	100,6	10,8	76,6	13,6	60,4	12.270	46.468	2.067	61.684
20-24	6.350	92.975	34,0	189,8	32,9	213,1	42,7	215,1	40.754	205.625	3.617	74.617
25-29	7.550	199.500	24,5	285,3	19,9	273,8	36,4	312,1	38.039	323.442	4.817	182.567
30-44	9.725	653.125	37,1	895,5	25,4	929,2	47,4	988,9	47.037	992.099	8.217	581.950
45-64	7.975	599.075	27,8	948,7	17,1	943,1	35,1	955,7	35.839	965.364	5.883	504.616
65 και άνω	225	46.050	0,5	85,4	0,5	76,1	0,5	92,6	1.265	73.555	183	38.083
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	28.450	613.975	162,0	1.379,5	173,8	1.483,5	248,6	1.620,2	269.509	1.755.657	13.184	481.367
14 ετών	100	1.725	0,6	4,4	0,2	1,9	0,3	0,5	0	0	50	2.117
15-19	5.775	40.275	29,8	80,2	26,2	69,2	28,4	57,6	16.637	34.218	1.817	40.300
20-24	12.400	96.275	46,9	159,6	57,1	186,8	71,5	188,7	65.911	197.023	6.450	80.233
25-29	4.500	93.225	29,0	178,6	31,5	192,1	54,9	244,5	53.651	247.196	2.800	73.400
30-44	3.975	224.875	39,9	478,8	44,6	568,9	67,0	645,2	96.125	729.229	1.550	172.100
45-64	1.675	150.600	15,5	439,9	13,7	429,0	5,8	557,2	37.184	517.253	517	107.517
65 και άνω	25	7.000	0,2	38,1	0,5	35,6	0,7	36,3	0	30.739	0	5.700

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ Έρευνα Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

Επίσης, όπως προκύπτει από τα μέχρι τώρα διαθέσιμα στοιχεία, το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας συγκεντρώνουν οι νέοι και οι νέες ηλικίας 20-24 ετών. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι ενώ το 1980 ο αριθμός των ανέργων ηλικίας 20-24 ετών ήταν 18.750, αναρριχάται στον αριθμό των 90.000 ατόμων το 1990, για να εκτιναχθεί στη συνέχεια στα 106.665 άτομα. Και σ' αυτήν την ηλικιακή ομάδα (20-24 ετών), οι νέες γυναίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανεργία από τους νέους άνδρες (1980: 12.400, 1990: 57.100, 2001: 65.911). Για τους άνδρες ο αριθμός των ανέργων αυτής της ηλικίας (20-24 ετών) από 6.350 το 1980 ανήλθε στον αριθμό των 32.900 το 1990 και σε 40.754 το 2001.

Γενικά, η ανεργία των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι σημαντικά μεγαλύτερη από αυτή των ανδρών σ' όλα τα ηλικιακά κλιμάκια.

Επιπλέον, από τα μέχρι τώρα στοιχεία, παρατηρούμε ότι τα ποσοστά ανεργία κυμαίνονται σε χαμηλότερα επίπεδα στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, των οποίων η συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό είναι αισθητή και σαφώς μεγαλύτερη απ' αυτήν των νέων, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι οι διαφορές στα ποσοστά ανεργίας ανά ομάδα του πληθυσμού οφείλονται στην ανισότητα έναντι της απασχόλησης. Αν στις διαπιστώσεις αυτές προστεθεί και το γεγονός ότι «η ελληνική βιομηχανία είναι, πλέον, δύο ταχυτήτων, δηλαδή η μεγάλη βιομηχανία η οποία εκσυγχρονίζεται και η μικρή βιομηχανία η οποία καθυστερεί, τότε μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι και η αγορά εργασίας τείνει να διαιρεθεί σε δύο τμήματα (Η. Ιωακείμογλου, 1996):

- α) Ένα τμήμα ειδικευμένης εργασίας, στο οποίο συμμετέχουν άνδρες, ελληνικής υπηκοότητας, που εργάζονται στη μεγάλη βιομηχανία, των οποίων οι μισθοί είναι πάνω από το μέσο εθνικό όρο και των οποίων η εργασία διέπεται από σαφώς καθορισμένο θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και μεγαλύτερη σταθερότητα στην απασχόληση και
- β) Ένα τμήμα ανειδίκευτης εργασίας, στο οποίο συμμετέχουν νέοι, γυναίκες, μετανάστες κλπ., το οποίο αφορά κυρίως τη μικρή βιομηχανία, τις υπηρεσίες, την οικοδομή και τις αγροτικές εργασίες. Οι μισθοί σ' αυτό το τμήμα της αγοράς εργασίας είναι κάτω από το μέσο όριο, το θεσμικό πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων χαλαρό έως ανύπαρκτο και η εργασιακή ανασφάλεια μεγαλύτερη».

Συνοπτικά, από την μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει ότι κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα διευρύνεται η ένταση και η έκταση της ανεργίας και φαίνεται να επηρεάζει ολοένα και περισσότερο τα νεώτερα μέλη του εργατικού δυναμικού (μέχρι 30 ετών) και κυρίως τις γυναίκες αυτών των ηλικιακών ομάδων. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται άμεσα και θετικά με το γεγονός ότι αυξάνεται η δυσκολία εύρεσης απασχόλησης από τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας. Ο Δ. Κατσορίδας σε άρθρο του προσπαθεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο της ανεργίας των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας παράλληλα προς το εκπαιδευτικό τους επίπεδο και διατυπώνει τα εξής: «Ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι οι νέοι, στο τέλος της εκπαίδευσής τους, διαθέτουν ανεπαρκή προσόντα, τα οποία δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, ενώ από την άλλη μεριά η αγορά εργασίας δεν καταφέρνει να τους παρέχει την εργασιακή εμπειρία που είναι σημαντική για τη μελλοντική τους σταδιοδρομία».

Τέλος, μία επίσης σημαντική μεταβολή στο πρότυπο της ανεργίας είναι η αύξηση της μέσης διάρκειας των διαστημάτων ανεργίας, δεδομένου ότι οι άνεργοι μακράς διάρκειας αποτελούν διαχρονικά ένα αυξανόμενο τμήμα του εργατικού δυναμικού. Το 1985 από το σύνολο των ανέργων το 44,6% είχε να εργασθεί πάνω από ένα χρόνο, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για το 1990 και 1995 είναι 57,4% και 58,1%. Ο αριθμός των μακροχρονίως ανέργων (πάνω από 12 μήνες) ανήλθε το 2002 σε 229,8 χιλιάδες, σημειώνοντας μείωση κατά 11,6 χιλιάδες (-4,8%) σε σχέση με το 2001 και το ποσοστό τους υπολογίζεται σε 54,7% στο σύνολο των ανέργων (420,1 χιλιάδες). Με άλλα λόγια, η μακροχρόνια ανεργία κυμαίνεται σε τέτοια πλαίσια που καθιστά αναγκαία και άμεση την καταπολέμησή της, γιατί οι άνεργοι αυτής της περίπτωσης αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα πιεστικές οικονομικές δυσχέρειες και απαξίωση των δεξιοτήτων τους. Ιδιαίτερα όταν φορά κυρίως άτομα ηλικίας 25-44 ετών που κατά κανόνα έχουν αυξημένες οικονομικές υποχρεώσεις λόγω της ύπαρξης μικρών παιδιών στη σύνθεση του νοικοκυριού τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ (ΜΕΤΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ)

Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρείται είναι τα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ανεργία που οφείλεται κατά κύριο λόγο στον υπερσυγκεντρωτισμό του εργατικού δυναμικού σε πόλεις όπως η Αθήνα και η Θεσ/νίκη, δηλαδή στις περιοχές με τις "περισσότερες" ευκαιρίες απασχόλησης. Η ανισομερής αυτή γεωγραφική κατανομή της ανεργίας φαίνεται και από τα αριθμητικά στοιχεία της ΕΣΥΕ για την ανεργία στην Ελλάδα κατά περιοχή την τελευταία δεκαετία (ΠΙΝΑΚΑΣ)

(τα ποσά σε χιλ.) ΠΙΝΑΚΑΣ V – ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ					
	1990	1993	1995	1997	1999	2001
ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔ. & ΘΡΑΚΗ	14,0	20,6	26,6	23,9	31,4	22,0
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	42,3	65,0	76,4	78,5	90,1	80,8
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	11,1	14,6	18,1	17,5	15,4	16,9
ΗΠΕΙΡΟΣ	3,9	9,8	9,5	12,3	16,4	13,8
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	21,8	21,2	25,2	25,4	37,8	33,0
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	2,8	3,5	4,8	5,1	4,5	5,3
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	21,9	25,7	23,5	21,3	29,8	24,3
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	12,8	19,6	18,1	23,5	28,9	23,7
ΑΤΤΙΚΗ	125,3	183,0	185,7	193,9	218,8	179,8
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	12,9	15,4	17,4	18,5	17,0	16,9
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	3,0	3,3	3,2	4,4	7,0	3,8
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	4,0	7	5,5	4,9	8,3	10,2
ΚΡΗΤΗ	5,0	9,4	10,7	10,5	18,0	14,0
ΣΥΝΟΛΟ	281,1	398,2	424,7	440,3	523,4	444,7

ΠΙΝΑΚΑΣ: ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΤΑ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΥΠΑ) ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1990-2001.

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ, Έρευνα Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

Έτσι, από τα πιο πάνω στοιχεία φαίνεται ότι ο Νομός Αττικής συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό ανέργων. Σε απόλυτους αριθμούς οι άνεργοι σ' αυτόν το νομό, από 125.365 άτομα το 1990 αυξήθηκαν σε 185.716 άτομα το 1995 και σε 193.946 το 1997. Το 2001 οι άνεργοι στο Νομό Αττικής υπολογίζονται σε 179,8 (χιλ.) άτομα. Πρόκειται για τη σημαντικότερη πτώση της ανεργίας στη συγκεκριμένη περιοχή καθώς τόσο το Εργατικό Δυναμικό, όσο και οι απασχολούμενοι παρουσιάζουν σταθερή ανοδική πορεία.

Γενικότερα, σε όλες τις περιοχές της χώρας η ανεργία έχει προσλάβει μεγάλες διαστάσεις. Για παράδειγμα, μεγάλη αύξηση της ανεργίας σημειώθηκε στις εξής περιοχές: στη Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1990: 14,0 – 2001: 22,0), στην Κεντρική Μακεδονία (1990: 42,3 – 2001:80,8), στην Ήπειρο (1990: 3,9 – 2001: 13,8), στην Θεσσαλία (1990: 21,8 – 2001: 33,0), στην Στερεά Ελλάδα (1990: 12,8 – 2001: 23,7), στο Νότιο Αιγαίο (1990: 4,0 – 2001: 10,2) και στην Κρήτη (1990: 5,0 – 2001: 14,0). Στις υπόλοιπες περιοχές παρουσιάστηκε μικρότερη αύξηση.

Η αυξημένη ανεργία στην επαρχία προφανώς οφείλεται στη δομή της απασχόλησης σ' αυτές τις περιοχές (π.χ. αγρότες και γενικά απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, τουρισμός, οικοδομές κλπ) και στην ιδιαιτερότητα αυτών των επαγγελμάτων, όπου υπάρχουν έντονα τα φαινόμενα της εποχιακής εργασίας και της υποαπασχόλησης. Επιπλέον, οφείλεται στη μεγάλη έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης και στην αισθητή διαφορά του βιοτικού επιπέδου ανάμεσα στο χωριό και στην πόλη, γεγονός που στρέφει αρκετούς προς τα αστικά κέντρα.

Από τα στοιχεία αυτά, είναι δυνατό να συμπεράνουμε ότι ο κίνδυνος της κοινωνικής περιθωριοποίησης του πλεονάζοντος και άνεργου εργατικού δυναμικού είναι, πλέον, υπαρκτός. Κατά συνέπεια, τα εκάστοτε μέτρα αντιμετώπισης της ανεργίας, καθώς επίσης και η κατανομή των πόρων που προέρχονται από τα διάφορα κοινοτικά ταμεία, είναι αναγκαίο να λαμβάνουν υπόψη τους την αντιμετώπιση της ανεργίας σε περιφερειακό επίπεδο και ιδιαίτερα σε επίπεδο νομού, επαρχίας και Δήμων, προκειμένου ν' ανακοπεί η τάση εσωτερικής μετανάστευσης και αστυφιλίας.

3.5 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ανεργία και ιδιαίτερα η ανεργία των νέων, έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα με δυσμενέστερες επιπτώσεις τόσο στις διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων (οικογένεια, κοινωνία), όσο και σε προσωπικό επίπεδο (ψυχολογία, υγεία κλπ.).

Η ανεργία βιώνεται ως ένας βαθύς τραυματισμός που αγγίζει το σύνολο της ιδιωτικής, οικογενειακής και κοινωνικής ζωής των ανθρώπων.

Είναι πρώτα απ' όλα οι σημαντικότερες οικονομικές επιπτώσεις που συνεπάγεται αυτή η άσχημη περίοδος απραξίας/ανεργίας. Ο άνθρωπος μακριά από το χώρο εργασίας δεν δύναται να ικανοποιήσει πλήρως τις ανάγκες του ή/της οικογένειάς του, καθώς του στερείται το βασικό εισόδημα που είναι απαραίτητο για την επιβίωσή του, για τη σωματική και ψυχική του ακεραιότητα, καθώς και για την κοινωνική του υπόσταση. Συνεπώς, η έλλειψη εργασίας, επιφέρει οικονομική δυσπραγία, καθημερινές στερήσεις, αίσθημα ντροπής καθώς και άγχος για το απρόβλεπτο μέλλον.

Ταυτόχρονα, όσο μεγαλύτερο διάστημα ένα άτομο παραμένει άνεργο, τόσο λιγότερες πιθανότητες έχει να ενδιαφερθεί γι' αυτό ένας πιθανός εργοδότης, γιατί μειώνονται οι εργασιακές του ικανότητες, οι γνώσεις και η πείρα του. Έτσι, οι άνεργοι για να μπορούν κάποια στιγμή να (επαν)ενταχθούν στο παραγωγικό σύστημα θα πρέπει, πέρα από τη υλική τους συντήρηση (εισόδημα, στέγη κλπ), να μπορούν να διατηρούν τις γνώσεις τους, καθώς επίσης τις ικανότητες και δεξιότητες που απέκτησαν κατά τη διάρκεια της εργασίας τους ή την εκπαιδευτική τους κατάρτιση. Από το ρόλο αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού τον έχει αναλάβει το κράτος, μέσω σεμιναρίων και προγραμμάτων του ΟΑΕΔ, όπου εμπλέκονται και άλλοι φορείς δημόσιοι ή ιδιωτικοί.

~~Επιπρόσθετα, η αύξηση της διάρκειας της ανεργίας και ο περιορισμός του~~
χρόνου δικαιώματος παροχών από την ασφάλιση μπορούν να οδηγήσουν τους ανέργους σε υπέρμετρη φτώχεια, αυξάνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις ήδη υπάρχουσες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των ανθρώπων.

Αυτά προκύπτουν και από διάφορες μελέτες οικονομολόγων, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων και γενικά επιστημόνων που αναλύουν το πρόβλημα της ανεργίας στις κοινωνικές του διαστάσεις. Έτσι, σύμφωνα με έρευνα του ΕΙΒΣΔΕ (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας – 1989) προκύπτουν οι ακόλουθες τεκμηριωμένες διαπιστώσεις: «Καθώς η ανεργία παρατείνεται, μπαίνει σε λειτουργία μία διαδικασία φθοράς, η οποία είναι μία ελικοειδής πτωτική πορεία παρακμής. Τα άτομα τα οποία έχουν μείνει άνεργα και ειδικά οι επί μακρό χρόνο άνεργοι, έχουν μία ποικιλία αναγκών. Εννοείται ότι η μεγαλύτερη ανάγκη είναι η εξασφάλιση εργασίας. Οι επιπτώσεις της ανεργίας είναι: οικονομικές δυσχέρειες, κακή σωματική υγεία, απώλεια αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης και άλλα σημάδια απώλειας της ψυχικής ευεξίας, οικογενειακά και στεγαστικά προβλήματα, κοινωνική απομόνωση, χαμηλά επίπεδα μορφωτικής επίδοσης και ούτω καθεξής».

Άλλες μελέτες απέδειξαν τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της ανεργίας και των φαινομένων της εγκληματικότητας, της τρομοκρατίας, της χρήσης τοξικών ουσιών, των βίαιων θανάτων, της υποβαθμισμένης κοινωνικής πρόνοιας και υγείας κλπ.

Αντίστοιχη έρευνα στην Ελλάδα διαπιστώνει ότι οι μακροχρόνιες οικονομικές στερήσεις μιας οικογένειας αποδεικνύουν συχνά τραγικές, με αποτέλεσμα αρκετοί νέοι άνεργοι ή παιδιά άνεργων γονιών να οδηγούνται στη βίαιη συμπεριφορά (Ν. Φακιάλας, 1995).

Αναφορικά με το θέμα της βίαιης συμπεριφοράς, ο Γ. Σκουτέλης σε άρθρο του διατυπώνει τα εξής:

«Η υποβάθμιση των ικανοτήτων και των συμπεριφορών γίνονται αντιληπτές ως απειλή, ενώ λαμβάνουν μη αναστρέψιμο χαρακτήρα. Η αρνητική αντανάκλαση στις οικογενειακές σχέσεις είναι άμεση.

Εάν ο άνδρας, αρχηγός της οικογένειας, βρίσκεται στην ανεργία και κυρίως ~~όταν-η-γυναίκα-εργάζεται-η-ανεργία-ανατρέπει-τα-στερεότυπα-πρότυπα-των-ρόλων~~ στο εσωτερικό της. Αποτελεί την αιτία επιθετικών και εριστικών συμπεριφορών, που αποδεικνύονται από τα αισθήματα άγχους και ενοχών. Εάν πρόκειται για άνεργη γυναίκα, τότε συχνά βρίσκεται υπό πίεση από το περιβάλλον, για επιστροφή στον παραδοσιακό της ρόλο ως οικοκυρά, ενάντια στην οποία πρέπει να αγωνιστεί. Η

συμπεριφορά των παιδιών επηρεάζεται από τη ρήξη της οικογενειακής ισορροπίας και από το κλίμα ανασφάλειας που αυτή προκαλεί. Τέλος σ' όλες τις περιπτώσεις, η ελάττωση των εισοδημάτων επιδρά στο σύνολο των καθημερινών δραστηριοτήτων και περισσότερο ακόμα στα μελλοντικά σχέδια».

Ειδικά για την ανεργία των νέων ο Δ. Κατσορίδας αναφέρει ότι: «Εκτός από τις ανησυχητικές ποσοτικές διαστάσεις, η ανεργία των νέων έχει και σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις, καθώς η μετάβαση από την εκπαιδευτική διαδικασία στο χώρο της δουλειάς είναι μία κρίσιμη περίοδος. Ο λόγος είναι ότι ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός νέων ανθρώπων, ανακαλύπτει ότι δε υπάρχουν θέσεις εργασίας». Είναι λοιπόν εύλογο ότι για τα άτομα αυτής της ηλικιακής ομάδας, που κάνουν τα πρώτα τους βήματα, την πρώτη τους εμφάνιση στην αγορά εργασίας, εγκυμονεί σοβαρότατος κίνδυνος αποθάρρυνσης από την παραγωγική διαδικασία και περιθωριοποίησης από την κοινωνία.

Επιπρόσθετα, η ανεργία έχει αντίκτυπο και στο σύνολο των κοινωνικών σχέσεων. Σχέσεις που αναπτύχθηκαν μέσα από τον εργασιακό χώρο και έξω από αυτόν, πολύ εύκολα διαρρηγνύονται, μ' αποτέλεσμα να σπάει η συλλογικότητα των εργαζομένων και οι άνθρωποι να ατομικοποιούνται. Ακόμα πιο επικίνδυνη προοπτική είναι εκείνη, η οποία θέτει τους εργαζόμενους αντιμέτωπους μεταξύ τους, χωρίζοντάς τους σ' αυτούς που έχουν εργασία και σ' αυτούς που δεν έχουν. Προοπτική κατά την οποία, εύκολα αναπτύσσονται αρνητικά – “κακά” συναισθήματα στις ψυχές των ανθρώπων όπως ζήλια, φθόνος (άνεργοι), οίκτος, κατάφρωνηση, καχυποψία, φόβος για πιθανή αίτηση βοήθειας (στους εργαζόμενους).

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ο σημαντικότερος ρόλος της ελληνικής οικογένειας, και των ισχυρών δεσμών που τη χαρακτηρίζουν, η οποία αγκαλιάζει το άνεργο μέλος της, το στηρίζει οικονομικά και ηθικά και για όσο χρόνο χρειαστεί. Εντός αυτού, σε χώρες όπως η Ελλάδα, η μειωμένη κοινωνική προστασία αντικαθίσταται από την οικογενειακή αλληλεγγύη, απαλλάσσοντας ουσιαστικά το κράτος από τα έξοδα συντήρησης των ανέργων νέων. Γι' αυτό η υλική συντήρηση των ανέργων δεν ανησυχεί ιδιαίτερα το κράτος εφόσον υπάρχει η οικογένεια που θα υποστηρίξει πάντοτε το μέλος της.

(ΠΗΓΕΣ: Γ.Δ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ», κεφ. 6 «ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΥΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ», σελ. 100-106 και ΔΗΜ. Α. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ, «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ», κεφ. 8 «ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ: Η φθοροποιός διαδικασία», σελ. 67-77).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ

Οι διάφορες χώρες, κυρίως μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και τη μεγάλη κρίση, καθιέρωσαν κλάδους ασφάλισης ανεργίας. Οι κλάδοι αυτοί αναπτύχθηκαν και επεκτάθηκαν στη λογική της περιόδου γρήγορης ανάπτυξης: επρόκειτο να αντιμετωπιστεί η, μικρής έκτασης, ανεργία, που προκαλείται είτε από τις συγκυριακές οικονομικές υφέσεις, είτε από τις ανακατατάξεις του εργατικού δυναμικού, συνέπεια της άνισης ανάπτυξης των διάφορων κλάδων ή της εισαγωγής νέων τεχνολογιών. Μετά την κρίση, η αύξηση του αριθμού των ανέργων, η εμφάνιση σε υψηλά ποσοστά της ανεργίας μακράς διάρκειας και η ανάπτυξη επαναλαμβανόμενων μορφών ανεργίας θέτουν σε κίνδυνο την εσωτερική λογική και χρηματοδοτική ισορροπία των φορέων κάλυψης. Η διαμάχη οξύνεται κυρίως γύρω από δύο άξονες: τη λογική της ασφάλισης ή των βοηθημάτων και το ύψος των παροχών με το πιθανό επιβαρυντικό ρόλο τους στην επέκταση της ανεργίας.

Καταρχάς, με την αύξηση της ανεργίας, η θέληση να αμβλυνθούν οι κοινωνικοί της κίνδυνοι, καθώς και η σκοπιμότητα να διευκολυνθούν οι βιομηχανικές αναδιαρθρώσεις που απαιτούσαν συλλογικές απολύσεις, νομιμοποίησαν σειρά μέτρων προς την κατεύθυνση της καλύτερευσης των παροχών, τόσο ως προς το ύψος τους όσο και ως προς τη διάρκειά τους.

Όταν έγινε αντιληπτό ότι δεν υπάρχει άμεση προοπτική διόρθωσης της κατάστασης της απασχόλησης, επικράτησαν πολιτικές περιορισμού των παροχών. Αρχικά αυτές οι πολιτικές έγιναν αναγκαστικές, λόγω των αυξημένων πιέσεων χρηματοδότησης.

Όσον αφορά τη συσχέτιση μεταξύ του ύψους των παροχών και του ποσοστού ανεργίας, αναφέρονται τα εξής: Μελέτες προ της κρίσεως δεν αποδεικνύουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ παροχών και ποσοστού ανεργίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Πιο πρόσφατες μελέτες του ΟΟΣΑ αναφέρουν ότι το δικαίωμα σε αυξημένες παροχές είναι δυνατόν να επηρεάσει θετικά τη μακροχρόνια ανεργία, να ευνοήσει τις σύντομες περιόδους απασχόλησης, την ηθελημένη ανεργία, την ανεργία των ηλικιωμένων, τη μη ηθελημένη μερική εργασία, ακόμα και τις αιτήσεις για δηλώσεις αναπηρίας.

Η αυξανόμενη αυστηρότητα του καθεστώτος παροχών (μείωση ποσοστού κάλυψης, μείωση της περιόδου παροχών, έλεγχος εάν πράγματι βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας, υποχρέωση αποδοχής εργασίας κατώτερης από τα προσόντα του αιτούντος-προτάσεις που υιοθετούνται από τον ΟΟΣΑ-) θα μπορούσε να εξαφανίσει αυτούς που ονομάζουμε 'ηθελημένους ανέργους' ή 'ψευδο-ανέργους'. Εάν και είναι νόμιμο να καταπολεμηθούν οι απάτες, οι οποίες είναι αναπόφευκτες για όλα τα συστήματα παροχών, αναρωτάται κανείς κατά πόσο η ελάττωση των καλύψεων και των παροχών θα μπορούσε να συμμετάσχει στη στατιστικά σημαντική ελάττωση του συνολικού όγκου της ανεργίας.

(πηγή: «ΑΝΕΡΓΙΑ, ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ», Γ. Δ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, κεφ. «ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ», σελ. 116-117)

4.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ- ΠΑΡΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (ΟΑΕΔ)/Ν.2956

Στην προσπάθειά τους να αυξήσουν την απασχόληση και να καταπολεμήσουν ταυτόχρονα την ανεργία τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., υιοθέτησαν το 1997 την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική για την απασχόληση, βασική συνιστώσα της οποίας είναι η μετάβαση από τις παθητικές πολιτικές απασχόλησης σε ενεργητικές πολιτικές.

Αναγκαίος όρος για την επιτυχία της προσπάθειας σε εθνικό επίπεδο είναι η αναδιοργάνωση του ΟΑΕΔ, ο οποίος αποτελεί πλέον τον οργανισμό ο οποίος καλείται να εφαρμόσει την εθνική και ταυτόχρονα την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Προς αυτήν την κατεύθυνση ψηφίστηκε στις 6/11/2001 ο Ν 2956 για την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών του ΟΑΕΔ.

Συνοπτικά τα προγράμματα που εφαρμόζει σήμερα ο ΟΑΕΔ για την καταπολέμηση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης είναι τα εξής:

1) Παρ. 9.1 Επαγγελματική και εκπαιδευτική πληροφόρηση.

Αρμόδια Υπηρεσία: Οι υπηρεσίες Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Παρ. 9.2 Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός απευθύνεται ουσιαστικά σε κάθε άτομο, άνδρα ή γυναίκα, νέο ή ενήλικα, που βρίσκεται σε δίλημμα, σχετικά με το τι επάγγελμα θα πρέπει να επιλέξει. Η Συμβουλευτική Αναζήτησης Εργασίας απευθύνεται σε ανέργους που έχουν εκπαίδευση σε συγκεκριμένο αντικείμενο, επαγγελματική κατάρτιση ή εμπειρία και διαθέτουν ένα συγκεκριμένο επαγγελματικό στόχο. Η λειτουργία αυτή εφαρμόζεται από τους Εργασιακούς Συμβούλους με σκοπό την κινητοποίηση των ανέργων ώστε να βρουν την καλύτερη δυνατή δουλειά στο συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα.

Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, καθώς και η Συμβουλευτική Αναζήτησης Εργασίας εφαρμόζονται στα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (Κ.Π.Α.) του ΟΑΕΔ.

2) Παρ. 9.3 Εκπαίδευση Ανέργων με το σύστημα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης στα Κ.Ε.Κ. του ΟΑΕΔ.

Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε ανέργους (επιδοτούμενους ή μη) ηλικίας 16 ετών και άνω. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή των υποψηφίων στο εν λόγω πρόγραμμα είναι η εγγραφή τους στα γραφεία του ΟΑΕΔ ως άνεργοι τουλάχιστον ένα μήνα πριν την έναρξη του προγράμματος.

3) Παρ. 9.5 Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης Α.Μ.Ε.Α.

4) Παρ. 9.11 Εκπαίδευση στις σχολές Τ.Ε.Ε. Μαθητείας Α και Β Κύκλου του ΟΑΕΔ

5) Παρ. 10.13 Προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη

6) Παρ. 15.1 Αναζήτηση εργασίας στον ιδιωτικό τομέα

Παροχή πληροφοριών σχετικά με τις προσφερόμενες θέσεις εργασίας. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εγγραφή στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ

7) Παρ. 15.28γ Επίδομα ανεργίας (παθητικές πολιτικές απασχόλησης)

Α) Επίδομα τακτικής ανεργίας

Μισθωτοί των οποίων καταγγέλθηκε από τον εργοδότη ή έληξε η σύμβαση εργασίας και που έχουν ασφαλισθεί στον κλάδο ανεργίας του ΟΑΕΔ μπορούν με ορισμένες προϋποθέσεις να εισπράξουν από τον ΟΑΕΔ επίδομα ανεργίας.

Επιπλέον παρέχεται η δυνατότητα στους μισθωτούς, της μεταφοράς του δικαιώματος ανεργίας, στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αναζήτηση εργασίας, με βάση τον Κανονισμό 1408/71/ΕΟΚ (Έντυπο E303 για μεταφορά επιδότησης).

B) Ειδικά Βοηθήματα

B1) Ειδικό Εποχικό Επίδομα

Το βοήθημα αυτό καταβάλλεται σε επαγγελματικές κατηγορίες που χαρακτηρίζονται από την εποχικότητα της απασχόλησης (οικοδόμοι, καπνεργάτες, ηθοποιοί, κεραμοποιοί, δασεργάτες, μουσικοί, κλπ). Η καταβολή του γίνεται σε ετήσια βάση και το ύψος του εξαρτάται από την κατηγορία στην οποία ανήκει ο δικαιούχος.

B2) Ειδικό βοήθημα προς λοιπούς ασφαλισμένους

B2α) Ειδικό βοήθημα μετά τη λήξη της επιδότησης λόγω ανεργίας

Στους άνεργους, που δεν απασχολούνται εποχικά, μετά τη λήξη της επιδότησης, λόγω ανεργίας, καταβάλλεται βοήθημα (από 13 ημερ. Επίδομα ανεργίας), εφόσον παραμείνουν για ένα ακόμη μήνα άνεργοι και το εισόδημά τους δεν υπερβαίνει ένα καθορισμένο ποσό (2.200.000 δρχ. για το έτος 2001)

B2β) Ειδικό βοήθημα μετά την τρίμηνη παραμονή στα μητρώα ανέργων

B2γ) Ειδικό βοήθημα σε αποφυλακισμένους

B3) Ειδικό βοήθημα σε παλιννοστούντες

B4) Επίδομα σε Νέους / Νέες από 20-29 ετών (ΕΣΠΑ)

Καταβάλλεται στους νέους και νέες ηλικίας από 20-29 ετών, εφόσον είναι άνεργοι και παραμείνουν γραμμένοι στα μητρώα ανέργων για ένα χρόνο.

Ο Νόμος που καλύπτει την παροχή είναι ο Ν. 1545/85.

Το επίδομα ανέρχεται σε 25.000 δρχ. το μήνα και καταβάλλεται για 5 μήνες.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ: Η προθεσμία είναι τρίμηνη από τη συμπλήρωση του 20ού έτους της ηλικίας ή την απόκτηση πτυχίου ή την απόλυση από το στρατό.

8) Παρ. 15.27 Προγράμματα επιχορήγησης του Ο.Α.Ε.Δ.

Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) Δ/ση Απασχόλησης, επιχορηγεί επιχειρήσεις και εργοδότες, για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ανέργους για τη δημιουργία της δικής τους επιχείρησης. Με εγκυκλίους που υπάρχουν σε όλες τις Τοπικές Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ καθώς και σε επιμελητήρια, Βιοτεχνικές Οργανώσεις κλπ γνωστοποιούνται τα σχετικά προγράμματα.

9) Παρ. 15.29 Προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης νέων θέσεων εργασίας και νέων ελεύθερων επαγγελματιών ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων (ΟΑΕΔ)

Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε:

- α) Άτομα με ειδικές ανάγκες ηλικίας 16-65 ετών
  - β) Αποφυλακισμένα άτομα, ηλικίας 18-65 ετών
  - γ) Απεξαρτημένα άτομα, ηλικίας 18-65 ετών
  - δ) Νεαρά παραβατικά άτομα ή νεαρά άτομα που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, ηλικίας 16-24 ετών
- 10) Παρ. 15.28β Επιχορήγηση επιχειρήσεων για την απασχόληση ανέργων που βρίσκονται στο στάδιο πλησίον της σύνταξης.

Είναι λοιπόν φανερό από τα πιο πάνω ότι οι ενεργητικές πολιτικές ενάντια στην ανεργία αποσκοπούν στην καλύτερευση της αγοράς εργασίας, αυξάνοντας την κινητικότητα και την προσαρμογή, διευκολύνουν τον επαναπροσανατολισμό των εργαζομένων προς παραγωγικές δραστηριότητες και τους επιτρέπουν να αδράξουν τις

ευκαιρίες απασχόλησης που τους παρουσιάζονται.

Θεωρητικά, οι επιδοτήσεις της απασχόλησης και οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης, μπορούν να ελαττώσουν την ανεργία επιτρέποντας την καλύτερη προσαρμογή της προσφοράς και ζήτησης εργασίας, τη διατήρηση των ανέργων σ' επαφή με την αγορά εργασίας, αυξάνοντας παράλληλα τις εξειδικεύσεις τους. Μπορούν να αποδειχθούν ειδικά χρήσιμες στη βελτίωση των προοπτικών για απασχόληση των λιγότερο εξειδικευμένων και των χρονίως ανέργων. Έχουν λοιπόν ως στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας με ταυτόχρονη προώθηση της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών.

Ειδικά για τις επιδοτήσεις της απασχόλησης μπορούμε να επιστημάνουμε τα εξής:
α) Μπορούμε να κάνουμε μία διάκριση των επιδοτήσεων ανάλογα με το σκοπό της απασχόλησης και να τις ταξινομήσουμε στις εξής τρεις κατηγορίες: Επιδοτήσεις που έχουν ως στόχο να αποφευχθεί η κατάργηση θέσεων απασχόλησης, Επιδοτήσεις που έχουν ως στόχο τη δημιουργία θέσεων εργασίας και οι Επιδοτήσεις- κίνητρα για προσλήψεις.

Επιδοτήσεις που έχουν ως στόχο να αποφευχθεί η κατάργηση θέσεων εργασίας. Τέτοιου είδους μέτρα είναι η ανάληψη από το δημόσιο των αποζημιώσεων είτε μερικής ανεργίας, είτε των περιόδων προσωρινών απολύσεων χωρίς κατάργηση του συμβολαίου. Στην ίδια κατηγορία κατατάσσονται όλες οι μορφές βοήθειας σε επιχειρήσεις που βρίσκονται σε δυσκολία και χορηγούνται με την προϋπόθεση να διατηρηθούν οι θέσεις απασχόλησης σ' ένα επίπεδο. Υποτίθεται ότι αυτά τα μέτρα μπορούν να αποτρέψουν την κατάργηση θέσεων εργασίας. Επιτρέπουν στην επιχείρηση να περάσει το κρίσιμο σημείο ή ακόμα για να της δοθεί η ευκαιρία για εξεύρεση μόνιμης λύσης.

Επιδοτήσεις που έχουν ως στόχο τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Πρόκειται για άμεσες βοήθειες, για φορολογικές ή απαλλαγές κοινωνικών εισφορών, για προνομιούχα δάνεια, κυρίως σε γεωγραφικές περιοχές ή σε ζώνες ιδιαίτερα επιβαρημένες με ανεργία. Αυτά τα μέτρα αποσκοπούν να επιδράσουν κατευθείαν στους υπολογισμούς αποδοτικότητας των επιχειρήσεων ή στα προβλήματα χρηματοδότησης.

Επιδοτήσεις- κίνητρα για προσλήψεις. Ανάληψη, μερική ή ολική, της επιβάρυνσης του μισθού ή των κοινωνικών εισφορών από το δημόσιο για μία χρονική περίοδο. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα μέτρα, οι διατάξεις αυτές δεν συνδέονται κατ' ανάγκη με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και έχουν ως στόχο κάποιες κατηγορίες εργαζομένων (π.χ. νέους σε αναζήτηση πρώτης εργασίας) παρά συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές.

β) Η προσφυγή σε επιδράσεις στην απασχόληση δια μέσω οικονομικών κινήτρων στους εργοδότες εγκυμονεί κινδύνους κατάχρησης και όχι ουσιαστικής χρήσης. Ο κύριος κίνδυνος προέρχεται από το ότι οι επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις διατάξεις για να οικειοποιηθούν τις δημόσιες ενισχύσεις επ' ευκαιρία αποφάσεων που είχαν πάρει ή θα έπαιρναν σε κάθε περίπτωση: έτσι μια απόφαση δημιουργίας θέσεως εργασίας, ήδη προγραμματισμένη, μπορεί να επιταχυνθεί ή να μεταφερθεί γεωγραφικά, με σκοπό την είσπραξη της βοήθειας. Μία πρόσληψη, σε κάθε περίπτωση αναγκαία, θα μπορούσε να κρατηθεί για εργαζόμενο χωρίς καταβολή κοινωνικών εισφορών κ.λ.π.

Επιπλέον η ελάττωση της επιβάρυνσης της εργασίας για τον εργοδότη, δηλαδή η μερική κοινωνικοποίησή της, ενέχει τον κίνδυνο να εξασφαλίσει πρόσκαιρη επιβίωση μονάδων χαμηλής παραγωγικότητας και προνομακή μεταχείριση κατηγοριών εργαζομένων (π.χ. χαμηλής εξειδίκευσης), δηλαδή τίθεται το ερώτημα: σε ποιο βαθμό οι πολιτικές αυτές έχουν πραγματική επίδραση στην απασχόληση και δεν καταλήγουν σε

φαινόμενα υποκατάστασης.

Εν κατακλείδι, φαίνεται δύσκολη μια συνολική εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των επιδοτήσεων της απασχόλησης και δε μπορούν να θεωρηθούν παρά ως συνοδευτικά μέτρα συνολικών πολιτικών για την απασχόληση.

Όσον αφορά τις πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης μπορούν να ειπωθούν τα εξής:

Η εκπαίδευση και κατάρτιση, εκτός από τα οικονομικά τους αποτελέσματα και τις επιδράσεις τους στην αγορά εργασίας, εξασφαλίζουν την επίτευξη βασικών κοινωνικών και πολιτιστικών στόχων.

Αντίθετα απ' ό τι συμβαίνει με τις επιδοτήσεις της απασχόλησης, η αναγκαιότητα της ανάπτυξης της επαγγελματικής κατάρτισης ως μέσο στον αγώνα ενάντια στην ανεργία έχει γίνει ομόφωνα αποδεκτή απ' όλους. Δεν πρόκειται μόνο για την εκπαίδευση ως μέσον επαγγελματικής επανένταξης των ανέργων αλλά, ευρύτερα, ως μέσο που καθιστά λιγότερο ευάλωτους στην ανεργία, τόσο τους νέους που βρίσκονται ακόμα στην εκπαιδευτική διαδικασία, όσο και τους ήδη απασχολούμενους.

Ο ΟΟΣΑ προσεγγίζοντας το θέμα της εκπαίδευσης προσπαθεί να φωτίσει τρία ζητήματα που πρέπει να απασχολήσουν τις πολιτικές των μελών του: η πρόωπη εγκατάλειψη του σχολείου, το πέρασμα από το σχολείο στην ενεργό ζωή και η επένδυση στην απόκτηση επαγγελματικών προσόντων.

Η εγκατάλειψη του σχολείου είναι ένα σοβαρό πρόβλημα, γιατί οι σύγχρονες διαπιστώσεις καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι επίπεδο εκπαίδευσης κατώτερο του Λυκείου ή αντίστοιχο επαγγελματικής εκπαίδευσης, δεν αποτελεί ικανή προετοιμασία για την άμεση απόκτηση θέσεως εργασίας ή για μετέπειτα παρακολούθηση προγραμμάτων συμπληρωματικής κατάρτισης.

Από την άλλη, ακόμα και όταν οι νέοι έχουν αποκτήσει επαρκή βασικά προσόντα, το πέρασμά τους στην ενεργό ζωή είναι συχνά δύσκολο και χαρακτηρίζεται από ανεργία και υποχρησιμοποίηση των προσόντων και ικανοτήτων τους.

Συνεπώς, για να καταστεί δυνατό το πέρασμα από την εκπαίδευση στην ενεργό ζωή χωρίς εμπόδια θα πρέπει το εκπαιδευτικό σύστημα, οι νέοι και οι επιχειρήσεις να συνδεθούν σε σχέσεις κοινωνικών εταιρών. Οι πρωταγωνιστές οφείλουν να συνεργασθούν για να εξασφαλίσουν το περιεχόμενο και την ποιότητα της εκπαίδευσης και κατάρτισης, να διατηρήσουν τους κανόνες, να συνεργαστούν στα πλαίσια της διαδικασίας αξιολόγησης των προσόντων και ικανοτήτων και, εφόσον πρόκειται για εκπαίδευση στις επιχειρήσεις, να χρηματοδοτήσουν από κοινού το άμεσο και έμμεσο κόστος του εγχειρήματος.

(ΠΗΓΕΣ: ΟΑΕΔ και Γ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, «ΑΝΕΡΓΙΑ: αίτια και λύσεις», 'Ενεργητικές πολιτικές ενάντια στην ανεργία', σελ.130-137)

4.3 ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ Ή ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στις σημερινές συζητήσεις για τις πολιτικές απασχόλησης υπάρχουν δύο λογικές.

Η πρώτη είναι αυτή στην οποία αναφέρονται αυθόρμητα όσοι αντιμετωπίζουν τη δημιουργία απασχόλησης ως αποτέλεσμα μιας δημιουργικής-ανάπτυξιακής πολιτικής. Πρόκειται για μια παραδοσιακή μορφή αντιμετώπισης της ανάπτυξης δραστηριοτήτων, μια μορφή που κάθε άλλο παρά έχει εξαντλήσει τα αποθέματά της.

Οι υποστηρικτές της «δημιουργικής-ανάπτυξιακής προσέγγισης» ισχυρίζονται τα εξής: υπάρχουν πολλές ανάγκες – είτε νέες, είτε σε εξέλιξη- που πρέπει να

ικανοποιηθούν, ώστε αν υπάρξουν καινοτομικές διαδικασίες, αν υπάρξει ο κατάλληλος χειρισμός και σχεδιασμός, αν υπάρξει συνεργασία των συντελεστών, η κατάλληλη οργάνωση και κρατική ενθάρρυνση, τότε είναι δυνατόν να αναπτυχθεί η προσφορά, να δημιουργηθούν επομένως θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα.

Συνεπώς, οι διαδικασίες αυτές μπορούν να γεννήσουν την οικονομική μεγέθυνση ή την ανάπτυξη, από ποσοτική ή ποιοτική άποψη, μπορούν να δημιουργήσουν επίσης «προστιθέμενη αξία» (οικονομική ή κοινωνική), μπορούν να επιτρέψουν την αναζήτηση νέων αγορών. Γενικότερα, προκύπτουν αλλαγές, και σε διάφορους βαθμούς δημιουργούνται και θέσεις απασχόλησης.

Η δεύτερη λογική είναι η λογική της μείωσης και του κοινωνικού καταμερισμού του χρόνου εργασίας: είναι η λογική του «μοιράσματος» του χρόνου εργασίας, με διάφορους τρόπους που συχνά είναι αντιφατικοί, αλλά όλοι βασίζονται στην ιδέα ότι με τον ίδιο όγκο παραγόμενου πλούτου και συνολικά αναγκαίας εργασίας, είναι δυνατόν να 'παραχθούν' περισσότερη απασχόληση, περισσότερες θέσεις, μεγαλύτερη συμμετοχή στις κοινωνικές ανταλλαγές και λιγότερος αποκλεισμός από την αγορά εργασίας.

Οι τρόποι του μοιράσματος διαφέρουν από την άποψη των περιόδων αναφοράς (ημέρα, εβδομάδα- σε ώρες ή σε ημέρες- έτος), από την άποψη της κατανομής του εισοδήματος (μείωση του εισοδήματος ανάλογη με τη μείωση του χρόνου εργασίας, ή αντιστάθμιση της μείωσης, μερική ή πλήρης), ανάλογα με το αν πρόκειται για αμυντική θέση (που αντιμετωπίζει τη μείωση της δραστηριότητας) ή επιθετική, ανάλογα με τις κατηγορίες που αφορά (μέτρα για το σύνολο των μισθωτών ή για ορισμένους μόνο), αν οι τρόποι αυτοί επιλέγονται ή επιβάλλονται, ανάλογα με τους βαθμούς ευελιξίας των πιθανών επιλογών, ανάλογα με το αν η μείωση του μέσου χρόνου εργασίας είναι σημαντική ή όχι, κ.λ.π.

4.3.1 ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (του Hoang-Ngoc Liêm)

ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΧΙ ΓΙΑ ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΤΕΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΑΛΛΑ ΓΙΑ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΕΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ...

Αφού η τεχνική πρόοδος ακολουθεί την πορεία της και χρειάζεται όλο και λιγότερος χρόνος για να παράγονται όλο και περισσότερα εμπορεύματα, τίθεται το ζήτημα της μείωσης του χρόνου εργασίας και επομένως του τρόπου χρησιμοποίησης των κερδών παραγωγικότητας. Υπό τον όρο ότι τα κέρδη αυτά θα κατανεμηθούν με τη μορφή της μείωσης του χρόνου εργασίας για όλους, η επιδίωξη της κοινωνικής ευημερίας μέσω της αύξησης του ελεύθερου χρόνου στο πλαίσιο μιας κοινωνίας της μισθωτής εργασίας, μπορεί να συνυπάρχει με την πλήρη απασχόληση. Μ' αυτή την προοπτική, η πρόσβαση του μισθωτού στις αποφάσεις πολιτικής, μέσω μιας δημοκρατικής μισθωτής σχέσης στην επιχείρηση και στην κοινωνία, θα επέτρεπε να επηρεαστούν τα σημερινά κριτήρια λειτουργίας της οικονομίας.

Το πάγωμα του νόμιμου χρόνου εργασίας στις 40 ώρες (39 για τη Γαλλία από το 1982), τη στιγμή που οι αυξήσεις της παραγωγικότητας συνεχίζονται, αποτελεί ιστορικό παραλογισμό. Οι μακροοικονομικές προβολές δείχνουν επίσης, όπως υποστηρίζει ο J.Rigaudiat, ότι με βάση ορισμένες υποθέσεις, η άμεση μείωση του χρόνου εργασίας στις 35 ώρες τη βδομάδα -σε ένα πρώτο στάδιο-, χωρίς μείωση του μισθού, θα είχε πολύ σημαντικές επιπτώσεις για την απασχόληση σε σύγκριση με τα μέτρα μείωσης του κόστους εργασίας. Η ουσιαστική μείωση του χρόνου εργασίας αναγκάζει πράγματι τις

επιχειρήσεις να αλλάξουν σε σημαντικό βαθμό την οργάνωση της εργασίας, αφού με αυτόν τον τρόπο απελευθερώνεται σημαντικός αριθμός ωρών, και είναι δυνατό να προσληφθούν πρόσθετες βάρδιες.

Η ισχυρή μείωση του χρόνου εργασίας θα μπορούσε επίσης να τροφοδοτήσει μια συνολική δυναμική δημιουργίας σταθερών θέσεων απασχόλησης με πλήρες ωράριο. Θα ήταν δυνατόν να διατηρηθούν οι αυξήσεις της παραγωγικότητας, καθώς η διάρκεια χρήσης του εξοπλισμού και η λειτουργία των υπηρεσιών θα μπορούσαν να επεκταθούν, όπως προτείνουν οι εργασίες του Dominique Taddei. Δεν πρόκειται επομένως για ένα απλό «μοίρασμα» της εργασίας.

Επιπλέον, οι αναπροσαρμογές των αμοιβών της εργασίας που θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθούν χάρη σ' αυτές τις αυξήσεις παραγωγικότητας, θα απομάκρυναν τον κίνδυνο για κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, αφού θα υπήρχε ανάκαμψη της κατανάλωσης, των επενδύσεων, του όγκου της εργασίας και του αριθμού των απασχολούμενων, ο οποίος θα παρέσερνε με την αύξησή του και την ενεργό ζήτηση. Η πληρωμή τέτοιων αμοιβών δεν είναι μη ρεαλιστική υπόθεση: η εξέλιξη της κατανομής των εισοδημάτων εδώ και δεκαπέντε χρόνια προς όφελος των κερδών, έχει εκμηδενίσει όπως είδαμε, κάθε κίνδυνο πληθωριστικής πίεσης λόγω των μισθών, καθιστώντας συνεπώς δυνατή την αύξηση της ωριαίας αμοιβής της εργασίας- με εξαίρεση φυσικά τις επιχειρήσεις εκείνες όπου τα κέρδη της παραγωγικότητας είναι ανεπαρκή. Ειδικά για τις επιχειρήσεις αυτές που αντιμετωπίζουν προβλήματα παραγωγικότητας, θα μπορούσαν να μειώσουν το χρόνο εργασίας με διατήρηση των αμοιβών, χάρη στη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών (νόμος Robien). Αλλά αυτός ο νόμος, που φαίνεται πιο αποτελεσματικός από τα κλασικά μέτρα μείωσης του κόστους της ανεπίδοκτης εργασίας, στηρίζεται αποκλειστικά στην καλή θέληση των επιχειρηματιών.

Εν κατακλείδι, αφού το πρόβλημα της ανεργίας δε μπορεί να αντιμετωπιστεί παρά σε μακροοικονομικό επίπεδο, μόνο μια νομοθετική πρωτοβουλία μπορεί να οδηγήσει του πρωταγωνιστές του επιχειρηματικού τομέα σε αλλαγή συμπεριφοράς.
(ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΞΑΝΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ)

4.3.2 ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (του Γ.Σκουτέλη)

Ιστορικά, ο συμβιβασμός της μείωσης του χρόνου εργασίας, είτε επιτεύχθηκε νομοθετικά είτε μέσω διεκδικήσεων και αναγκαστικών συμβάσεων, τελικά χρηματοδοτήθηκε με τον ίδιο μηχανισμό: μακροπρόθεσμα, η αύξηση της παραγωγικότητας πλήρωσε το λογαριασμό ανεξάρτητα από το εάν αρχικά οι κοινωνικοί εταίροι συγκρούστηκαν στο ανώφελο μυθικό ζήτημα της αναπλήρωσης μισθών. Αναλύοντας ψύχραιμα τις στατιστικές της οικονομικής μεγέθυνσης σ' όλες τις χώρες εδώ κι έναν αιώνα, η πλειονότητα των οικονομολόγων αναγνωρίζει τη σχεδόν-στασιμότητα της σχέσης μισθού/κέρδος στο εθνικό εισόδημα. Στο ίδιο, όμως, διάστημα η μέση διάρκεια εργασίας υποδιπλασιάστηκε. Όλα έγιναν λοιπόν στην πράξη ως εάν οι εργαζόμενοι προτίμησαν ένα μέρος της αναλογούσας σ' αυτούς αύξηση της παραγωγικότητας να τους επιμεριστεί υπό μορφή ελάττωσης του χρόνου εργασίας και να επωφεληθούν από μικρότερη αύξηση των μισθών τους, πράγμα βέβαια που δεν εμπόδισε γιγαντιαίες αυξήσεις της αγοραστικής δύναμης σ' αυτή τη μακρόχρονη περίοδο.

Μακροχρόνια παρακολούθηση δεικτών που επιχειρήθηκε για το σύνολο σχεδόν των βιομηχανικών χωρών και για βάθος χρόνου από το 1873 έως το 1979 έδειξε ότι η μέση

μεγέθυνση του ΑΕΠ ήταν της τάξεως του 2,8%, η αύξηση της παραγωγικότητας 2.4% κατ' έτος κι ως εκ τούτου η δραστηριότητα αυξάνει με ρυθμό ελαφρώς μεγαλύτερο του 0.4%.

Στο ίδιο χρονικό διάστημα ο ενεργός πληθυσμός τριπλασιάστηκε, ενώ η απασχόληση δεν αυξήθηκε παρά μόνο κατά 1.6 φορές. Είναι αδύνατο λοιπόν να επιτευχθεί η ισορροπία στην αγορά εργασίας, χωρίς την αντίστοιχη εξέλιξη του χρόνου εργασίας. Πράγματι, λαμβάνοντας υπόψη την ήδη αναφερόμενη μακροοικονομική εξίσωση για να επιτευχθεί ισορροπία στην αγορά εργασίας, θα πρέπει: εξέλιξη απασχόλησης / εξέλιξη ενεργού πληθυσμού = εξέλιξη της διάρκειας εργασίας, ήτοι $1,62/3=0,54$. Δηλαδή, δεν ήταν δυνατή η ισορροπία χωρίς έναν υποδιπλασιασμό του χρόνου εργασίας.

Όσον αφορά στο παρελθόν, για το σύνολο των βιομηχανικών χωρών τα συμπεράσματα είναι σαφή: ποτέ εδώ και έναν αιώνα η μεγέθυνση της οικονομίας, λαμβάνοντας υπόψη την αύξηση της παραγωγικότητας, δεν επέτρεψε εξέλιξη της απασχόλησης που θα μπορούσε από μόνη της να απορροφήσει την αύξηση του ενεργού πληθυσμού. Μόνο η δραστική ελάττωση του χρόνου εργασίας, υποδιπλασιασμός συγκριτικά με την κατάσταση πριν ένα αιώνα, επέτρεψε την πραγματοποίηση σχετικής ισορροπίας στην αγορά εργασίας. (Με τη σημερινή πραγματικότητα του 10% της ανεργίας.)

Η ελάττωση του χρόνου εργασίας συνδέεται στενά με τρεις ακόμα λειτουργίες, οι οποίες θα πρέπει να συμβαδίζουν σε κάθε μελλοντική αναφορά και ανάλυση του θέματος: **την αναπλήρωση μισθών, την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και την εξέλιξη της παραγωγικότητας του κεφαλαίου.** Η τελευταία αυτή είναι συνδεδεμένη με τις αναδιοργανώσεις (κυρίως πιθανή επέκταση της βάρδιας για δεδομένο 'πόστο' εργασίας) που ακολουθούν τη μείωση του χρόνου εργασίας. Οι τέσσερις αυτές συνιστώσες θα πρέπει να υπολογίζονται ταυτόχρονα σε κάθε θεωρητική ή εμπειρική ανάλυση και στο εξής θα τις εννοούμε με τον τίτλο **'ελάττωση- αναδιοργάνωση του χρόνου εργασίας'** (Ε.Α.Χ.Ε.).

Η Ε.Α.Χ.Ε. επιδρά καταρχάς στο κόστος παραγωγής της επιχείρησης, επίδραση αποφασιστική για την αποτελεσματικότητά της. Η επίδραση της Ε.Α.Χ.Ε. στο συνολικό κόστος ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος ασκείται ουσιαστικά σε δύο συνιστώσες του: στο κόστος εργασίας και στο κόστος κεφαλαίου ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος.

Αρχικά το κόστος εργασίας επηρεάζεται από το βαθμό αναπλήρωσης του μισθού που συνοδεύει την ΕΑΧΕ. Η πτώση του χρόνου εργασίας σπάνια οδηγεί και σε αναλογική πτώση του μισθού. Κατά γενικό τρόπο συνοδεύεται από μέτρα αναπλήρωσης του μισθού, συχνά συναποφασιζόμενα με τις υπόλοιπες πρωτοβουλίες της ΕΑΧΕ. Η παραπάνω αναπλήρωση αυξάνει το κόστος ανά μονάδα προϊόντος.

Η δεύτερη επίδραση της ΕΑΧΕ στο κόστος παραγωγής προέρχεται από την αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας που προκαλεί. Πράγματι η ελάττωση του χρόνου εργασίας προκαλεί γενικά αύξηση της ωριαίας παραγωγικότητας τόσο της εργασίας όσο και του κεφαλαίου για δύο λόγους. Καταρχάς, γιατί συχνά ακολουθείται από ελάττωση μερικών χρόνων διακοπής και ανάπαυσης, δηλαδή ο ενεργός χρόνος εργασίας των εργαζομένων ελαττώνεται λιγότερο -ποσοστιαία- απ' ότι ο χρόνος παρουσίας τους στην επιχείρηση. Κατά δεύτερο λόγο, επειδή συχνά οδηγεί σε εντατικοποίηση του ρυθμού εργασίας.

Η τρίτη επίδραση προέρχεται από το ότι το κόστος του κεφαλαίου ανά μονάδα

προϊόντος επηρεάζεται από τη διάρκεια χρησιμοποίησης του τεχνολογικού εξοπλισμού, η οποία είναι αποτέλεσμα αφενός του χρόνου εργασίας και αφετέρου του ρυθμού εναλλαγής της βάρδιας. Η επέκταση της τελευταίας μπορεί να υπερκαλύψει την ελάττωση του χρόνου εργασίας και να προκαλέσει συνολική αύξηση της διάρκειας χρησιμοποίησης των τεχνικών εγκαταστάσεων. Δηλαδή, η αυξημένη χρησιμοποίηση επιτρέπει την αύξηση των παραγόμενων μονάδων με το αυτό δυναμικό του τεχνολογικού εξοπλισμού. Αντιπροσωπεύει, λοιπόν, μια εξοικονόμηση εξοπλισμού και συνεπώς πτώση του κόστους κεφαλαίου ανά μονάδα προϊόντος. Η πτώση του κόστους, φυσικά, είναι τόσο μεγαλύτερη όσο αυξάνεται η διάρκεια χρησιμοποίησης του τεχνολογικού εξοπλισμού.

Συνεπώς, το κόστος κεφαλαίου ανά μονάδα προϊόντος βαίνει ελαττούμενο με τις αναδιοργανώσεις και αυξανόμενο με τη μείωση του χρόνου εργασίας. Η επίδραση του τελευταίου αμβλύνεται με την αύξηση της ωριαίας παραγωγικότητας της εργασίας. Συνολικά, το κόστος κεφαλαίου μειώνεται σε περίπτωση μιας ΕΑΧΕ, που επιτρέπει να αυξηθεί ο χρόνος χρησιμοποίησης του τεχνολογικού εξοπλισμού ακόμα και αν η αύξηση της παραγωγικότητας που προκαλεί είναι μηδενική.

Η επίδραση της ΕΑΧΕ στο ειδικό κόστος κεφαλαίου και εργασίας ανά μονάδα προϊόντος προστίθεται κατ' αναλογία του ειδικού βάρους του καθενός (κεφάλαιο και εργασία) στο συνολικό κόστος παραγωγής ανά μονάδα προϊόντος. Σε πολλές περιπτώσεις (όταν η ένταση κεφαλαίου είναι αρκετή), αναδιοργανώσεις μικρής έκτασης επιτρέπουν σε μια ΕΑΧΕ να μειώσει το κόστος ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος ακόμα κι αν αποφασιστεί αρκετά αυξημένη ή και πλήρης αναπλήρωση του μισθού.

Προβάλλονται συχνά επιχειρήματα, σε αντίθετη κατεύθυνση, για πιθανές συμπληρωματικές επιβαρύνσεις που θα επιφέρει η αύξηση του εργατικού δυναμικού κυρίως όταν η αγορά εργασίας παρουσιάζει δυσχέρειες ή όταν η ελαστικότητα από πλευράς εργατικής νομοθεσίας δεν είναι εξασφαλισμένη.

Οι επιδράσεις της ΕΑΧΕ, που πραγματοποιείται σε επίπεδο επιχείρησης, θα πρέπει να αναλυθούν και για άλλες παραμέτρους, όπως: η τιμή πώλησης ανά μονάδα, το κέρδος ανά μονάδα, η συνολική δραστηριότητα της επιχείρησης, το δυναμικό που απασχολείται, το ύψος των επενδύσεων κ.λ.π. Το ίδιο, θα πρέπει να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, ώστε να αντιμετωπιστεί σοβαρά ένα τέτοιο επιχείρημα. Ανάμεσα στις προϋποθέσεις πρέπει να υποθέτουμε την επάρκεια εργατικού δυναμικού – κυρίως εξειδικευμένου – ώστε να ικανοποιηθεί η πιθανή χρησιμοποίησή του, καθώς επίσης και η εξασφάλιση αυξημένης ζήτησης, ώστε να απορροφηθεί η επιπλέον παραγωγή. Κάτι τέτοιο είναι ευκολότερο όταν το επιχείρημα επιχειρείται σε περίοδο ανάκαμψης και επέκτασης των αγορών.

(ΑΝΕΡΓΙΑ: αίτια και λύσεις)

4.3.3 ΟΙ ΕΝΔΟΙΑΣΜΟΙ

Διάφορες ανησυχίες εκφράζονται τόσο από τους εργαζομένους όσο και από τους εργοδότες και τις κυβερνήσεις.

Κάθε υπάλληλος που ακούει να γίνεται θέμα για μείωση του χρόνου εργασίας, αυτομάτως αντιλαμβάνεται ότι θα προσφέρει λιγότερη εργασία στον εργοδότη του και κατά συνέπεια εκείνος θα του μειώσει το μισθό. Οι οικογενειακοί προϋπολογισμοί στην καταναλωτική μας κοινωνία είναι τόσο σφιχτοί, που ακόμη και η προοπτική μιας

ελαφράς μείωσης των αποδοχών αγχώνει ιδιαίτερα τους μισθωτούς και κυρίως τους χαμηλόμισθους εργαζόμενους.

Ο φόβος των εργοδοτών τροφοδοτείται από την υποψία ότι τελικά αυτοί θα επωμισθούν το κόστος αυτής της αλλαγής. Γνωρίζουν ότι είναι οι κύριοι της διαδικασίας που μοιράζει το κέρδος παραγωγικότητας μεταξύ επενδύσεων, μετόχων και υπαλλήλων, όπως γνωρίζουν ότι είναι ταυτόχρονα και στόχος των υπαλλήλων η μη αποδοχή της μείωσης των αποδοχών τους. Επιπλέον, γνωρίζουν ότι οι κυβερνήσεις δεν είναι ιδιαίτερα πρόθυμες να αναλάβουν μερίδιο της επιβάρυνσης.

Η απροθυμία των κυβερνήσεων αντλείται από το εξής γεγονός: Το σύνολο σχεδόν των ανεπτυγμένων χωρών έχει να αντιμετωπίσει σημαντικά ελλείμματα στον προϋπολογισμό, που οφείλονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης και στις επιχορηγήσεις προς τους ανέργους. Τα ελλείμματα λοιπόν στον προϋπολογισμό δεν είναι ανεκτά και με κανένα τρόπο δεν πρέπει να αυξηθούν. Όλες οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις προσπαθούν να τα μειώσουν, γεγονός απόλυτα κατανοητό και νόμιμο.

4.4 ΠΟΙΕΣ ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Η πολιτική της απασχόλησης απαιτεί τρεις προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος: δυναμικό και σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, θεμελιώδεις διαρθρωτικές αλλαγές, δυναμική αλλά δίκαιη διαδικασία κοινωνικής προσαρμογής (Πράσινη Βίβλος, 1994)

Οι λύσεις, που έχουν ήδη αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια (π.χ. σταθερό πλαίσιο μακροοικονομικής πολιτικής, μέτρα κατάκτησης των τεχνολογικών γνώσεων, αναδιάρθρωση του συστήματος παροχών, ελαστικότητα μισθών κ.λ.π.), δεν πρέπει να δώσουν την εντύπωση ότι θεωρούνται κάθε μια απ' αυτές αυτόνομη λύση του προβλήματος της ανεργίας. Όπως τονίζει η έκθεση του ΟΟΣΑ (ΟΟΣΑ 1994) 'δεν υπάρχει μοναδική λύση εξασφάλισης της πλήρους απασχόλησης, αλλά επιλογή μέτρων ποσοτικής και ποιοτικής επανόρθωσης της κατάστασης της απασχόλησης.'

Καμία μεμονομένα εφαρμοζόμενη πολιτική δεν θα έχει επαρκή αποτελέσματα. Είναι απαραίτητο να υπάρξει ταυτόχρονη, αλλά και συνεχής δράση σ' όλους τους τομείς.

4.4.1 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η στρατηγική για την απασχόληση περιλαμβάνει διάφορες μακροοικονομικές και διαρθρωτικές πολιτικές: οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις μπορούν να δώσουν τα καλύτερα αποτελέσματα σ' ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον. Με την απουσία διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων η μεγέθυνση αργά ή γρήγορα παραλύει από τις πληθωριστικές πιέσεις. (ΟΟΣΑ, 1994)

Η σταθερή και συνεχής μεγέθυνση είναι απαραίτητη προϋπόθεση απορρόφησης μέρους ή ολόκληρου του ποσοστού κυκλικής ανεργίας.

Η πρόταση του ΟΟΣΑ και της Λευκής Βίβλου για συγκρατημένη και περιοριστική οικονομική μεγέθυνση με δυναμικό ρυθμό ανάπτυξης μόλις άνω του 2% ετησίως (κατά το πρότυπο των ΗΠΑ), με σκοπό την ελάττωση και βελτίωση των δημοσίων ελλειμμάτων της πλειονότητας των κρατών – μελών της Ε.Ε. καθώς και προς αποφυγή των επικινδύνων και αποσταθεροποιητικών πληθωριστικών πιέσεων, θεωρείται από

Έλληνες αναλυτές ως αρνητικά δεσμευτική για την ελληνική οικονομία, η οποία με ρυθμούς αυτού του μεγέθους ουδέποτε θα κατορθώσει πραγματική σύγκλιση με το μέσο αναπτυξιακό επίπεδο της Ε.Ε.

Κατά συνέπεια για τη χώρα μας απαιτείται ένας υψηλός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης συνοδευόμενος από έναν υψηλό ρυθμό απασχόλησης προς διεκπαιρέωση των προβλημάτων που την χαρακτηρίζουν, μέχρι του ορίου, όμως, που αυτοί οι υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης δεν διευρύνουν τα ήδη δυσμενή ελλείμματα (λόγω των αυξημένων εισαγωγών ενόψει της εθνικής επενδυτικής προσπάθειας). Στην περίπτωση που το έλλειμμα υπερβεί τα ανεκτά όρια, η οικονομική πολιτική θα τεθεί υπό τον περιορισμό να αποκαταστήσει την εξωτερική ισορροπία επιβραδύνοντας τη συνολική ζήτηση, επιβραδύνοντας δηλαδή τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και τη διαδικασία της πραγματικής σύγκλισης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: “Οι κύριοι μηχανισμοί εξασθένησης μιας αναπτυξιακής πολιτικής είναι η δράση των αυξημένων εισαγωγών και η πτώση της ανταγωνιστικότητας, συνέπεια της ανάπτυξης πληθωριστικών πέσεων. Κατά συνέπεια καθίσταται αναγκαία μια συνδυασμένη αναπτυξιακή πολιτική, σε επίπεδο Ε.Ε., η οποία θα παρουσίαζε τα εξής πλεονεκτήματα: α) Περιορίζει την ανατροπή της ισορροπίας του εξωτερικού εμπορίου (εφόσον οι εισαγωγές και οι εξαγωγές προωθούνται κατά τον ίδιο τρόπο και η απώλεια της ανταγωνιστικότητας αμβλύνεται, γιατί οι ίδιες πληθωριστικές τάσεις επικρατούν σε όλες τις χώρες) και του εξωτερικού ισοζυγίου πολύ περισσότερο, όταν πρόκειται για ομάδα χωρών με αυξημένες συναλλαγές μεταξύ τους, όπως συμβαίνει μεταξύ Ελλάδος και λοιπών χωρών της Ε.Ε. και β) Πολλαπλασιάζει την αρχική επεκτατική (αναπτυξιακή) ορμή, γιατί κάθε χώρα επιβουλεύεται τη μεγέθυνση των εμπορικών της εταίρων.”
(Γ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, ΑΝΕΡΓΙΑ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ, σελ. 188)

4.4.2 Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Όλες οι μελέτες των διεθνών Οργανισμών (ΟΟΣΑ, Ε.Ε., Διεθνές Γραφείο Εργασίας-Δ.Γ.Ε.) απαντούν αρνητικά στους καταστροφικούς φόβους της διεθνοποίησης. Η επιχειρηματολογία τους συνίσταται στο γεγονός ότι η διεθνοποίηση δίνει ώθηση στην ανάπτυξη και κατά συνέπεια καλύτερεύουν οι προοπτικές της γενικής απασχόλησης. Από συμπεράσματα πολλών μελετών απορρέει ότι η αύξηση της πραγματικής παραγωγής και η αύξηση του εμπορίου είναι άμεσα συνδεδεμένες, με θετικές επιπτώσεις στο σύνολο των καθαρών εισοδημάτων. Αυτό έχει ως συνέπεια την αύξηση της κατανάλωσης και μια νέα άνθηση στο εμπόριο και την απασχόληση.

Οι βιομηχανικές χώρες θα βγουν κερδισμένες από μια γενικευμένη αύξηση της ζήτησης και τις παγκόσμιες ανταλλαγές. Η αυξημένη μεγέθυνση των οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών θα ανοίξει νέες αγορές για προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, υψηλής προστιθέμενης αξίας και υψηλής εντάσεως κεφαλαίου, τομείς όπου οι βιομηχανικές χώρες έχουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων αυτών θα έχει θετικό αποτέλεσμα στην απασχόληση, ακόμη κι αν υπολογιστούν οι απώλειες από εγκατάλειψη δραστηριοτήτων λιγότερο εξειδικευμένων, με αυξημένο συντελεστή έντασης εργασίας.

Η ελληνική πραγματικότητα χαρακτηρίζεται αφενός από την οικονομική-εμπορική ένταξη της χώρας και τη συνεχή, καθημερινή, πολιτιστική και κοινωνική μας όσμωση με τις υπόλοιπες χώρες, αφετέρου από τη νέα ευμενή πρόκληση, που προέρχεται από το

άνοιγμα των οικονομιών, των αγορών και των συνόρων των βορείων γειτόνων μας και των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα, χαρακτηρίζεται από έντονα διαρθρωτικά προβλήματα τόσο στις οικονομικές δομές όσο και στην αγορά εργασίας, ενώ το πολιτικό σύστημα και η δημόσια διοίκηση διακυμούνται μεταξύ ανεπάρκειας και σήψης.

Σ' αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να ανιχνεύσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα η χώρα: Συμμετοχή στον κορεσμό της αυξημένης ζήτησης με προϊόντα και υπηρεσίες που η δική μας οικονομία μπορεί να ικανοποιήσει με το δεδομένο επίπεδο ανάπτυξής της.

Σταθερή πολιτική και πορεία προς την κατεύθυνση της οικονομικής σύγκλισης, που υιοθετήσαμε με συντριπτική κοινοβουλευτική πλειοψηφία ως χώρα. Παράλληλα, προετοιμασία θέσεων και διερεύνηση για μελλοντικές συμμαχίες, ώστε να κινηθούμε ταυτόχρονα και μαζί με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. (π.χ. σ' αυτό θα βοηθήσει και η πρόσφατη ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.).

Καθοδήγηση, μέσω της συμμετοχής, επενδύσεων προερχομένων από την Ε.Ε. ή τις ΗΠΑ, στις χώρες αυτές, εκμεταλλευόμενοι το θετικό ρόλο που μπορεί να παίξει η ελληνική διασπορά και οι ιδιαίτερες σχέσεις που ιστορικά έχει αναπτύξει ο ελληνισμός με αυτές τις χώρες. Προετοιμασία, μέσω της εκμάθησης γλωσσών και κατάκτησης υψηλών εξειδικεύσεων, του ανθρώπινου δυναμικού μας και προσανατολισμό του προς την τεράστια αγορά της Ε.Ε.

Επέκταση σε σύγχρονη και υγιή βάση των τουριστικών υπηρεσιών που μπορεί να προσφέρει η χώρα μας, τόσο στην παραδοσιακή της πελατεία όσο και στις νέες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ή τις αναδύμενες οικονομίες της Ν.Α. Ασίας.

Πολιτιστική επανάσταση και βαθιές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην οικονομία και κυρίως στη δημόσια διοίκηση.'

(πηγές: Γ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, ΑΝΕΡΓΙΑ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ, 'Η διεθνοποίηση της οικονομίας', σελ.190-195).

4.4.3 ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η αύξηση της ανεργίας, παρόλη την ανάκαμψη της οικονομίας σε πολλές χώρες κατά τη δεκαετία του 1980, έφερε στην επιφάνεια την άλλη συνιστώσα της: τη διαρθρωτική ανεργία. Ο συνδυασμός μακροοικονομικών και διαρθρωτικών πολιτικών αποτελεί τον στρατηγικό άξονα τόσο του ΟΟΣΑ όσο και της Ε.Ε., όπως αυτή εκφράζεται στη Λευκή Βίβλο: 'Οι διαρθρωτικές πολιτικές αυξάνουν την αποτελεσματικότητα των μακροοικονομικών πολιτικών με την άρση ορισμένων περιορισμών που παρεμποδίζουν την εφαρμογή τους, τα θετικά αποτελέσματα των διαρθρωτικών πολιτικών καθίστανται εμφανή μόνο σε ένα υγιές μακροοικονομικό πλαίσιο, που επιτρέπει ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη και σε τελική ανάλυση, η εφαρμογή διαρθρωτικών μέτρων είναι ευκολότερη μέσα σε συνθήκες εντονότερης οικονομικής ανάπτυξης.' Ενώ η ίδια η Βίβλος στη δράση υπέρ της απασχόλησης αναφέρει: 'Η δράση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις εθνικές ιδιαιτερότητες. Ειδικότερα η έλλειψη ευελιξίας της αγοράς εργασίας, που ευθύνεται κατά μεγάλο μέρος για τη διαρθρωτική ανεργία στην ευρώπη, παραπέμπει σε θεσμικές, νομικές ή συμβατικές ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν κάθε χώρα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το εκπαιδευτικό περιβάλλον, η εργατική νομοθεσία, οι εργατικές συμβάσεις, τα συστήματα συμβατικής διαπραγμάτευσης, η κοινωνική προστασία και οι όροι

διαχείρισης των επιχειρήσεων (στους οποίους περιλαμβάνονται η εσωτερική οργάνωση της εργασίας) αποτελούν τους στυλοβάτες των εθνικών συστημάτων απασχόλησης και προσδίδουν σε έκαστο από αυτά διαφορετικό πρόσωπο. Πρέπει να κινητοποιηθεί το σύνολο κάθε συστήματος, προκειμένου να βελτιωθεί η λειτουργία της αγοράς εργασίας.'

Ως επακόλουθο των παραπάνω συλλογισμών προτείνονται έξι συγκεκριμένοι άξονες προτεραιότητας της δράσης υπέρ της απασχόλησης:

- ~ Στήριξη της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- ~ Αύξηση της εξωτερικής και εσωτερικής ευελιξίας των αγορών εργασίας.
- ~ Αύξηση των απαιτήσεων για αποκέντρωση και πρωτοβουλίες.
- ~ Μείωση του σχετικού κόστους της εργασίας που απαιτεί μερική ειδίκευση.
- ~ Ανανέωση εκ βάθρων των πολιτικών για την απασχόληση (με στόχο την πρόληψη της ανεργίας μακράς διάρκειας).
- ~ Αντιμετώπιση νέων αναγκών.

Αντίθετα με την παραπάνω σύγκλιση μεταξύ ΟΟΣΑ και Ε.Ε. όσον αφορά στην αναγκαιότητα διαρθρωτικών μεταβολών και επέμβασης στην αγορά εργασίας το Δ.Γ.Ε. εκφράζει τις επιφυλάξεις του, με εξαίρεση τις παρεμβάσεις στη διάρκεια εργασίας και την αναδιάρθρωση του χρόνου εργασίας: 'Θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η πολιτική των παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας είναι δύσκολο να μπορέσει να λύσει από μόνη της το πρόβλημα της ανεργίας. Ειδικά το να στηριχθεί κανείς πλήρως ή έστω μερικώς στην απορρύθμιση για να εξασφαλίσει μεγαλύτερη ευελιξία της αγοράς εργασίας δεν αποτελεί πανάκεια. Εκτός από το ότι δεν αποτελεί απλή λύση, υπάρχει ο κίνδυνος να ακολουθηθεί από αύξηση των ανισοτήτων και της φτώχειας. Εξάλλου, καθιστά αναγκαία τη θυσία κεκτημένων πλεονεκτημάτων, τα οποία απορρέουν από μία επιμελώς ρυθμιζόμενη αγορά εργασίας.' (ILO 1995)

Στη χώρα μας το ζήτημα των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας τίθεται από το εργατικό κίνημα περισσότερο με τη μορφή της ελάττωσης του χρόνου εργασίας και την καθιέρωση πολιτικών ενεργητικής επιδότησης των ανέργων ή προώθηση εσωτερικής (ποιοτικής) ευελιξίας, παρά υπό τη μορφή της 'χαλάρωσης της νομοθεσίας' που διέπει την αγορά εργασίας.

(πηγές: Γ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ, "ΑΝΕΡΓΙΑ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ", 'Διαρθρωτικές αλλαγές και παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας', σελ. 196-199)

4.4.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

Η Γ.Σ.Ε.Ε. θεωρεί ότι η αποτελεσματικότητα στην καταπολέμηση της ανεργίας στην Ελλάδα και την Ε.Ε., θα επέλθει με το Σχέδιο "Ανάπτυξη για την απασχόληση και την πραγματική σύγκλιση", συστατικά στοιχεία του οποίου θα πρέπει να αποτελούν τα εξής τρία επίπεδα πολιτικών:

- α) αναπτυξιακή πολιτική με επίκεντρο την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- β) συστηματική παρακολούθηση των πολιτικών, αύξηση των πόρων για την απασχόληση και ετήσια αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους με την αναβαθμισμένη και ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών συνομιλητών,
- γ) υλοποίηση συμπληρωματικών μέτρων διευθέτησης των ανισοροπιών και των ανισοτήτων πρόσβασης στην αγορά εργασίας.

Ειδικότερα, η ΓΣΕΕ θεωρεί ότι:

Πρώτον, η επίτευξη του στρατηγικού στόχου της καταπολέμησης της ανεργίας,

προϋποθέτει μια αναπτυξιακή πολιτική στο επίκεντρο της οποίας θα βρίσκεται η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αυτό σημαίνει αύξηση των επενδύσεων (δημοσίων και ιδιωτικών) και μείωση των επιτοκίων. Κατά συνέπεια ο πυρήνας της οικονομικής πολιτικής απαιτείται να επικεντρωθεί στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας καθώς και στην επίτευξη της ισορροπίας ανάμεσα στην αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης από τη μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών.

Ειδικότερα, η επίτευξη του στρατηγικού στόχου “Ανάπτυξη- Πραγματική σύγκλιση” υλοποιείται μέσα από τη σύνδεση και αλληλεξάρτηση τριών θεμελιωδών κατευθύνσεων:

- Ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας και αναβάθμιση του παραγωγικού και τεχνολογικού εξοπλισμού της ελληνικής οικονομίας, μέσα σε συνθήκες κοινωνικής δικαιοσύνης, οι οποίες επιτυγχάνονται με την δίκαιη κατανομή του εισοδήματος και την αύξηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων
- Ανάπτυξη με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, διαμέσου εκτός των άλλων και με τη μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών
- Ανάπτυξη και απασχόληση για όλους, με την έννοια ότι τα μέτρα διευθέτησης των ανισορροπιών στην αγορά εργασίας και των ανισοτήτων πρόσβασης σ’ αυτήν, που κατά κύριο λόγο, αποτελούν τον κεντρικό άξονα του “Εθνικού Σχεδίου δράσης για την απασχόληση” να: α) μην αφορούν μόνο τους ανέργους που ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές των προγραμμάτων ένταξης στην απασχόληση αλλά όλους τους ανέργους και β) μην αποτελούν κυρίαρχες πολιτικές καταπολέμησης της ανεργίας αλλά συμπληρωματικές, με κυρίαρχη την ανάπτυξη για την απασχόληση και την πραγματική σύγκλιση.

Δεύτερον, η επίτευξη του στρατηγικού στόχου καταπολέμησης της ανεργίας, ο οποίος θα υλοποιηθεί με το Σχέδιο “Ανάπτυξη για την Απασχόληση και την Πραγματική Σύγκλιση” προϋποθέτει επιπλέον συστηματική παρακολούθηση των πολιτικών και ετήσια αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους, με την ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών συνομηλητών.

Έτσι, οι παρατηρούμενες ανεπάρκειες όπως:

- η έλλειψη στοιχείων σχετικά με την πραγματική αποτύπωση της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο καθώς και η ανυπαρξία των κατάλληλων πληροφοριών και στοιχείων για την αξιολόγηση των προγραμμάτων που υλοποιούνται,
- η υποβαθμισμένη λειτουργία των υπηρεσιών απασχόλησης, η περιορισμένη δυνατότητα ελέγχου της ποιότητας των προγραμμάτων που υλοποιούνται καθώς και η ανεπαρκής υποστήριξη των ανέργων στην διαδικασία ανεύρεσης μιας θέσης εργασίας, και
- η μη ανταπόκριση των προγραμμάτων επιδότησης θέσεων εργασίας ή κατάρτισης με συγκεκριμένες ανάγκες της ελληνικής οικονομίας σε κεντρικό επίπεδο και περιφερειακό επίπεδο, θα πρέπει στο άμεσο μέλλον να εξαλειφθούν.

Τρίτον, η επίτευξη του στρατηγικού στόχου καταπολέμησης της ανεργίας προϋποθέτει επίσης την υλοποίηση συμπληρωματικών μέτρων διευθέτησης των ανισορροπιών και των ανισοτήτων πρόσβασης στην αγορά εργασίας, οι βασικές κατευθύνσεις των οποίων αναφέρονται:

- στην καθιέρωση 35ωρης εβδομαδιαίας εργασίας με διατήρηση των αμοιβών και κατάργηση της υπερεργασίας και των υπερωριών
- στην αύξηση των πόρων (Ε.Ε.: 3% του ΑΕΠ, Ελλάδα: 0,95% του ΑΕΠ) για την

- απασχόληση και την καταπολέμηση της ανεργίας καθώς και στην εξεύρεση νέων πόρων (κρατικός προϋπολογισμός, τεχνολογικοί φόροι, φορολογία ομολόγων κ.λ.π.)
- στην αποτελεσματικότερη λειτουργία του ΟΑΕΔ και στην προώθηση των διαδικασιών προσαρμογής στις απαιτήσεις της πρόσφατης αναδιάρθρωσής του
  - στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε τομείς δραστηριότητας που συνδέεται με την κοινωνική εργασία και την κάλυψη νέων αναγκών, κύρια τοπικού χαρακτήρα
  - στην ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση με σεβασμό στα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα
  - στην αναδιάρθρωση επιχειρήσεων επιθετικού και ποιοτικού περιεχομένου και όχι παθητικού που εστιάζεται στη μείωση του προσωπικού και την ανατροπή των εργασιακών σχέσεων
  - στη μείωση του μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους καθώς και του συντελεστή του Φ.Π.Α.
  - στην αύξηση των επιδομάτων ανεργίας στο 80% του βασικού μισθού και της διάρκειας επιδότησης πέραν των 12 μηνών
  - στην προστασία των εργαζομένων από τις απολύσεις με τη δημιουργία αντικινήτρων για τους εργοδότες
  - στην επιδότηση εργασίας με προϋποθέσεις και σε ειδικές κατηγορίες πληθυσμού σε περιοχές θύλακες ανεργίας
  - στη διάφανη διαχείριση και αποτελεσματική αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων.
- (πηγες: "Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ", ΙΝ.Ε., κεφ.5.5.3.
'Ανάπτυξη-Απασχόληση-Πραγματική Σύγκλιση', σελ. 173-175)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το φαινόμενο της ανεργίας που μαστίζει τις τελευταίες δεκαετίες τη χώρα μας και γενικότερα τη διεθνή σκηνή, θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα, αν όχι το σημαντικότερο, και ως τέτοιο οφείλει να αντιμετωπιστεί με σοβαρότητα και με αποτελεσματικές πρακτικές πολιτικές. Οι πολιτικές οι οποίες έχουν μέχρι τώρα εφαρμοστεί δεν έχουν επιφέρει σημαντικά θετικά αποτελέσματα. Επιπλέον ο περιορισμός της ανεργίας δεν θα πρέπει να είναι αυτοσκοπός. Η μείωση της ανεργίας δεν θα πρέπει να συνοδεύεται από διόγκωση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Στη δεκαετία του '70, μας λέγανε ότι πρέπει πάση θυσία να μειώσουμε τον πληθωρισμό έστω και αν η ανεργία αυξάνεται. Η μείωση του πληθωρισμού θα επέφερε την οικονομική ανάκαμψη και αυτή με τη σειρά της θα προκαλούσε αύξηση της απασχόλησης. Η οικονομική ανάκαμψη ήρθε αλλά όχι και η σημαντική μείωση του αριθμού των ανέργων. Σήμερα μας λένε ότι πρέπει πάση θυσία να μειώσουμε την ανεργία με το να δεχτούμε θέσεις μερικής απασχόλησης, που θα χαρακτηρίζονται από αστάθεια και αβεβαιότητα και θα είναι ιδιαίτερα κακοπληρωμένες. Στο μέλλον τα άτομα αυτά θα μπορέσουν να βρουν καλύτερες θέσεις εργασίας. Βέβαια οι οικονομικές εξελίξεις όπως διαγράφονται καθώς και η συγκεκριμένη επιλογή του οικονομικού μοντέλου μάλλον δε μας αφήνει πολλά περιθώρια στο να είμαστε αισιόδοξοι. Αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό είναι να αναζητήσουμε όλοι μαζί ποια είναι η αλήθεια πίσω από τους μύθους, που η κυρίαρχη οικονομική θεωρία μας βομβαρδίζει και να αναζητήσουμε την εναλλακτική στρατηγική που θα πρέπει να χαράξουμε απέναντι στο πρόβλημα της ανεργίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», Θ. ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΣ
- 2) «ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ», ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ 1983
- 3) «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΕΝΑ ΨΕΥΔΟΠΡΟΒΛΗΜΑ;», Μ. ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ – ΔΕΛΙΒΑΝΗ
- 4) «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΛΥΣΕΙΣ», Γ.Δ. ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ
- 5) «ΑΝΕΡΓΙΑ- ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑ: ΗΜΕΡΙΔΑ», ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ GALTUN, ΙΤΕ
- 6) «ΑΝΕΡΓΙΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ», Μ. ΧΛΕΤΣΟΣ – Δ.Α. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ – Χ. ΝΑΞΑΚΗΣ – Η.ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ – Α. ΚΑΡΑΣΑΒΒΟΓΛΟΥ
- 7) «ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΞΑΝΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», ΔΙΑΚΥΡΗΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ
- 8) «ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ», MICHEL ROCARD
- 9) «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», ΙΤΕ
- 10) «ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ», Π. ΚΟΡΛΙΡΑΣ

